

Małgorzata Jaworek
Włodzimierz Karaszewski
Magdalena Kuczmarska
Marcin Kuzel
Małgorzata Szałucka

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim – dwie dekady badań

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersYTETU
MIKOŁAJA KOPERNIKA

**BEZPOŚREDNIE
INWESTYCJE ZAGRANICZNE
W WOJEWÓDZTWIE
KUJAWSKO-POMORSKIM**

Małgorzata Jaworek
Włodzimierz Karaszewski
Magdalena Kuczmarska
Marcin Kuzel
Małgorzata Szałucka

**BEZPOŚREDNIE
INWESTYCJE ZAGRANICZNE
W WOJEWÓDZTWIE
KUJAWSKO-POMORSKIM –
DWIE DEKADY BADAŃ**

PUBLIKACJA RECENZOWANA

Redaktor
Magdalena Szczepańska

Projekt okładki
Krzysztof Skrzypczyk

Skład i łamanie
Tomasz Jaroszewski

Fundusze Europejskie
dla Kujaw i Pomorza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

ISBN 978-83-231-6153-0

Printed in Poland

© Copyright by Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Toruń 2025

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA
Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. +48 56 611 42 95, fax +48 56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl
Dystrybucja: ul. Mickiewicza 2/4, 87-100 Toruń
tel./fax +48 (0) 56 611 42 38
e-mail: books@umk.pl
www.wydawnictwo.umk.pl

Druk: Drukarnia Wydawnictwa Naukowego UMK
ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń

Spis treści

Wstęp	9
Metodyka badań	17

Rozdział pierwszy

Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2022

1.1. Podstawowe informacje o województwie kujawsko-pomorskim	27
1.2. Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju	30
1.3. Struktura przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim	36

Rozdział drugi

Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego

2.1. Uwagi wstępne; liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zatrudniających 10 i więcej pracowników	41
2.2. Zasoby kapitałowe i inwestycje przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	44
2.3. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym	53
2.4. Podstawowe wyniki działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	56

Rozdział trzeci

**Stymulanty i destymulanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych
w województwie kujawsko-pomorskim**

3.1. Czynniki lokalizacji vs. motywy inwestorów zagranicznych – zagadnienia teoretyczne	67
3.2. Stymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim (opinia inwestorów vs. opinia jednostek samorządu terytorialnego)	72
3.3. Destymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim (opinia inwestorów vs. opinia jednostek samorządu terytorialnego)	79
3.4. Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokalizacji inwestycji zagranicznych w opinii przedsiębiorstw	85

Rozdział czwarty

**Korzyści i zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw
z kapitałem zagranicznym w świetle opinii samorządów**

4.1. Znaczenie kapitału zagranicznego dla rozwoju regionów – zagadnienia teoretyczne	91
4.2. Ocena korzyści związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	117
4.3. Ocena zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	121

Rozdział piąty

**Aktywność jednostek samorządu terytorialnego
w pozyskiwaniu kapitału zagranicznego**

5.1. Proaktywna polityka promocji BIZ w ujęciu jednostek samorządu terytorialnego – zagadnienia teoretyczne	127
5.2. Źródła informacji o inwestorach zagranicznych oraz agendy zajmujące się ich obsługą	133
5.3. Bariery skuteczności promocji gmin jako miejsca inwestycji zagranicznych	137

5.4. Współdziałanie jednostek samorządu terytorialnego w promocji oraz ocena wsparcia instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu	139
---	-----

Rozdział szósty

Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego

6.1. Klimat inwestycyjny i atrakcyjność inwestycyjna – zagadnienia teoretyczne	145
6.2. Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego dla inwestycji zagranicznych	152
6.3. Skuteczność instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego	159
Wnioski końcowe	177
Zakończenie	191
Spis literatury	195
Spis tabel	211
Spis wykresów	215
Spis schematów	217

Wstęp

Ostatnie dekady minionego wieku, a także dotychczasowy okres obecnego stulecia charakteryzuje intensyfikacja przemieszczania kapitału w skali międzynarodowej w ogóle, a w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w szczególności. Wyniki licznych badań, w tym prowadzonych przez autorów niniejszej książki, wskazują, że inwestycje te stały się z jednej strony ważnym narzędziem budowania potencjału konkurencyjności przedsiębiorstw – inwestorów, z drugiej związane z nimi napływ kapitału z zagranicy dla wielu krajów (regionów) przyjmujących stanowił istotny czynnik rozwoju – zwłaszcza gospodarczego, ale przy tym także społecznego. Zasilaniem kapitałem zewnętrznym zainteresowane są głównie kraje (regiony) odczuwające deficyt kapitałów własnych. Należą do nich kraje Europy Środkowo-Wschodniej, które przed ponad trzydziestu laty podjęły proces transformacji ustroju gospodarczego, i większość ich regionów. Potrzeby przebudowy i unowocześnienia gospodarek tych krajów, znacznie przewyższające ich możliwości finansowe i technologiczne, a przy tym niewystarczający poziom krajowych oszczędności i niska zdolność akumulacyjna rodzimych przedsiębiorstw sprawiały, że zasilenie kapitałem zewnętrznym stało się dla ich gospodarek jednym ze znaczących czynników wzrostu. Wartości dokonywanych w tych krajach BIZ świadczą, że towarzyszące transformacji tworzenie instytucjonalnych podstaw dla gospodarki rynkowej, liberalizacja postaw wobec kapitału zagranicznego, otwarcie mało nasyconych towarami rynków oraz liczne przewagi komparatywne spowodowały wzmożone zainteresowanie nimi inwestorów zagranicznych. Sprzyjały też temu różnorodne zachęty dla kapitału z zagranicy.

Wśród przeprowadzonych przez autorów tej książki badań międzynarodowych przepływów kapitału z udziałem Polski ważne miejsce zajmują projekty naukowo-badawcze obejmujące swym zakresem podmiotowym Pomorze i Kujawy. Pierwszy z nich dotyczył okresu 1990–1999, a więc czasu, gdy obowiązywał jeszcze podział administracyjny Polski ustanowiony w 1975 roku. Obszar obecnego województwa kujawsko-pomorskiego tworzyły wówczas województwa: bydgoskie, toruńskie i włocławskie. W prezentowanej publikacji zamieszczono wzmiankę o tym badaniu, natomiast poświęcona jest ona głównie porównaniu wyników czterech projektów badawczych przeprowadzonych po powstaniu w 1999 roku województwa kujawsko-pomorskiego. W każdym z tych projektów zastosowano niemal identyczną metodykę. W badaniach wykorzystano bogaty materiał wtórny pochodzący z opracowań Głównego Urzędu Statystycznego, a także statystyki niepublikowane, opracowane dla potrzeb związanych z tymi badaniami przez Wojewódzki Urząd Statystyczny w Bydgoszczy.

Realizacja postawionych przez autorów książki celów badawczych wymagała przeprowadzenia niełatwych badań empirycznych, umożliwiających zgromadzenie materiałów pierwotnych. Pozyskano je w efekcie czterech edycji badań ankietowych, w których wzięły udział przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego prowadzące działalność na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego oraz jego władze samorządowe.

Przyjęta metodyka badań, ich kompleksowość, a przede wszystkim ciągłość w czasie czynią uzyskane wyniki oryginalnymi. Stąd mają one wartość teoretyczną. Rozszerzają bowiem wiedzę o uwarunkowaniach i skutkach BIZ. Mają także walor praktyczny – dzięki nim władze województwa kujawsko-pomorskiego weszły w posiadanie unikatowego zbioru informacji, którego wykorzystanie może mieć istotne znaczenie w prowadzonych działaniach na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, a zwłaszcza w polityce wobec BIZ.

Książkę tworzy sześć rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz tekstem, w którym została szczegółowo zaprezentowana metodyka badań, ich cele, postawione hipotezy badawcze, zakres podmiotowy i przedmiotowy, zastosowane narzędzia oraz procedura badawcza.

Treści zawarte w dwóch rozdziałach rozpoczynających książkę zostały opracowane z wykorzystaniem źródeł wtórnych. Pierwszy poświęcony został napływowi kapitału zagranicznego do województwa kujawsko-pomorskiego, przedstawionemu na podstawie wybranych charakterystyk przedsiębiorstw z udziałem tego kapitału zlokalizowanych na jego obszarze. Okres prezentacji obejmuje prawie całe pierwsze ćwierćwiecze istnienia województwa (dane z 2022 roku były najbardziej aktualne w momencie złożenia jej do wydawnictwa). W rozdziale tym omówiono zmiany wartości kapitału będącego własnością inwestorów z zagranicy w porównaniu z pozostałymi województwami kraju, rozmieszczenie przestrzenne w województwie kujawsko-pomorskim oraz strukturę według kraju pochodzenia kapitału i rodzaju prowadzonej działalności.

Dokonanie oceny znaczenia BIZ dla kraju (regionu) przyjmującego wymaga rozpoznania miejsca przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w jego gospodarce. Stąd drugi rozdział książki poświęcono temu aspektowi w odniesieniu do województwa kujawsko-pomorskiego, prezentując zmiany wartości kapitałów zaangażowanych w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie, aktywność inwestycyjną tych podmiotów, ich znaczenie na miejscowym rynku pracy oraz osiągnięte przez nie wyniki ekonomiczne. W sformułowanych ocenach uwzględniono zmiany, jakie nastąpiły w obszarze poszczególnych charakterystyk w stosunku do ogółu przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w województwie.

Kolejne cztery rozdziały zawierają opis wyników badań przeprowadzonych w okresach: 2003–2004, 2011–2012, 2014–2016 i 2022–2023, poprzedzony krótkim wstępem teoretycznym. Formułując wnioski, autorzy wykorzystali wskazania objętych badaniami jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego, a także przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.

W rozdziale trzecim zawarto opis zmian stymulant i destymulant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim. Ważną część tego rozdziału stanowi prezentacja wyników badań przeprowadzonych dla identyfikacji determinant wyboru przez inwestorów z zagranicy województwa kujaw-

sko-pomorskiego jako miejsca lokat ich kapitału. Autorzy książki wyrażają pogląd, iż przedstawione w tym rozdziale wyniki badań mogą mieć szczególnie istotne znaczenie w formułowaniu przez władze województwa programu działań zmierzających do stymulowania jego rozwoju gospodarczego.

Prezentacja wyników badań mających na celu rozpoznanie opinii jednostek samorządu terytorialnego dotyczących korzyści i zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym jest przedmiotem czwartego rozdziału książki. Ten wątek badawczy autorzy podjęli dla uzyskania odpowiedzi na pytanie: czy w czasie ćwierćwiecza istnienia województwa zmieniło się postrzeganie przez jednostki samorządu znaczenia napływu kapitału w postaci BIZ? W kontekście roli, jaką odgrywa samorząd terytorialny w tworzeniu klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości, pytanie to wydaje się szczególnie istotne. Asumpt do poszukiwania na nie odpowiedzi przyniosły zwłaszcza wyniki badania przeprowadzonego krótko po powstaniu województwa kujawsko-pomorskiego, które ujawniło niepokojąco ambiwalentne postrzeganie znaczenia kapitału z zagranicy dla rozwoju gospodarczego przez władze samorządowe na szczeblu gmin i powiatów województwa.

W rozdziale piątym przedstawiono wyniki badań aktywności jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego w działaniach zmierzających do pozyskania kapitału zagranicznego dla zasilenia miejscowej gospodarki. Opisano w nim zmiany, jakie nastąpiły w objętym badaniami okresie w zakresie wykorzystywanych przez samorząd terytorialny źródeł informacji o inwestorach zagranicznych oraz w organizacyjnym przygotowaniu do nawiązywania kontaktów z inwestorami zagranicznymi, a później ich obsłudze. Ponadto przedstawiono instrumenty promocji gmin województwa i bariery ich skuteczności. Rozdział kończy omówienie wyników badań współpracy samorządów terytorialnych w działaniach promocyjnych.

Ostatni, szósty rozdział książki został poświęcony pogłębionemu w ostatnim projekcie wątkowi podjętemu w badaniach BIZ w województwie kujawsko-pomorskim, mianowicie atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego dla inwestorów z zagranicy.

Zaprezentowano w nim między innymi wyniki badania instrumentów podnoszenia przez gminy województwa atrakcyjności inwestycyjnej oraz oceny ich skuteczności według władz tych jednostek. Autorzy książki wyrażają pogląd, że uzyskane wyniki badań tego zagadnienia mają istotne znaczenie aplikacyjne.

Wielu uczonych na świecie, z ewidentną szkodą dla nauki, zaniechało badań empirycznych, których wyniki stanowią podstawę formułowania wniosków bazujących na informacjach, ocenach i opiniach uczestników procesów gospodarczych, a w przypadku tematyki tej książki – dotyczących postępowania decyzyjnego w kwestii BIZ. Wiąże się to głównie z rosnącą awersją, zwłaszcza przedsiębiorstw, do uczestnictwa w tego typu badaniach. Autorzy książki, wywodzący się z Toruńskiej Szkoły Badań Empirycznych Przedsiębiorstw Profesora Stanisława Sudoła, badaniom, które we wnioskowaniu uwzględniają oceny praktyków gospodarczych, przypisują szczególną wagę, a jednocześnie – prowadząc badania wykorzystujące tego typu źródła informacji – przyczyniają się do trwania Szkoły.

Nie byłoby możliwości zgromadzenia niezbędnych w tego typu badaniach pierwotnych materiałów faktograficznych bez zaangażowania wielu osób i instytucji. Stąd wyrażamy im wszystkim głęboką wdzięczność. Szczególne słowa podziękowania kierujemy pod adresem podmiotów, które wzięły w nich udział, to jest reprezentujących inwestorów zagranicznych przedstawicieli przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz władz jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego.

Spełniając miły obowiązek, składamy podziękowanie Panu Waldemarowi Achramowiczowi – pierwszemu marszałkowi województwa kujawsko-pomorskiego, a zarazem inicjatorowi pierwszego z omówionych w tej książce projektów badawczych, którego wyniki zostały ogłoszone w książce *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim – stan, znaczenie dla gospodarki województw, stymulanty i destymulanty napływu*, wydanej w 2005 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (druk tej książki sfinansowany został ze środków będących w dyspozycji Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Marszałkowskiego). Bardzo dobrze rozumiejąc po-

trzebę intensyfikacji gospodarczej województwa i istniejące w tym zakresie ograniczenia, a wśród nich brak odpowiednich rodzimych kapitałów, marszałek Achramowicz niestrudzenie zabiegał o pozyskanie kapitałów zewnętrznych. W efekcie jego skutecznych działań japońscy inwestorzy wybrali województwo kujawsko-pomorskie, rozpoczynając w 2006 roku powstanie Crystal Parku, położonego w miejscowości Ostaszewo (gmina Łysomice, powiat toruński). Miał on również świadomość tego, że kreowanie skutecznej polityki wobec inwestorów zagranicznych wymaga badań naukowych.

Kolejne dwa projekty badawcze zostały zrealizowane przy znaczącym wsparciu obecnego marszałka województwa – Piotra Całbeckiego, za które serdecznie dziękujemy. Wyniki pierwszego z nich opisane zostały w książce *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, wydanej w 2012 roku przez Wydawnictwo „Dom Organizatora” w Toruniu. Publikacja została sfinansowana ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Efekty drugiego badania, obejmującego swym zakresem podmiotowym obok województwa kujawsko-pomorskiego województwa: łódzkie, warmińsko-mazurskie oraz wielkopolskie, przedstawiono w książce *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, wydanej w 2016 roku przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Ostatni, czwarty projekt był realizowany w ramach szerszego przedsięwzięcia badawczego pn. *Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego*, zleconego zespołowi Katedry Inwestycji i Nieruchomości UMK przez Pomorską Specjalną Strefę Ekonomiczną sp. z o.o. w Gdańsku. Szczególnie ważne z punktu widzenia jego celów było rozpoznanie rzeczywistej atrakcyjności województwa jako miejsca inwestowania. Wymagało ono identyfikacji czynników uwzględnianych przez inwestorów w decyzjach o lokalizacji inwestycji i poznania ich oceny trafności dokonanego wyboru z perspektywy czasu.

Badanie przeprowadzono w dwóch etapach. W pierwszym, nazywanym badaniem eksperckim, brali udział przedstawiciele: przedsiębiorstw – inwestorów, instytucji okołobiznesowych, których celem statutowym jest wspieranie przedsiębiorczości, oraz środowiska nauko-

wego. Drugie, o zakresie przedmiotowym porównywalnym do trzech przedstawionych wyżej projektów badawczych, zostało przeprowadzone przez autorów niniejszej książki. Do udziału w nim zaproszono wszystkie podmioty z udziałem kapitału zagranicznego posiadające siedzibę na obszarze województwa.

W całym okresie prowadzenia tego badania autorzy doświadczyli cennej pomocy Pana Mikołaja Bogdanowicza – ówczesnego wojewody kujawsko-pomorskiego, za którą wyrażają wdzięczność. Bardzo przydatna okazała się też pomoc pracowników Oddziału Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Toruniu, a zwłaszcza Pani Joanny Gasek – zastępcy dyrektora Działu Inwestycji Strefowych. Po zapoznaniu się z wynikami badania wojewoda zwrócił się do autorów książki z prośbą o ich zaprezentowanie na specjalnie zorganizowanym w tym celu cyklu debat o czynnikach rozwoju przedsiębiorczości w województwie kujawsko-pomorskim, które odbyły się w latach 2021–2023 w pięciu miejscowościach województwa. Wzięli w nich udział przedstawiciele władz rządowych i samorządowych województwa, przedsiębiorstw, instytucji wsparcia biznesu oraz nauki. Stały się one miejscem wartościowej wymiany poglądów reprezentantów różnych środowisk na temat działań, jakie należy podejmować bądź kontynuować w celu intensyfikacji miejscowej przedsiębiorczości. Autorom niniejszej książki przyniosły przy tym możliwość poddania pod dyskusję wyników ostatniej edycji badania napływu do województwa kapitału z zagranicy w postaci BIZ i dzięki temu kontynuacji debat, które organizowali z praktykami po zakończeniu wcześniejszych edycji badań.

Aby uzyskać materiał badawczy porównywalny z wykorzystanym w trzech pierwszych edycjach badań, autorzy przeprowadzili dodatkowe badanie, obejmując nim gminy województwa kujawsko-pomorskiego. Raport z tego badania pn. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, struktura, miejsce w gospodarce, uwarunkowania)* został ogłoszony nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w 2023 roku.

Szczególnego wsparcia w tej części badania, za które jesteśmy bardzo wdzięczni, udzielili: Pani Aneta Jędrzejewska – obecna wicemar-

szalek województwa oraz Pan Zbigniew Ostrowski – wicemarszałek województwa.

Za wsparcie i pomoc dziękujemy także pracownikom Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a w szczególności Panu Marcinowi Swaczynie, byłemu pracownikowi Urzędu, a obecnie wójtowi Gminy Zławieś Wielka, który niestrudzenie towarzyszył nam w dwóch ostatnich edycjach badań, niosąc pomoc w rozwiązywaniu licznych problemów organizacyjnych.

Składamy podziękowanie recenzentom książki za wnikliwą ocenę jej treści i wyrażone opinie, a Pani Redaktor serdecznie dziękujemy za trud jej opracowania redakcyjnego.

Wyrażamy nadzieję, że prezentowane w książce wyniki badania i sformułowane na ich podstawie wnioski będą służyły władzom samorządowym nie tylko województwa kujawsko-pomorskiego, ale także innych regionów Polski w podejmowaniu ważnych i odpowiedzialnych działań dla rozwoju lokalnej gospodarki.

Metodyka badań

Przedstawiana publikacja poświęcona jest prezentacji wyników cyklu badań napływu do województwa kujawsko-pomorskiego kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych, przeprowadzonych w ramach projektów naukowo-badawczych zrealizowanych przez zespół badawczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w okresie dwóch ostatnich dekad.

I edycja

Pierwszy projekt został opatrzony nazwą: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu)*. Był realizowany w okresie 2003–2004. Badanie przeprowadził zespół w składzie: Włodzimierz Karaszewski – kierownik, Leszek Czaplewski, Artur Grzegorzewski, Małgorzata Jaworek, Maria Kola, Monika Kujawka, Marcin Kuzel, Marzena Piotrowska-Trybul, Małgorzata Szałucka i Aneta Szóstek.

II edycja

Kolejny projekt naukowo-badawczy pn. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim* był wykonany w latach 2011–2012 przez zespół w składzie: Włodzimierz Karaszewski – kierownik, Małgorzata Jaworek, Maria Kola, Monika Kujawka, Magdalena Kuczmarska, Marcin Kuzel i Aneta Szóstek.

III edycja

Trzeci projekt został zrealizowany w ramach szerszego przedsięwzięcia naukowo-badawczego pn. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, przeprowadzonego w latach 2014–2016 przez zespoły naukowo-badawcze czterech polskich uczelni: Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Skład zespołu UMK, który przeprowadził badania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim, tworzyli: Włodzimierz Karaszewski – kierownik, Leszek Czaplewski, Małgorzata Jaworek, Magdalena Kuczmarska, Marcin Kuzel i Martyna Kokosińska.

IV edycja

W tej edycji przeprowadzono dwa rozłączne projekty badawcze. Pierwszy, którym objęto przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego prowadzące działalność gospodarczą na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego, stanowił fragment szerszego projektu pn. *Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego* prowadzonego od lutego 2022 do lutego 2023 roku¹. Drugi z nich, pn. *Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego w świetle opinii jednostek samorządu terytorialnego*, przeprowadzono z inicjatywy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu. Zakresem podmiotowym objęte zostały jednostki samorządu terytorialnego (dalej JST) województwa kujaw-

¹ Projekt został przeprowadzony na podstawie umowy nr PSSE/8019 o realizację projektu naukowo-badawczego pn. *Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego*, zawartej pomiędzy Pomorską Specjalną Strefą Ekonomiczną spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Gdańsku i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu dnia 28 lutego 2022 roku. Jego wykonawcami byli: Małgorzata Jaworek – kierownik, Włodzimierz Karaszewski, Małgorzata Krajewska, Magdalena Kuczmarska, Marcin Kuzel, Ewa Siemińska i Małgorzata Szałucka.

sko-pomorskiego. Projekt ten był wykonywany od lipca 2022 do końca listopada 2023 roku. Pierwszy i drugi zostały zrealizowane przez zespół w składzie Małgorzata Jaworek – kierownik, Włodzimierz Karaszewski, Magdalena Kuczmarska, Marcin Kuzel i Małgorzata Szałucka.

Cele poszczególnych projektów badawczych, hipotezy i źródła danych

W każdej z edycji do najważniejszych celów badania należało:

- dokonanie oceny skali i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim;
- określenie miejsca i znaczenia przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa;
- zidentyfikowanie determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie oraz ocena inwestorów zagranicznych i jednostek samorządu terytorialnego dotycząca stymulant i destymulant wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokalizacji tych inwestycji;
- rozpoznanie aktywności władz samorządowych w tworzeniu sprzyjających warunków dla zasilenia miejscowej gospodarki kapitałem zagranicznym;
- ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego;
- określenie znaczenia bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla województwa.

Cele badawcze poszczególnych edycji badań zrealizowano w drodze zgromadzenia i opracowania informacji i danych:

- 1) prezentowanych w różnych źródłach wtórnych, w tym: rocznikach i materiałach publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny, Wojewódzki Urząd Statystyczny w Bydgoszczy (WUS) oraz pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS, niepublikowane materiały statystyczne przygotowane przez WUS na zlecenie zespołu badawczego;

- 2) pochodzących z badań ankietowych przeprowadzonych z udziałem władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego oraz przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.

Pozyskanie bogatego materiału empirycznego, zebranego podczas realizacji projektów w ramach czterech edycji badań, umożliwiło osiągnięcie następujących celów badawczych:

- dokonanie identyfikacji zmian w zakresie skali i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2022;
- zidentyfikowanie zmian miejsca i roli przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa w ostatnich dwóch dekadach;
- rozpoznanie zmian ocen inwestorów zagranicznych dotyczących cech województwa kujawsko-pomorskiego zachęcających i zniechęcających do dokonania inwestycji, a także ewolucji determinant wyboru województwa jako miejsca lokat kapitału z zagranicy w postaci inwestycji bezpośrednich;
- rozeznanie ewolucji działań podejmowanych w ramach aktywności władz samorządowych w pozyskiwaniu inwestorów zagranicznych i tworzeniu sprzyjających warunków dla zasilania miejscowej gospodarki kapitałem z zagranicy.

Kierunki badań służących realizacji postawionych celów wytyczyły następujące hipotezy badawcze:

- H_1 : w latach 1999–2022 nie dokonały się znaczące zmiany w zakresie zaangażowania w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego oraz struktury tych podmiotów;
- H_2 : w latach 1999–2022 zwiększyło się znaczenie przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego;
- H_3 : na przestrzeni okresu objętego badaniami nastąpiły zmiany ważności determinant wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca BIZ w kierunkach związanych z cechami jakościowymi uwzględnianych zasobów;

- H_4 : w ciągu minionych dwóch dekad dokonały się istotne zmiany projakościowe w ramach aktywności władz samorządowych w pozyskiwaniu inwestorów zagranicznych.

Zakres podmiotowy badań, metoda badawcza

W każdej z edycji badaniami pierwotnymi objęto dwie grupy podmiotów. Pierwszą z nich stanowiły przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego prowadzące działalność na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, drugą wszystkie jednostki samorządowe województwa kujawsko-pomorskiego.

W każdym z projektów badawczych zastosowano tę samą metodę badawczą w postaci badania ankietowego. Narzędziem badawczym był kwestionariusz wielowariantowy zawierający w większości pytania zamknięte, uwzględniające możliwość dopisania własnej odpowiedzi.

W przypadku pierwszych trzech edycji zastosowano ankietę pocztową. Po upływie terminów wskazanych w pismach przewodnich, do których załączono kwestionariusze badawcze, wielokrotnie telefonicznie monitowano o udział w badaniu i ponawiano prośbę o odpowiedź, a także powtarzano wysyłkę kwestionariuszy z wykorzystaniem poczty elektronicznej. W ostatniej z edycji, obejmującej dwa projekty badawcze, starając się zminimalizować nakład pracy respondentów, a także nie narażać ich na poniesienie kosztów przesyłki wypełnionych kwestionariuszy, na adresy mailowe urzędów/zarządów wysłano link do kwestionariusza ankietowego zamieszczonego w postaci elektronicznej wraz z listem przewodnim. I w przypadku realizacji tego projektu odbyto dodatkowo szereg rozmów telefonicznych, prosząc o wypełnienie kwestionariuszy, niejednokrotnie także powtórnie wysyłano link do zamieszczonego narzędzia badawczego.

Badania własne realizowane były w następujących etapach:

- konceptualizacja badania;
- opracowanie (lub dostosowanie) kwestionariusza ankietowego – głównego narzędzia badawczego;

- weryfikacja kwestionariusza badawczego w drodze badania pilotażowego;
- wysyłka kwestionariuszy badawczych;
- dokonanie oceny prawidłowości wypełnienia kwestionariuszy, analiza uzyskanych informacji;
- opracowanie wyników badania;
- zaprezentowanie wyników badania w ramach konferencji/seminariów i w ten sposób poddanie wyników pod dyskusję z udziałem przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego województwa, przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu;
- opracowanie zbiorczych wyników badania, ich interpretacja, ocena i prezentacja w książkach/raportach będących efektem projektów realizowanych w ramach czterech edycji badań.

W badaniu badaniach wykorzystano następujące mierniki statystyczne:

- wskaźniki struktury i natężenia,
- średnią arytmetyczną i średnią ważoną,
- wskaźnik ważności obliczany według formuły²:

$$W = \frac{\sum_{i=1}^k n_i w_i}{k \cdot N},$$

gdzie: W – wskaźnik ważności; i – indeks oceny; n_i – liczba wskazań danego czynnika na i -tym miejscu; k – maksymalna ocena w skali od 1 do k (wskazanie kolejności czynników oznaczało przypisanie im ocen w odwrotnej kolejności); N – liczba respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na pytanie; w_i – ocena odpowiadająca miejscu czynnika i .

² Wskaźnik ważności tej konstrukcji został zaproponowany przez W. Karaszewskiego i S. Sudoła. Por. W. Karaszewski, S. Sudoł, *Empirical research on the process of transformation of Polish companies in the period of 1990–1995*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1997, s. 17–18.

Charakterystyka badanych zbiorowości

W każdej edycji badaniem objęto wszystkie przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, które zostały zaewidencjonowane przez Urząd Statystyczny w roku rozpoczęcia badania³ jako prowadzące działalność na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Niestety, pomimo usilnych zabiegów o pozyskanie informacji (zwrot wypełnionych kwestionariuszy badawczych) liczba podmiotów uczestniczących w badaniach (tabela M.1) nie dała podstaw do uogólnienia wyników na całą zbiorowość inwestorów. Wyniki mają jednak walor informacyjno-poglądowy. Co więcej, z dużym prawdopodobieństwem można uznać, iż są bliskie stanowi rzeczywistemu.

Tabela M.1. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego objętych badaniami i poziom zwrotności kwestionariuszy badawczych w czterech edycjach badań

Lp.	Edycje badania	Zbiorowość podmiotów z kapitałem zagranicznym	Liczba podmiotów, które wzięły udział w badaniu	Poziom zwrotności
1	I (2003–2004)	659	70	10,6%
2	II (2011–2012)	996	54	5,4%
3	III (2014–2016)	484	76	15,8%
4	IV (2022–2023)	434	47	10,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

W każdej edycji badaniami objęto wszystkie jednostki samorządowe województwa – 144 gminy (92 gminy wiejskie, 35 gmin miejsko-wiejskich, 17 gmin miejskich) oraz 19 powiatów.

³ Każdorazowo lista przedsiębiorstw została udostępniona przez Wojewódzki Urząd Statystyczny w Bydgoszczy.

Tabela M.2. Liczba jednostek samorządu terytorialnego, które wzięły udział w badaniu, i poziom zwrotności kwestionariuszy badawczych w czterech edycjach badań

Rodzaj JST	Liczba odpowiedzi	Struktura respondentów	Zwrotność w grupie/ogólna
I edycja (2003–2004)			
Gminy wiejskie	36	55,4	39,1
Gminy miejsko-wiejskie	15	23,1	42,6
Gminy miejskie	14	21,5	82,4
Razem gminy	65	100	45,1
Powiaty*	6	100	31,6
II edycja (2011–2012)			
Gminy wiejskie	–	–	–
Gminy miejsko-wiejskie	–	–	–
Gminy miejskie	–	–	–
Razem gminy	100	100	69,4
Powiaty*	15	100	78,9
III edycja** (2014–2016)			
Gminy wiejskie	66	68,8	71,7
Gminy miejsko-wiejskie	22	22,9	62,9
Gminy miejskie	8	8,3	47,1
Razem gminy	96	100	66,7
III edycja (2022–2023)			
Gminy wiejskie	55	64,0	59,7
Gminy miejsko-wiejskie	19	22,1	54,3
Gminy miejskie	12	14,0	70,6
Razem gminy	86	100	59,7
Powiaty*	9	100	47,4

Objaśnienia i uwagi: * – badaniem objęto wyłącznie powiaty ziemskie z wyłączeniem powiatów grodzkich; ** – w III edycji badaniem w ramach sondażu JST badaniem objęto wyłącznie gminy, z pominięciem powiatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Udział jednostek samorządu terytorialnego województwa, które wzięły udział we wszystkich edycjach badania (odesłały prawidłowo wypełniony kwestionariusz badawczy), w łącznej liczbie JST województwa, a także wysoka adekwatność struktury jednostek uczestniczących w badaniu w stosunku do struktury JST województwa⁴, stanowią podstawę uznania reprezentatywności wyników badania, tj. możliwości ich uogólnienia (tabela M.2).

⁴ W województwie kujawsko-pomorskim funkcjonują 92 gminy wiejskie (63,9% gmin), 35 gmin miejsko-wiejskich (24,3%) oraz 17 gmin miejskich (11,8%).

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2022

1.1. Podstawowe informacje o województwie kujawsko-pomorskim

Województwo kujawsko-pomorskie tworzą w głównej mierze dwie dzielnice – Kujawy i ziemia chełmińska. Charakteryzuje je odmienne dziedzictwo historyczne (na przestrzeni dziejów należały do różnych organizmów państwowych). W okresie II Rzeczypospolitej obecne obszary województwa kujawsko-pomorskiego znajdowały się na terenie województwa pomorskiego, a także województw poznańskiego i warszawskiego. Granice województwa pomorskiego ulegały zmianom zarówno przed rozpoczęciem II wojny światowej, jak i po jej zakończeniu. Nastąpiła także zmiana jego miasta stołecznego (od 2 marca 1945 roku została nim Bydgoszcz, wcześniej był Toruń). W 1950 roku województwo zmieniło nazwę na bydgoskie. Na mocy Ustawy z dnia 28 maja 1975 roku obszar województwa pomorskiego podzielony został na trzy województwa: bydgoskie, toruńskie i włocławskie¹. Ustawą z dnia 24 lipca 1998 roku² nastąpiła zmiana podziału administracyjnego Polski, w wyniku której powstało województwo kujawsko-pomor-

¹ Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. Nr 16, poz. 91 z późn. zm.).

² Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 6, poz. 603 z późn. zm.).

skie, obejmujące głównie obszar województwa bydgoskiego z okresu 1950–1975.

Zgodnie z trójstopniowym podziałem administracyjnym Polski, obowiązującym od 1 stycznia 1999 roku, Kujawsko-Pomorskie dzieli się na:

- 23 powiaty – cztery grodzkie (Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz) i 19 ziemskich (aleksandrowski, brodnicki, bydgoski, chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, inowrocławski, lipnowski, mogileński, nakielski, radziejowski, rypiński, sępoleński, świecki, toruński, tucholski, wąbrzeski, włocławski, żniński);
- 144 gminy.

Siedzibą wojewody kujawsko-pomorskiego i Urzędu Wojewódzkiego jest miasto Bydgoszcz, natomiast Toruń jest siedzibą władz samorządowych województwa – jego marszałka, zarządu województwa oraz sejmiku wojewódzkiego. Kujawsko-Pomorskie jest więc województwem dwóch stolic: Torunia – miasta, które otrzymało prawa miejskie w połowie XIII wieku, a już w 1280 roku stało się członkiem Hanzy, słynącego z urokliwej gotyckiej starówki, wpisanej na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO i miejsca urodzenia wielkiego astronoma Mikołaja Kopernika, oraz Bydgoszczy, z historią sięgającą 600 lat, XIX-wiecznym Kanałem Bydgoskim, tworzącym unikatowy europejski system żeglugi śródlądowej, po którym pływały parowce transportujące setki tysięcy ton ładunku rocznie.

Województwo kujawsko-pomorskie położone jest w środkowo-północnej części Polski, prawie całkowicie w pasie Wielkich Dolin, które wchodzi w skład trzech pojezierzy: Wielkopolskiego, Pomorskiego i Mazurskiego. Charakterystyczną cechą obszaru województwa jest położenie w miejscu krzyżowania się dwóch ważnych ciągów dolinnych. W centrum województwa przecinają się południkowa dolina Wisły i równoleżnikowy szlak pradoliny, odwadniany obecnie przez Drwęcę, ujście Brdy i Noteci. W miejscu przecięcia powstała rozległa Kotlina Toruńska, w której zlokalizowane są dwa główne miasta województwa – Bydgoszcz oraz Toruń. Zbiegają się tutaj wszystkie więk-

sze rzeki (Wisła, Drwęca, Noteć, Brda) i krzyżują główne szlaki komunikacyjne³.

Województwo kujawsko-pomorskie zajmuje powierzchnię 17 972 km², a liczba jego ludności według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 wynosiła 2 027,3 tys. mieszkańców⁴. Położone jest w centrum Europy, graniczy z pięcioma polskimi województwami: mazowieckim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim, pomorskim oraz łódzkim.

Tabela 1.1. Wybrane wskaźniki ekonomiczne województwa kujawsko-pomorskiego na tle Polski (stan na 31.12.2022 r.)

Wyszczególnienie	Poziom zmiennej	
	Kujawsko-Pomorskie	Polska
Produkt krajowy brutto	4,4%	=100%
Produkcja sprzedana przemysłu i budownictwa	4,34%	=100%
Podmioty sektora prywatnego wg rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	982	1167
Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców	2,2	6,3
Podmioty nowo zarejestrowane sektora prywatnego na 10 tys. mieszkańców	66	73
Kapitał zagraniczny na 10 tys. mieszkańców	16 mln	56 mln
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca	6 267 zł	8 068 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

³ Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, *Turystyka w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 r.*, Bydgoszcz, maj 2009, s. 1, www.stat.gov.pl/bydgoszcz (data dostępu 04.05.2022).

⁴ GUS, Bank Danych Lokalnych, NSP 2021 – Ludność (ostatnia aktualizacja 22.11.2022).

1.2. Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju

Przedsiębiorczość to kluczowy czynnik pobudzający rozwój społeczno-gospodarczy. Od rozwoju przedsiębiorczości zależy zamożność społeczeństwa, należy w niej upatrywać także szans poprawy życia mieszkańców. Nie ulega wątpliwości, że działania zmierzające do rozwoju aktywności podmiotów gospodarczych powinny stanowić kluczowy element działalności władz zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym. Szczególnie ważnym wyzwaniem jest w tym zakresie dbałość o przedsiębiorczość i tworzenie odpowiednich warunków dla jej rozwoju. Rozwój przedsiębiorczości determinowany jest zdolnością zwiększania zasobów kapitałowych i korzystnych zmian w ich strukturze. Kreowanie możliwie najlepszego klimatu inwestycyjnego jako warunku pozyskania kapitału zarówno krajowego, jak i zagranicznego powinno być traktowane przez władze samorządowe jako jeden z najważniejszych obowiązków.

Dane przedstawione poniżej pochodzą z corocznych badań przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego przeprowadzanych przez GUS. Stanowią one fragment Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej. Źródłem danych o zbiorowości podmiotów objętych tymi badaniami są dokumenty opatrzone symbolami SP i SP-3. Pierwszy, nazwany roczną ankietą przedsiębiorstwa, zobowiązane są składać przedsiębiorstwa o liczbie 10 i więcej pracowników. Drugi, sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw, nie jest obowiązkowy. Sporządzają je losowo wybrani przedsiębiorcy. Dane pochodzące z tych badań publikowane są w opracowaniach GUS pt. *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego*. Zawarte w nich dane statystyczne zaprezentowane są według przeważającego rodzaju działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa na poziomie sekcji i wybranych działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) oraz według województw. Za podstawę grupowania danych uznano miejsce siedziby zarządu podmiotu sprawozdawczego.

W ostatnim badaniu, prezentującym stan na koniec 2022 roku, uwzględniono 22 204 przedsiębiorstwa niefinansowe, z których 475 było zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim. Zakładając, że dobór przedsiębiorstw uwzględnionych w badaniu został dokonany w sposób zapewniający ich pełną reprezentatywność, można przyjąć, że przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim stanowiły 2,1% tego typu przedsiębiorstw w kraju, plasując województwo na dziewiątym miejscu⁵.

Wartość zagranicznego kapitału podstawowego przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w Polsce na koniec 2022 roku wynosiła 233 686,0 mln zł, co stanowiło 94,02% kapitału podstawowego ogółem tych podmiotów. W województwie kujawsko-pomorskim wartość zagranicznego kapitału podstawowego wynosiła w tym okresie 3 692,4 mln zł i stanowiła 96,13% kapitału podstawowego podmiotów z kapitałem zagranicznym funkcjonujących w regionie. Kapitał krajowy stanowił 3,45% kapitału podstawowego, a rozproszony 0,41%⁶. Biorąc pod uwagę kryterium zaangażowania kapitału zagranicznego w poszczególnych regionach, Kujawsko-Pomorskie plasuje się na jedenastym miejscu w kraju⁷.

Od 1999 roku, czyli od zmiany podziału terytorialnego Polski i wyodrębnienia 16 województw, aż do 2012 roku liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim systematycznie wzrastała (z wyjątkiem 2001 roku). W 1999 roku liczba tych podmiotów w województwie wynosiła 400, w 2010 roku 457, w 2020 zmniejszyła się do 446. Mimo że w 2022 roku liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego wzrosła do 475, w ana-

⁵ GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, Warszawa 2024, tab. 7.

⁶ GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2021 roku*, Warszawa 2022, tab. 8.

⁷ Warto dodać, że do 1996 roku spośród województw tworzących obecnie województwo kujawsko-pomorskie (bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego) jedynie bydgoskie sytuowało się w pierwszej dziesiątce ówczesnych województw Polski pod względem wartości zaangażowanego kapitału zagranicznego. W latach 1997–1998 znalazło się ono na trzynastym miejscu. W. Karaszewski, *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001, s. 148.

Tabela 1.2. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 1999–2022

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Polska	13 400	14224	14469	14488	15371	15816
Województwo	400	400	378	392	420	433
Udział %	3,0	2,8	2,6	2,7	2,7	2,7

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Polska	16 837	18 015	18 515	21 092	22 176	23 078
Województwo	457	485	520	537	555	571
Udział %	2,7	2,7	2,8	2,6	2,5	2,5

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Polska	24 910	25 914	26 128	26 464	25 961	26 015
Województwo	587	592	589	572	557	562
Udział %	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	2,2

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	23 213	27 902	25 256	23 998	23 902	22 204
Województwo	522	574	516	446	492	475
Udział %	2,2	2,1	2,0	1,9	2,1	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Jaworek, M. Kuzel, *Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2010*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, „Dom Organizatora” TNOiK, Toruń 2012, s. 57; Bank Danych Lokalnych GUS; GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, Warszawa 2022.

lizowanym okresie udział tych podmiotów w łącznej liczbie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w kraju spadł z poziomu 3,0 do 2,1%. Zasadniczo w całym badanym okresie udział podmiotów z ka-

pitalem zagranicznym w województwie kujawsko-pomorskim spadał. Był on większy w pierwszej połowie analizowanego okresu. W latach 1999–2010 średniorocznie udział ten wynosił 2,7%, natomiast w latach 2011–2022 – 2,1% (tabela 1.2, wykres 1.1).

W latach 1999–2022 wartość kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wzrosła z 636,8 mln zł do 3 692,4 mln zł w 2022 roku. Skala zmiany wartości kapitału zagranicznego w analizowanym okresie w województwie kujawsko-pomorskim była wyższa niż skala zmian dla Polski i wyniosła 579,8% w porównaniu do 471,5% w ujęciu ogólnokrajowym. W analizowanym okresie zmieniał się udział wartości kapitału zagranicznego podmiotów z udziałem tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim w porównaniu do podmiotów tego rodzaju w kraju. Był on większy w drugiej połowie analizowanego okresu. W latach 2001–2022 średniorocznie udział ten wynosił 1,53%, natomiast w latach 1999–2010 – 1,31% (tab. 1.3, wykres 1.1).

Tabela 1.3. Wartość kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 1999–2022 (w mln zł)

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Polska	49 565,1	65 213,3	73 959,3	90 884,9	97 020,7	104 002,1
Województwo	636,8	674,3	755,7	893,0	1018,1	1265,4
Udział %	1,28	1,03	1,02	0,98	1,05	1,22

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Polska	111 028,3	123 196,6	131 856,9	145 996,9	153 577,8	159 267,2
Województwo	1 518,0	1 676,2	1 917,7	2 246,3	2 502,1	2 771,2
Udział %	1,37	1,36	1,36	1,54	1,63	1,74

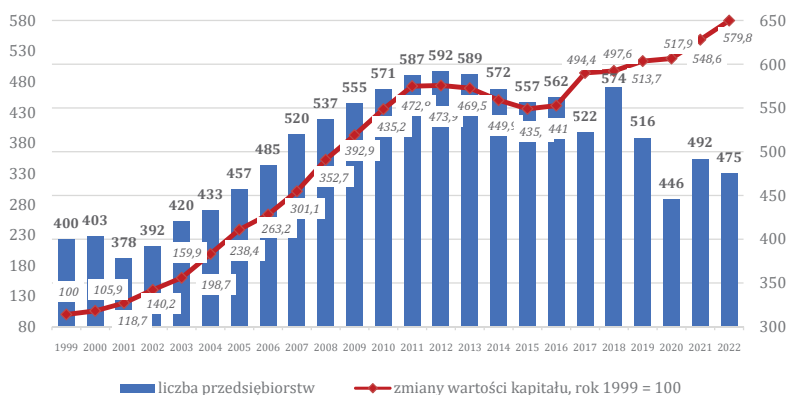
Tabela 1.3. Wartość kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 1999–2022 (w mln zł) (ciąg dalszy)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Polska	164 559,4	179 372,3	188 243,1	195 796,8	203 897,8	207 834,1
Województwo	3 010,9	3 017,8	2 989,7	2 865,2	2 774,3	2 808,6
Udział %	1,8	1,7	1,6	1,5	1,4	1,4

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	204 141,4	203 636,0	220 838,8	224 759,3	241 627,5	233 686,0
Województwo	3 148,2	3 168,8	3 271,4	3 298,3	3 493,3	3 692,4
Udział %	1,5	1,6	1,5	1,5	1,4	1,6

Źródło: jak w tabeli 1.2.

Wykres 1.1. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego i zmiany wartości podstawowego kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim (stan na koniec 2022 roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

W ocenie zmian skali przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego ważne treści niosą informacje dotyczące aktywności w realizacji inwestycji od podstaw (ang. *greenfield investment*). Ten rodzaj inwestycji jest szczególnie cenny z punktu widzenia rozwoju regionalnego. Oznacza bowiem, poza zasileniem kapitałowym sprzyjającym rozwojowi miejscowej przedsiębiorczości, kreację nowych miejsc pracy. Potwierdza przy tym wysoką atrakcyjność inwestycyjną regionu. Niestety, województwo kujawsko-pomorskie odznaczało się zdecydowanie większą intensywnością w przyciąganiu inwestycji realizowanych od podstaw w latach 1999–2010 (średniorocznie 41 podmiotów) aniżeli w latach 2011–2021 – średniorocznie 12 podmiotów (tabela 1.4).

Tabela 1.4. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego powstałych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w efekcie inwestycji *greenfield*

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kujawsko-Pomorskie	63	132	45	17	14	48/41

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kujawsko-Pomorskie	38	38	30	27	23	21

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kujawsko-Pomorskie	17	26	23	10	6	8

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kujawsko-Pomorskie	10	5	9	1	14	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Jaworek, M. Kuzel, *Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2010*, s. 60; Bank Danych Lokalnych GUS.

1.3. Struktura przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim

1.3.1. Struktura według kraju pochodzenia kapitału

W 1999 roku największy udział w całkowitej wartości podstawowego kapitału zagranicznego ulokowanego w województwie kujawsko-pomorskim miał kapitał pochodzący z Holandii – 35,2%. Na drugim miejscu znalazł się kapitał z Wielkiej Brytanii (23,6%), a na trzecim z Niemiec (20,7%). Na kolejnych miejscach uplasowali się inwestorzy z USA, Austrii, Belgii i Francji. Na inwestorów pochodzących z siedmiu krajów przypadało aż 92,6% ulokowanego w województwie kujawsko-pomorskim kapitału zagranicznego.

Tabela 1.5. Podstawowy kapitał zagraniczny według kraju pochodzenia udziałowców – największych inwestorów w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999, 2006, 2014, 2022

1999	Holandia	Wielka Brytania	Niemcy	USA	Austria	Belgia	Francja
Kraj (w mln zł)	224,3	150,5	132,1	32,6	21,6	16,6	13,9
Udział (%)	35,2	23,6	20,7	5,1	3,4	2,6	2,2
Miejsce	1	2	3	4	5	6	7

2006	Holandia	Niemcy	Dania	Francja	Austria	Japonia	Węgry
Kraj (w mln zł)	632,8	419,1	93,0	64,1	58,1	55,3	35,9
Udział (%)	37,8	25,0	5,5	3,8	3,5	3,3	2,1
Miejsce	1	2	3	4	5	6	7

Tabela 1.5. Podstawowy kapitał zagraniczny według kraju pochodzenia udziałowców – największych inwestorów w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999, 2006, 2014, 2022 (ciąg dalszy)

2014	Holandia	Niemcy	Francja	Dania	Austria	Luksemburg	Cypr
Kraj (w mln zł)	699,8	688,3	226,6	183,9	124,1	98,0	75,0
Udział (%)	24,4	24,0	7,9	6,4	4,3	3,4	2,6
Miejsce	1	2	3	4	5	6	7

2022	Niemcy	Holandia	Belgia	Francja	Cypr	Austria	Dania
Kraj (w mln zł)	979,9	900,0	373,3	346,6	226,0	182,4	149,7
Udział (%)	26,5	24,4	10,1	9,4	6,1	4,9	4,1
Miejsce	1	2	3	4	5	6	7

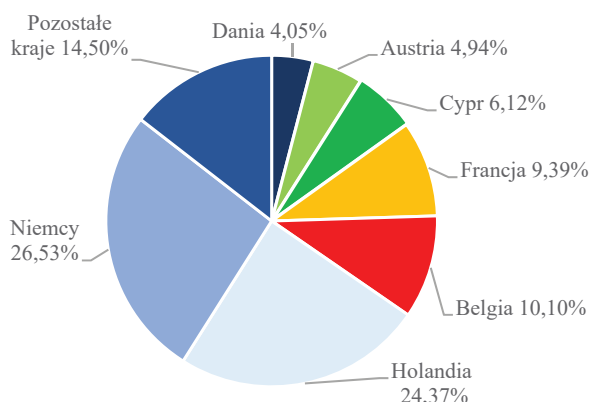
Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Jaworek, M. Kuzel, *Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2010*, s. 65; M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czapplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2016, s. 86, 88; GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, tab. 18.

W 2006 roku dokonały się znaczące zmiany w zakresie pochodzenia kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim. Z grupy największych inwestorów odpadli inwestorzy z Wielkiej Brytanii, USA oraz Belgii, natomiast do grona największych inwestorów dołączyły podmioty z Danii (trzecie miejsce z udziałem 5,5%), Japonii (szóste miejsce z udziałem 3,3%) oraz z Węgier (siódme miejsce z udziałem 2,1%). Podobnie jak w 1999 roku największy udział w kapitale zagranicznym w podmiotach ulokowanych w województwie kujawsko-pomorskim przypadał na inwestorów z Holandii (37,8%). Na drugim miejscu, z 25% udziałem, znalazł się kapitał pochodzący z Niemiec. W 2006 roku doszło do nieznacznego rozproszenia kapitału – 80% całkowitej wartości podstawowego kapitału zagranicznego stanowił kapitał pochodzący z siedmiu krajów. Rok 2014 charakteryzował

się kolejnymi zmianami. O ile dwa pierwsze miejsca – podobnie jak w 2006 roku – przypadły inwestorom z Holandii (24,4%) i Niemiec (24%), to trzecie miejsce zajęli inwestorzy z Francji z 7,9% udziałem. Do grupy siedmiu największych inwestorów w województwie dołączyły podmioty z Luksemburga i Cypru, co niewątpliwie mogło być związane ze zjawiskiem tzw. kapitału w tranzycie. W tym roku w posiadaniu inwestorów z siedmiu krajów było 73% wartości podstawowego kapitału zagranicznego w podmiotach z udziałem tego kapitału w województwie, co oznacza spadek koncentracji w porównaniu z rokiem 2006 (tabela 1.5).

Według stanu na koniec 2022 roku największymi inwestorami w Kujawsko-Pomorskiem byli inwestorzy z Niemiec, których udział w zagranicznym kapitale podstawowym spółek z kapitałem zagranicznym stanowił aż 26,5%. Na drugim miejscu, z niewiele mniejszym udziałem, uplasowali się inwestorzy z Holandii (24,4%). Kolejne miejsca przypadły Belgii (10,1%), Francji (9,4%), Cypru (6,1%), Austrii (4,9%) oraz Danii (4,1%) (tabela 1.3, wykres 1.2).

Wykres 1.2. Struktura przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w województwie kujawsko-pomorskim według krajów (stan na koniec 2022 roku)

Źródło: GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, Warszawa 2023, tab. 18.

1.3.2. Struktura według klas wielkości przedsiębiorstw

W badanym okresie struktura przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego według klas wielkości nie uległa większym zmianom. W 2006 roku największą grupę stanowiły podmioty zatrudniające do dziewięciu pracowników (49,5%), następnie te zatrudniające od 10 do 49 pracowników (25,2%). Podmioty, w których wielkość zatrudnienia wynosiła 50–249 pracowników, stanowiły 17,5% podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie. Najmniejszą grupę tworzyły podmioty duże, w których wielkość zatrudnienia przekraczała 250 osób. W 2014 roku wzrósł odsetek najmniejszych w ogóle podmiotów z kapitałem zagranicznym (do 54,9%), natomiast spadł udział podmiotów, w których wielkość zatrudnienia wynosiła od 10 do 49 pracowników (do 20,8%). W 2022 roku zwiększył się udział największych podmiotów z kapitałem zagranicznym – do 12%, zmniejszył się natomiast udział mikroprzedsiębiorstw, w których zatrudnienie nie przekraczało dziewięciu pracowników.

Tabela 1.6. Struktura przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego według klas wielkości w latach 2006, 2014, 2022

Wyszczególnienie	2006		2014		2022	
	liczba	udział	liczba	udział	liczba	udział
0–9	240	49,5	314	54,9	216	45,5
10–49	122	25,2	119	20,8	109	22,9
50–249	85	17,5	91	15,9	93	19,6
250 i więcej	38	7,8	48	8,4	57	12,0
Ogółem	485	100	572	100	475	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; GUS, *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, tab. 4.

ROZDZIAŁ DRUGI

Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego

2.1. Uwagi wstępne; liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zatrudniających 10 i więcej pracowników

Dla stworzenia pomostu do kolejnych części rozważań niżej przedstawiono wybrane charakterystyki, ukazujące miejsce przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa. W tym celu posłużono się parametrami charakteryzującymi podstawowe zasoby i efekty działalności gospodarczej prowadzonej przez omawiane przedsiębiorstwa. Analizie poddano takie kategorie, jak: liczba podmiotów, wartość kapitału podstawowego, aktywność inwestycyjna, wielkość zatrudnienia, wartość przychodów całkowitych, wyniki finansowe oraz rentowność przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w porównaniu z przedsiębiorstwami bez udziału tego kapitału. Analiza dotyczyła przedsiębiorstw niefinansowych zatrudniających 10 i więcej osób oraz obejmowała dane z lat 1999–2022 publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS). Dobór przedstawianych charakterystyk był pochodną zakresu informacji prezentowanych w opracowaniach statystycznych GUS odnoszących się do przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (*Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego*, a od 2007 roku *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*) oraz wyników działalności wszystkich funkcjonujących w Polsce przedsiębiorstw, które prowadzą księgi rachunkowe (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych*, a od 2020 roku *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych*). Wybrano

przy tym wielkości, które były podawane w tych publikacjach w podziale na województwa. Źródłem uzupełniającym zestawień przygotowanych na tej podstawie były dane prezentowane w Banku Danych Lokalnych.

Na koniec 2022 roku liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zatrudniających 10 i więcej osób wyniosła w województwie kujawsko-pomorskim 259, natomiast ogółem w Polsce była równa 9210. Udział tych przedsiębiorstw w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych kształtował się w tym czasie – odpowiednio dla województwa oraz Polski – na poziomie 11,0% oraz 18,4%. Biorąc natomiast pod uwagę cały okres analizy, można zauważyć, że średnioroczny udział liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 9,6% (lata 2002–2022), a dla Polski kształtował się na poziomie 16,0% (lata 2002–2022 oraz 15,6% w latach 1999–2022). Można więc wnioskować, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym nie stanowią dominującej grupy przedsiębiorstw, chociaż ich udział w strukturze podmiotów gospodarczych, zarówno w województwie, jak i ogółem w Polsce, jest wyraźnie dostrzegalny. Należy przy tym zwrócić uwagę na niewielki wzrost tego udziału w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego, a także wskazać, że w całym analizowanym czasie odsetek liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zatrudniających 10 i więcej osób był wyraźnie wyższy dla kraju niż dla badanego regionu (tabela 2.1).

Tabela 2.1. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	przedsiębiorstwa	udział (%)	przedsiębiorstwa	udział (%)
1999	198	b.d.	5 905	12,3
2000	211	b.d.	6 133	13,2
2001	210	b.d.	5 924	12,2
2002	213	9,1	5 910	13,4
2003	213	8,8	6 368	13,9

Tabela 2.1. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	przedsiębiorstwa	udział (%)	przedsiębiorstwa	udział (%)
2004	221	9,3	6 559	14,7
2005	240	10,0	6 977	15,0
2006	245	10,0	7 363	15,6
2007	264	10,2	7 610	15,8
2008	249	8,7	8 328	15,7
2009	256	8,9	8 230	15,3
2010	254	9,0	8 338	15,7
2011	252	8,9	8 465	15,6
2012	258	9,2	8 613	15,8
2013	252	8,8	8 581	15,2
2014	258	9,2	8 821	15,6
2015	252	9,1	8 836	16,0
2016	260	9,6	8 660	16,1
2017	247	9,7	8 675	17,1
2018	257	10,4	8 810	17,6
2019	257	10,6	8 914	17,8
2020	251	10,6	8 763	17,7
2021	246	10,6	8 885	18,3
2022	259	11,0	9 210	18,4

Objaśnienia i uwagi: przedsiębiorstwa – liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych województwa / / Polski; b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czaplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 92 oraz danych z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* – raporty za lata 1999, 2001–2004; *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* – raporty za lata 2006–2009, 2011–2013, 2015–2022; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych* – raporty za lata 1999, 2001–2004, 2006–2009, 2011–2013, 2015–2018; *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych* – raporty za lata 2019–2022.

Uzupełnieniem powyższych spostrzeżeń jest obserwacja wskazująca na niższy przyrost liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zatrudniających 10 i więcej osób w województwie w porównaniu z całym krajem. W pierwszym roku analizy takich podmiotów było w Kujawsko-Pomorskiem 198, a w ostatnim 259 (wzrost o 30,8%), podczas gdy w Polsce ogółem liczba ta zwiększyła się z 5905 do 9210 (wzrost o 56%). Średnioroczne tempo przyrostu podmiotów z kapitałem zagranicznym w latach 1999–2022 wynosiło 1,2% dla województwa i 2,0% dla Polski (tabela 2.1). Interesujące jest przy tym, że liczba przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem, należących do grupy podmiotów zatrudniających 10 i więcej osób, rosła zdecydowanie wolniej, tj. w latach 2002–2022 w średniorocznym tempie zaledwie 0,02% w województwie oraz 0,4% w Polsce, a biorąc pod uwagę cały okres analizy, tj. lata 1999–2022, w odniesieniu do kraju odnotowano nawet tempo ujemne na poziomie -0,05% rocznie (spadek liczby przedsiębiorstw z 42 152 w 1999 do 40 807 w 2022 roku) – tabela 2.1 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tej tabeli.

2.2. Zasoby kapitałowe i inwestycje przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływający do danego kraju czy regionu przyjmującego (kraju/regionu lokaty, goszczącego) tworzy oraz podnosi wartość zasobów kapitałowych przedsiębiorstw odpowiednio powoływanych przez zagraniczne osoby fizyczne lub prawne oraz już posiadających zagranicznych właścicieli (udziałowców) bądź współwłaścicieli (współudziałowców). Chodzi tu więc w pierwszej kolejności o rzeczywisty wkład właściciela lub współwłaściciela, wniesiony na uruchomienie jednostki gospodarczej z chwilą jej założenia, ewentualnie później podwyższony¹, jak również o objęcie całości lub części udziałów (lub akcji) w już funkcjonującym

¹ GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, Warszawa 2023, s. 75.

podmiocie gospodarczym przy późniejszym opcjonalnym zwiększeniu zaangażowania kapitałowego inwestora. Wkłady na poczet kapitału (funduszu) podstawowego przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym wnoszone są przy tym głównie przez inwestorów zagranicznych (właścicieli lub współwłaścicieli przedsiębiorstw), choć obejmują także udziały krajowe oraz kapitał rozproszony (mieszany), którego nie można przyporządkować do konkretnych udziałowców².

Wartość kapitału podstawowego zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego przedsiębiorstw z udziałem zagranicznym, zatrudniających 10 i więcej osób, wyniosła na koniec 2022 roku 3087,4 mln zł, co stanowiło 19,4% wartości kapitału wszystkich podmiotów gospodarczych w regionie – w ujęciu ogólnokrajowym było to odpowiednio 178 020,3 mln zł i 26,5%. Uwzględniając natomiast cały okres analizy, a więc lata 1999–2022, należałoby wskazać, że średnioroczny udział wartości kapitału podstawowego przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w ogólnej wartości kapitałów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego kształtował się na poziomie 17,1% (18,2% w latach 2002–2022), podczas gdy dla całej Polski był wyraźnie wyższy i wynosił 28,1% (odpowiednio 25,5%). Na przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, zatrudniające 10 i więcej osób, przypadała zatem znacząca część (zasadniczo większa, niż mogłoby to wynikać z samej ich liczby) wartości kapitałów podstawowych podmiotów gospodarczych, co w badanym okresie było widoczne przede wszystkim w odniesieniu do prezentacji ogólnokrajowej (tabela 2.2).

W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego szczególną uwagę zwraca znaczący wzrost wartości kapitału podstawowego przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w badanym okresie – jego wartość zwiększyła się bowiem 6,1-krotnie w porównaniu do 1999 roku (ogółem dla Polski był to wzrost 3,3-krotny). Średnioroczna dynamika wzrostu wartości kapitału podstawowego w latach 1999–2022 wynio-

² M. Kuzel, *Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2012, s. 122.

sła 8,7% dla województwa (przy czym najwyższe tempo odnotowano w początkowych latach badanego okresu, tj. 2000–2005, bo aż 23,2%) oraz 5,6% dla całego kraju (tabela 2.2).

Tabela 2.2. Wartość kapitału podstawowego w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz jego udział w ogólnej wartości kapitałów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	kapitał (mln zł)	udział (%)	kapitał (mln zł)	udział (%)
1999	504,0	7,3	54 187,6	23,0
2000	682,7	9,7	67 831,5	25,9
2001	818,7	11,0	79 119,8	27,9
2002	965,0	10,0	104 716,9	32,5
2003	1 145,7	11,1	110 245,3	30,5
2004	1 424,7	13,3	107 713,0	29,8
2005	1 746,8	15,5	112 229,1	29,5
2006	1 886,2	16,5	123 098,4	30,1
2007	2 214,2	18,8	127 031,1	25,7
2008	2 407,0	18,2	140 377,7	27,6
2009	2 706,5	20,0	144 830,6	27,6
2010	2 796,0	19,7	152 857,1	28,1
2011	2 994,4	20,8	153 260,9	27,4
2012	2 914,5	19,5	161 913,3	27,6
2013	2 894,8	19,2	162 349,9	26,7
2014	2 900,4	19,5	165 755,2	26,7
2015	2 827,5	19,2	171 555,2	26,9
2016	2 841,2	19,1	169 043,3	28,5
2017	2 991,9	19,9	170 945,5	29,1
2018	3 075,4	20,4	168 947,4	28,8

Tabela 2.2. Wartość kapitału podstawowego w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz jego udział w ogólnej wartości kapitałów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	kapitał (mln zł)	udział (%)	kapitał (mln zł)	udział (%)
2019	3 241,5	21,0	172 874,5	29,0
2020	3 187,5	20,9	179 871,2	29,5
2021	3 146,7	20,9	189 647,7	30,0
2022	3 087,4	19,4	178 020,3	26,5

Objaśnienia i uwagi: kapitał (mln zł) – wartość kapitału podstawowego w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział wartości kapitału podstawowego w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w ogólnej wartości kapitałów podmiotów gospodarczych województwa/Polski.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czaplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 94–95 oraz danych z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* – raporty za lata 2015–2022; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych* – raporty za lata 2015–2018; *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych* – raporty za lata 2019–2022.

Analizując wartość kapitału podstawowego w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo zatrudniające 10 i więcej osób, można wskazać, że w okresie 1999–2022 przeciętne przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym posiadało znacznie wyższe zasoby kapitałowe niż przeciętne przedsiębiorstwo bez udziału tego kapitału, co znajduje potwierdzenie zarówno w przypadku obserwacji dotyczących województwa kujawsko-pomorskiego, jak i ujęcia ogólnopolskiego. Średnia wartość kapitału podstawowego w przedsiębiorstwie z kapitałem zagranicznym zlokalizowanym w województwie wynosiła bowiem 9,3 mln zł w porównaniu do 4,8 mln zł w przeciętnym przedsiębiorstwie bez udziału tego kapitału, czyli była blisko dwukrotnie wyższa (dla Polski ogółem omawiane wartości kształtowały się na poziomach odpowiednio 17,5 mln zł i 8,4 mln zł) – tabele 2.1 i 2.2 oraz dane źródłowe służące do opra-

cowania zestawień przedstawionych w tych tabelach. Wskazuje to na relatywnie lepsze „wyposażenie” kapitałowe przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, a także sugeruje, że podmioty te są z reguły większe od przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem i częściej prowadzą bardziej kapitałochłonną działalność³.

Kolejnym elementem służącym do określenia miejsca przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa jest ich aktywność inwestycyjna. W podstawowym zakresie dotyczy ona wartości nakładów na środki trwałe, czyli nakładów finansowych lub rzeczowych, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego. Obejmują one nakłady na: budynki i budowle (budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe, maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem); środki transportu; inne, tj. melioracje wodne, poprawę walorów (ulepszenie) gruntów, zasadzenia wieloletnie, inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji⁴.

Przeciętna wartość nakładów inwestycyjnych na środki trwałe w latach 1999–2022, ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z terenu województwa kujawsko-pomorskiego zatrudniających 10 i więcej osób, była równa 909,1 mln zł, a dla ogółu tych przedsiębiorstw w kraju wyniosła 49 100,0 mln zł rocznie. Wartości te stanowiły w badanym okresie, w ujęciu średniorocznym, odpowiednio 23,9% całkowitych nakładów inwestycyjnych podmiotów gospodarczych w województwie (24,2% w latach 2002–2022) i 41,3% w Polsce (odpowiednio 40,5%). Należy zatem odnotować, że udział ten był rela-

³ Por. M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czapplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, s. 96–97.

⁴ GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, s. 77; GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2022 roku*, Warszawa 2023, s. 55.

tywnie wysoki, biorąc pod uwagę liczebność analizowanej grupy podmiotów. Dodatkowo warto zaznaczyć, że przeciętna wartość nakładów inwestycyjnych przypadających na jedno przedsiębiorstwo była w badanym okresie wyższa w przypadku przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w porównaniu do przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału – wyniosła ona 3,7 mln zł wobec 1,3 mln zł w przypadku województwa oraz 6,1 mln zł wobec 1,7 mln zł w odniesieniu do danych ogólnopolskich (tabele 2.1 i 2.3 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach). Biorąc pod uwagę przeciętne wielkości nakładów inwestycyjnych na środki trwałe w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo, można więc przyjąć, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym charakteryzowały się w analizowanym okresie wyższą skłonnością do inwestowania⁵, przy czym skala dysproporcji w tym zakresie ulega zmniejszeniu. Jest to widoczne głównie w skali ogólnokrajowej⁶ (w latach 1999–2010 wartość omawianych nakładów była wyższa średnio 4,9-krotnie w przypadku przeciętnego przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, ale w latach 2011–2022 relacja ta uległa zmniejszeniu do 3,1), chociaż znajduje też odzwierciedlenie w przypadku podmiotów zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w szczególności jeśli wziąć pod uwagę nie tyle wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na przedsiębiorstwo (trzeba bowiem pamiętać, że miara ta ze swej istoty będzie promować zbiorowości z dominacją podmiotów większych, a zatem – jak wska-

⁵ Na tradycyjnie wyższą skłonność do inwestowania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zwracali uwagę m.in. E. Mączyńska oraz H. Karaszewska i W. Karaszewski. Zob. E. Mączyńska, *Inwestycje i restrukturyzacja potencjału technicznego przedsiębiorstw (wyniki badań)*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Inwestycje w procesie transformacji gospodarki Polski 1990–1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2000, s. 56–57; H. Karaszewska, W. Karaszewski, *Spółki z udziałem zagranicznym w Polsce – płace, wydajność pracy, inwestowanie*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Inwestycje w procesie transformacji*, s. 259–262.

⁶ Uwagę na to zjawisko zwrócili M. Jaworek i M. Kuzel w artykule analizującym aktywność inwestycyjną przedsiębiorstw w Polsce z uwzględnieniem ich struktury własnościowej. Zob. M. Jaworek, M. Kuzel, *Aktywność inwestycyjna największych przedsiębiorstw w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2013, nr 155, s. 314–322.

zано wcześniej – w tym przypadku przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym), ile intensywność inwestowania (wykres 2.1).

Tabela 2.3. Wartość nakładów inwestycyjnych na środki trwałe ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości inwestycji podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	inwestycje (mln zł)	udział (%)	inwestycje (mln zł)	udział (%)
1999	356,9	16,4	38 194,0	46,8
2000	420,9	19,8	37 209,8	46,9
2001	630,7	28,6	32 442,3	46,8
2002	431,9	22,5	27 534,7	47,4
2003	398,5	24,0	28 033,2	47,2
2004	447,1	20,6	30 770,2	45,5
2005	603,5	23,3	32 951,1	45,0
2006	619,5	23,4	39 624,1	45,5
2007	1 199,5	31,4	48 456,4	43,6
2008	1 702,8	35,5	51 670,9	41,6
2009	1 277,6	32,0	42 497,0	38,5
2010	790,9	22,1	38 470,5	36,5
2011	560,7	16,0	46 066,1	37,8
2012	560,7	18,9	42 264,3	35,6
2013	776,6	21,5	43 410,2	35,1
2014	960,0	21,5	48 823,3	34,4
2015	1 732,1	31,7	54 822,8	34,7
2016	1 171,6	29,9	57 560,0	41,2
2017	1 165,2	24,4	59 561,7	40,7
2018	1 099,2	23,2	66 856,1	39,8
2019	1 025,0	20,9	76 683,9	41,3

Tabela 2.3. Wartość nakładów inwestycyjnych na środki trwałe ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości inwestycji podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	inwestycje (mln zł)	udział (%)	inwestycje (mln zł)	udział (%)
2020	976,7	18,3	65 473,4	38,6
2021	1 321,7	22,1	74 276,1	38,9
2022	1 589,9	24,6	94 747,8	40,7

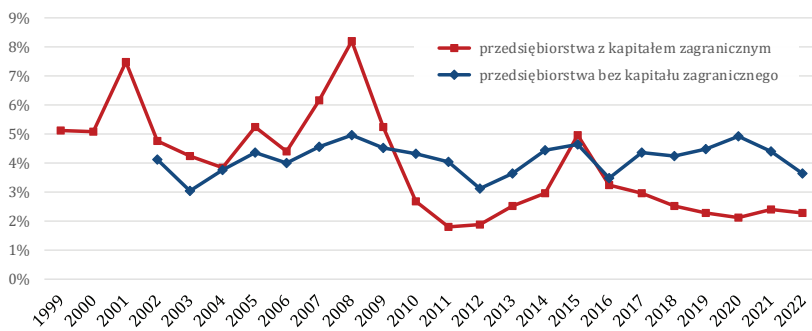
Objaśnienia i uwagi: inwestycje (mln zł) – wartość nakładów inwestycyjnych na środki trwałe ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział wartości nakładów inwestycyjnych na środki trwałe ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym w ogólnej wartości nakładów kapitałów inwestycyjnych podmiotów gospodarczych województwa / Polski.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czaplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 104–105 oraz danych z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym – raporty za lata 2015–2022*; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych – raport za 2015 rok*; *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych – raporty za lata 2016–2022*.

W analizowanym okresie intensywność inwestowania (opisana wielkością nakładów inwestycyjnych w relacji do wartości przychodów osiągniętych z całokształtu działalności) w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym, zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim i zatrudniających 10 i więcej osób, wynosiła średniorocznie 3,9% (w przypadku podmiotów z wyłącznie polskim kapitałem było to 4,1% w latach 2002–2022), a w skali ogólnopolskiej kształtowała się na poziomie 5,1% (przy czym dla podmiotów z wyłącznie polskim kapitałem na poziomie 4,6% w latach 1999–2022). Oznacza to, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z terenu województwa kujawsko-pomorskiego na każde 1 tys. zł wygenerowanych przychodów z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej przeznaczały średniorocznie 39,36 zł na inwestycje w środki trwałe (z kolei podmioty bez udziału kapitału zagranicznego 41,46 zł), podczas gdy przedsiębiorstwa w Pol-

sce wydatkowały na ten cel przeciętnie 50,66 zł (podmioty bez udziału kapitału zagranicznego 46,15 zł). Jak już wcześniej zaznaczono, wyższa skłonność do inwestowania (intensywność inwestowania w środki trwałe) tradycyjnie charakteryzowała przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, jednak sytuacja ta zmieniła się mniej więcej w połowie analizowanego okresu. Mianowicie w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego wyższą intensywność inwestowania w odniesieniu do podmiotów bez udziału kapitału zagranicznego odnotowuje się od 2010 roku (z wyjątkiem 2015 roku była ona każdorazowa wyższa dla przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem i wynosiła w tym okresie średnio 4,1% wobec 2,7% w przypadku przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego), a w ujęciu ogólnopolskim od 2009 roku (odpowiednio 4,7% wobec 4,0%) – tabele 2.3 i 2.5 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach, wykres 2.1.

Wykres 2.1. Intensywność inwestowania w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym i w przedsiębiorstwach bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)

Objaśnienia i uwagi: intensywność inwestowania (%) – wielkość nakładów inwestycyjnych na środki trwałe w relacji do wartości osiągniętych przez przedsiębiorstwa przychodów z całokształtu działalności; brak pełnych danych dla lat 1999–2001.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabel 2.3 i 2.5 oraz danych źródłowych służących do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach.

2.3. **Zatrudnienie w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym**

Niezwykle ważnym parametrem, służącym do określenia miejsca przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa, jest przypadająca na nie wielkość zatrudnienia. Na początku należy podkreślić, że na koniec 2022 roku liczba pracujących w analizowanych przedsiębiorstwach, tj. mających siedzibę na terenie województwa kujawsko-pomorskiego i zatrudniających 10 i więcej osób, wyniosła blisko 54,3 tys., co stanowiło 26,0% wielkości ogólnego zatrudnienia. W skali ogólnopolskiej było to natomiast prawie 2150 tys. osób, czyli 38,3% całkowitej liczby zatrudnionych (oczywiście biorąc pod uwagę ogół pracujących w podmiotach zatrudniających 10 i więcej osób). Uwzględniając cały okres analizy, należy podkreślić, że udział pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w województwie kształtował się na średniorocznym poziomie 18,8% (dane z lat 2002–2022, przy czym najwyższe wartości odnotowano w latach 2018–2022, kiedy wynosił on średnio 24,5% w skali roku). Z kolei dla całej Polski udział pracujących w tych przedsiębiorstwach był wyraźnie wyższy i kształtował się na średniorocznym poziomie 30,9% (29,5% w latach 1999–2022, przy czym także w tym przypadku najwyższe wartości – średnio 37,3% rocznie – przypadają na ostatni okres, tj. na lata 2018–2022). Można zatem wnioskować, że udział w zatrudnieniu omawianej grupy przedsiębiorstw był, podobnie jak w przypadku wartości kapitału podstawowego czy ponoszonych nakładów inwestycyjnych, znacznie wyższy niż ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych (tabela 2.4).

Omawiając udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w wielkości zatrudnienia, warto zwrócić uwagę na znaczący jego wzrost w badanym okresie. W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego udział ten zwiększył się mianowicie z poziomu 15,1% w 2002 do 26,0% w 2022 roku, a w odniesieniu do sytuacji ogólnopolskiej można obserwować jeszcze wyraźniejszą zmianę, bo z poziomu 22,4% (19,8% w 1999 roku) do 38,3%. Średnioroczna dynamika przyrostu zatrudnienia w latach 1999–2022 wynosiła 3,2% dla przedsiębiorstw z woje-

wództwa i 3,9% w przypadku ogółu przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w Polsce (tabela 2.4). Świadczy to nie tylko o potencjalnie ważnej roli, jaką przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym odgrywają na rynku pracy (pomimo ich względnie niewielkiej liczebności), ale też wskazuje na ich rosnące znaczenie jako aktywnych pracodawców.

Tabela 2.4. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie pracowników podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	pracujący	udział (%)	pracujący	udział (%)
1999	27 442	b.d.	901 835	19,8
2000	28 425	b.d.	942 812	19,9
2001	28 846	b.d.	931 700	20,9
2002	29 731	15,1	968 245	22,4
2003	27 175	13,6	997 699	22,8
2004	30 522	15,2	1 086 228	24,6
2005	30 992	15,6	1 159 234	25,5
2006	33 544	16,0	1 285 058	27,0
2007	39 829	18,1	1 425 415	28,3
2008	37 389	16,7	1 498 520	28,5
2009	36 432	16,5	1 426 685	28,0
2010	37 389	16,9	1 483 812	29,0
2011	39 635	18,0	1 536 419	29,7
2012	35 969	16,7	1 541 325	30,2
2013	36 710	17,1	1 598 573	30,9
2014	40 014	18,5	1 718 232	32,5
2015	38 941	17,7	1 789 290	33,3
2016	44 856	20,3	1 828 318	33,8
2017	44 166	20,3	1 905 667	35,3

Tabela 2.4. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie pracowników podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	pracujący	udział (%)	pracujący	udział (%)
2018	47 147	21,9	1 988 504	36,4
2019	52 864	24,4	2 044 770	36,7
2020	51 649	24,6	2 028 549	37,1
2021	52 755	25,6	2 076 953	38,0
2022	54 276	26,0	2 149 713	38,3

Objaśnienia i uwagi: pracujący – liczba pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział liczby pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracowników podmiotów gospodarczych województwa / Polski; b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Kuzel, M. Kuczmarska, L. Czaplewski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 100–101 oraz danych z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* – raporty za lata 2015–2022; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych* – raporty za lata 2015–2018; *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych* – raporty za lata 2019–2022.

W analizowanym okresie przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, zatrudniające 10 i więcej osób, charakteryzowała wyższa przeciętna wielkość zatrudnienia przypadająca na jedno przedsiębiorstwo. W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła ona w ujęciu średniorocznym 158 osób w porównaniu z 74 pracującymi w przeciętnym przedsiębiorstwie z grupy podmiotów z wyłącznie polskim kapitałem, a w odniesieniu do sytuacji ogólnopolskiej było to odpowiednio 189 i 83. Wielkość zatrudnienia przypadająca na przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym zlokalizowane na terenie województwa była zatem w badanym okresie średnio 2,1-krotnie wyższa niż w podmiotach bez udziału tego kapitału oraz 2,3-krotnie wyższa w odniesieniu do relacji opisujących ogół przedsiębiorstw w Polsce (tabele

2.1 i 2.4 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach). Wskazanie to potwierdza wcześniejszy wniosek, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym są z reguły większe od przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem, zarówno pod względem wartości posiadanego kapitału podstawowego, jak i wielkości zatrudnienia (uwzględniając oczywiście podmioty zatrudniające 10 i więcej osób).

2.4. Podstawowe wyniki działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Charakterystyki dotyczące rezultatów działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym obejmowały generowaną przez nie w analizowanym okresie wartość przychodów całkowitych, osiągnane wyniki finansowe oraz uzyskiwaną rentowność kapitału podstawowego i rentowność obrotu netto w porównaniu do przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem.

Skalę prowadzonej przez przedsiębiorstwa działalności gospodarczej dobrze odzwierciedla wartość generowanych przez nie przychodów⁷. W latach 1999–2022 wartość przychodów z całokształtu działalności osiągniętych przez zatrudniające 10 i więcej osób przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła, w ujęciu średniorocznym, 27 781,3 mln zł (w skali ogólnopolskiej było to 1 098 421,1 mln zł). Oznacza to, że średnioroczny udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w kształtowaniu wartości przychodów ogółu podmiotów gospodarczych w województwie płasował się na poziomie 28,1% (lata 2002–2022, przy czym najwyższa średnia jego wartość – 33,4% – przypadała na lata 2016–2022), a w odniesieniu do całego kraju wynosił 41,0% (40,0% w latach 1999–2022,

⁷ W tym kontekście przede wszystkim przychodów ze sprzedaży, jednak GUS nie podaje ich wielkości w przypadku przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Z tego powodu w prowadzonych analizach wykorzystano wartość przychodów z całokształtu działalności.

przy czym w okresie 2016–2022 odnotowano jego najwyższe wartości, tj. średnio 43,5% rocznie) (tabela 2.5).

Wartość przychodów z całokształtu działalności przypadająca na jedno przedsiębiorstwo zatrudniające 10 i więcej osób była w analizowanym okresie średnio 3,6-krotnie wyższa w przeciętnym przedsiębiorstwie z kapitałem zagranicznym zlokalizowanym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (identyczna wielkość opisywała przy tym ogół przedsiębiorstw w Polsce). Średnioroczna wartość całkowitych przychodów wynosiła w tym przypadku 111,3 mln zł wobec 31,1 mln zł generowanych w skali roku przez przeciętne przedsiębiorstwo z wyłącznie polskim kapitałem (odpowiednio 133,4 mln zł wobec 37,0 mln zł w skali ogólnopolskiej) – tabele 2.1 i 2.5 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach. Przeciętne wartości osiągniętych przychodów potwierdzają więc wcześniejszy wniosek, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym są z reguły większe od przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału.

Tabela 2.5. Wartość przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości przychodów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	przychody (mln zł)	udział (%)	przychody (mln zł)	udział (%)
1999	6 948,2	b.d.	340 904,9	31,6
2000	8 290,1	b.d.	405 755,8	33,7
2001	8 402,7	b.d.	420 648,9	34,7
2002	9 072,4	20,0	462 995,8	37,8
2003	9 371,1	18,5	539 577,4	38,6
2004	11 617,0	20,2	656 778,4	41,4
2005	11 525,5	20,1	642 062,7	38,6
2006	14 136,8	21,9	740 525,0	39,6

Tabela 2.5. Wartość przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości przychodów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	przychody (mln zł)	udział (%)	przychody (mln zł)	udział (%)
2007	19 441,9	25,2	852 110,7	39,6
2008	20 698,5	24,8	930 710,9	39,4
2009	24 431,3	28,9	968 716,0	40,6
2010	29 489,4	31,4	1 031 889,2	40,4
2011	31 202,8	29,9	1 156 038,7	40,0
2012	29 876,3	28,1	1 180 307,7	39,5
2013	30 616,4	28,2	1 178 825,6	39,2
2014	32 546,6	29,2	1 228 049,4	39,8
2015	34 781,5	30,2	1 300 633,6	41,1
2016	36 321,9	31,6	1 360 225,0	42,8
2017	39 388,6	32,2	1 475 843,7	43,3
2018	43 496,2	33,7	1 571 168,5	43,1
2019	44 688,2	34,1	1 666 674,8	43,5
2020	45 691,6	34,1	1 679 199,5	44,4
2021	55 241,8	34,4	2 039 071,4	44,5
2022	69 474,6	34,1	2 533 393,0	43,0

Objaśnienia i uwagi: przychody (mln zł) – wartość przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział wartości przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w ogólnej wartości przychodów podmiotów gospodarczych województwa / Polski; b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Kuzel, M. Kuczmarzka, L. Czaplowski, M. Jaworek, *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 110–111 oraz danych z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* – raporty za lata 2015–2022; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych* – raporty za lata 2015–2018; *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych* – raporty za lata 2019–2022.

W badanym okresie większość przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym wykazywała dodatnie wyniki finansowe – w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego odsetek ten wynosił przeciętnie 68,8% jednostek w grupie podmiotów zatrudniających 10 i więcej osób, a w odniesieniu do całej Polski było to średnio 66,5% (w obu ujęciach wartości te były najwyższe w ostatnich latach analizy – np. w latach 2016–2022 w przypadku województwa 73,6%, a w Polsce ogółem 73,7%). W latach 1999–2022 wartość wyników finansowych netto osiągniętych przez zatrudniające 10 i więcej osób przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z terenu województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła, w ujęciu średniorocznym, 1147,4 mln zł (w skali ogólnopolskiej było to 41 025,9 mln zł). Oznacza to, że średnioroczny udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w kształtowaniu wartości wyników finansowych netto ogółu podmiotów gospodarczych w województwie plasował się na poziomie 27,7% w latach 2002–2022, a w odniesieniu do całego kraju wynosił 34,5% (42,5% w latach 1999–2022). W ujęciu średniorocznym na zlokalizowane w województwie kujawsko-pomorskim przeciętne przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym przysporzyło zysk netto w wysokości 4588,3 mln zł, który był 3,5-krotnie wyższy w porównaniu do przeciętnego przedsiębiorstwa z wyłącznie polskim kapitałem (w tym drugim przypadku wynik kształtował się bowiem na średniorocznym poziomie 1314,6 mln zł). Podobna relacja dotyczyła ogółu przedsiębiorstw w Polsce, w przypadku których średnia wartość osiągniętych wyników finansowych netto wynosiła 4891,4 mln zł w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym i 1400,7 mln zł w odniesieniu do przeciętnego przedsiębiorstwa bez udziału tego kapitału (tabele 2.1 i 2.6 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach).

Próbując ocenić funkcjonowanie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i określić ich miejsce w gospodarce, warto jeszcze odwołać się do podstawowych mierników działalności gospodarczej, a miano-

wicie wskaźników rentowności kapitału netto oraz rentowności obrotów netto⁸ (wykresy 2.2 i 2.3).

Tabela 2.6. Wartość wyników finansowych netto w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości zysków netto podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	wynik finansowy (mln zł)	udział (%)	wynik finansowy (mln zł)	udział (%)
1999	154,9	b.d.	2 375,5	208,4
2000	321,8	b.d.	5 811,5	92,1
2001	196,8	b.d.	154,7	-4,6
2002	238,8	29,5	3 298,9	-92,1
2003	319,6	29,1	10 076,9	37,7
2004	750,5	27,6	37 151,0	51,3
2005	411,0	23,9	26 199,1	40,9
2006	748,2	25,6	33 958,2	41,8
2007	572,1	17,1	46 367,7	42,2
2008	184,2	7,7	27 539,3	35,5
2009	486,9	16,4	45 223,6	46,3
2010	752,8	23,7	45 399,1	40,4
2011	1 076,2	28,5	30 643,8	26,9
2012	843,8	25,4	43 768,0	40,5
2013	1 240,2	26,8	40 966,3	36,4

⁸ Z uwagi na brak danych o wartości kapitałów własnych oraz poziomie przychodów ze sprzedaży w przekrojach regionalnych dla obu grup analizowanych przedsiębiorstw, konstrukcja prezentowanych tutaj mierników odbiega od klasycznych ujęć jednych z najczęściej wykorzystywanych wskaźników rentowności ROE i ROS. Na potrzeby pracy przyjęto, że wskaźnik rentowności kapitału będzie odzwierciedlać relację wyniku finansowego netto do wartości kapitału podstawowego, a wskaźnik rentowności obrotów relację wyniku finansowego netto do wartości przychodów z całokształtu działalności.

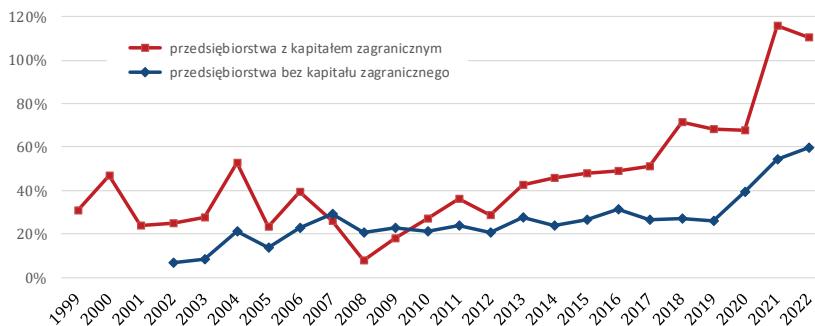
Tabela 2.6. Wartość wyników finansowych netto w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości zysków netto podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł) (ciąg dalszy)

Lata	Województwo kujawsko-pomorskie		Polska ogółem	
	wynik finansowy (mln zł)	udział (%)	wynik finansowy (mln zł)	udział (%)
2014	1 328,2	31,6	42 957,6	37,5
2015	1 350,4	29,8	56 740,5	56,0
2016	1 396,8	27,0	55 027,4	43,3
2017	1 538,5	32,5	57 933,0	39,0
2018	2 197,3	40,0	54 739,3	39,3
2019	2 209,0	41,3	59 513,1	44,0
2020	2 154,1	31,1	54 545,5	41,2
2021	3 648,2	36,1	104 843,6	41,9
2022	3 416,2	31,0	99 388,1	34,3

Objaśnienia i uwagi: wynik finansowy (mln zł) – wartość wyników finansowych netto w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym; udział (%) – udział wartości wyników finansowych netto w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w ogólnej wartości zysków netto podmiotów gospodarczych województwa / Polski; w odniesieniu do skali ogólnopolskiej udział na poziomie 208,4% w 1999 roku wynikał z faktu, że przedsiębiorstwa z wyłącznie polskim kapitałem wygenerowały w tym roku łączną stratę na poziomie -1235,4 mln zł, podobnie w latach 2001–2002 całkowite wyniki przedsiębiorstw bez udziału kapitału zagranicznego były ujemne (odpowiednio -3485,6 mln zł i -6881,8 mln zł), co tym razem przełożyło się na ogólny ujemny wynik wszystkich podmiotów gospodarczych; b.d. – brak danych.

Źródło: dane z roczników statystycznych GUS: *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego* – raporty za lata 1999–2004; *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* – raporty za lata 2005–2022; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych* – raporty za lata 1999–2018; *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych* – raporty za lata 2019–2022.

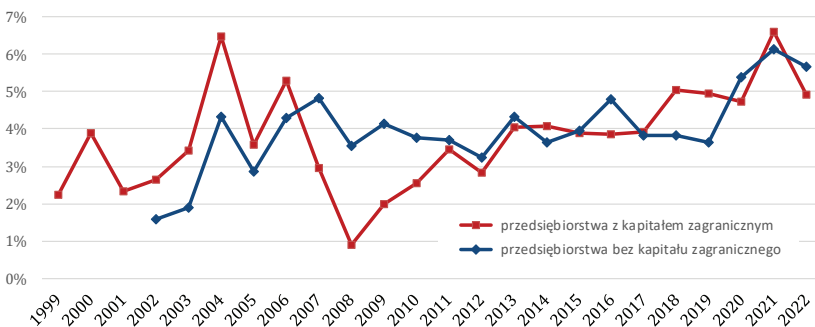
Wykres 2.2. Rentowność kapitału podstawowego netto przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)

Objaśnienia i uwagi: rentowność kapitału podstawowego netto (%) – wartość wyników finansowych netto w relacji do wartości kapitałów podstawowych przedsiębiorstw; brak pełnych danych dla lat 1999–2001.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabel 2.2 i 2.6 oraz danych źródłowych służących do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach.

Wykres 2.3. Rentowność obrotów netto przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)

Objaśnienia i uwagi: rentowność obrotów netto (%) – wartość wyników finansowych netto w relacji wartości osiągniętych przez przedsiębiorstwa przychodów z całokształtu działalności; brak pełnych danych dla lat 1999–2001.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabel 2.5 i 2.6 oraz danych źródłowych służących do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach.

W analizowanym okresie generalnie wyższą rentownością kapitału podstawowego netto (poza latami 2007–2009 w przypadku województwa i 2011 rokiem w odniesieniu do zestawień ogólnopolskich) charakteryzowały się przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym. W latach 2002–2022 średnioroczna wartość wskaźnika rentowności kapitału podstawowego netto podmiotów zatrudniających 10 i więcej osób i zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła 46,8% (45,2% w latach 1999–2022) w grupie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz 26,4% w przypadku przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem – była ona zatem przeciętnie 1,8-krotnie wyższa. Oznacza to, że na każdy 1 tys. zł kapitału podstawowego przypadało średnio 467,88 zł zysku netto w pierwszej grupie przedsiębiorstw (451,86 zł w latach 1999–2022) i 263,53 zł w grupie drugiej. W skali całej Polski wartości wskaźnika rentowności kształtowały się na niższych poziomach, chociaż relacja pomiędzy opisywanymi grupami podmiotów była w omawianym zakresie podobna. Mianowicie w przypadku przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym rentowność kapitału podstawowego netto osiągała średnioroczny poziom 29,6% (26,4% w latach 1999–2022), a dla przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału była równa 16,8% (14,6% w latach 1999–2022) – wykres 2.2, tabele 2.2 i 2.6 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach.

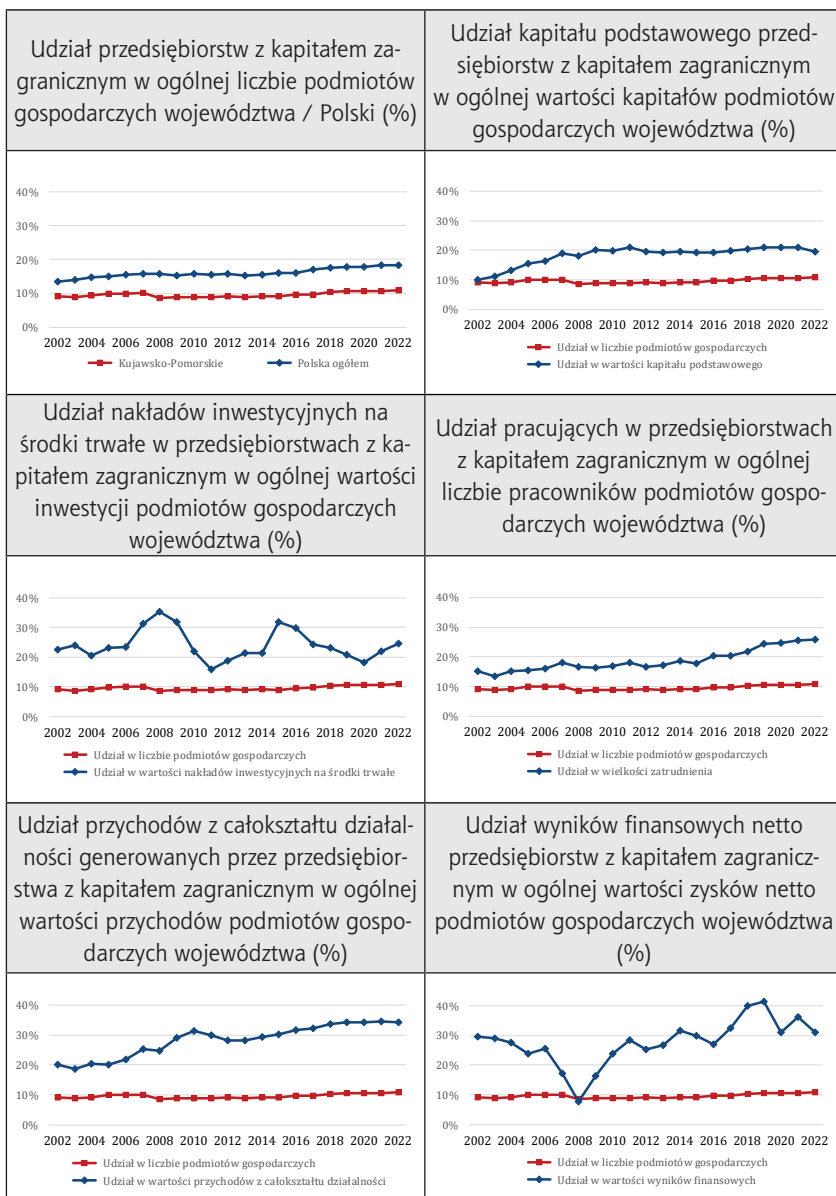
Analiza rentowności obrotów netto nie ujawniła tak dużych różnic, jak w przypadku rentowności kapitału, i to zarówno w zakresie porównań województwa kujawsko-pomorskiego do skali ogólnokrajowej, jak i między rozważanymi grupami przedsiębiorstw. W przypadku województwa nieco wyższą średnioroczną wartość rentowności obrotów netto odnotowano dla przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym – wyniosła ona 3,9% w latach 2002–2022 (3,8% w latach 1999–2022) wobec 4,0% w grupie podmiotów z wyłącznie polskim kapitałem. Oznacza to, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z 1 tys. zł wygenerowanych przychodów z całokształtu działalności uzyskiwały średnio 39,05 zł zysku netto (37,69 zł w latach 1999–2022), a przedsiębiorstwa bez tego kapitału 39,70 zł. W odniesieniu do wszystkich podmiotów gospodarczych w Polsce zatrudniających 10 i więcej osób moż-

na wskazać, że średnioroczna rentowność obrotów w latach 2002–2022 kształtowała się właściwie na identycznym poziomie w obu analizowanych grupach przedsiębiorstw i wynosiła ok. 3,8% (w latach 1999–2022 było to 3,4% dla przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i 3,3% dla przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału) – wykres 2.3, tabele 2.5 i 2.6 oraz dane źródłowe służące do opracowania zestawień przedstawionych w tych tabelach.

Podsumowując rozważania przedstawione w tym rozdziale, należy przede wszystkim zauważyć, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym nie stanowią dominującej grupy przedsiębiorstw zarówno w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w całej Polsce, chociaż ich udział w strukturze podmiotów gospodarczych zatrudniających 10 i więcej osób jest wyraźnie dostrzegalny (wykres 2.4), a w analizowanych tutaj latach 1999–2022 uległ nawet powiększeniu. Jednocześnie, pomimo względnie niewielkiej liczebności, przedsiębiorstwa te dysponują relatywnie dużymi zasobami kapitałowymi, prowadzą znaczącą aktywność inwestycyjną, stanowią ważną grupę pracodawców, a skala ich działalności jest z reguły większa niż przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem. Stąd można wnioskować, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zajmują ważne miejsce w gospodarce, na co wskazują zarówno wyniki analizy prowadzonej w wymiarze regionalnym, jak i obserwacje dokonywane w skali ogólnopolskiej.

W odniesieniu do województwa kujawsko-pomorskiego szczególnie zasadne wydaje się podkreślenie, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zatrudniające 10 i więcej osób stanowiły w latach 2002–2022 średniorocznie 9,6% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych w regionie, przy czym przypadało na nie średnio 18,2% wartości kapitału podstawowego wszystkich przedsiębiorstw, odpowiadały one za 24,2% nakładów inwestycyjnych, zatrudniały 18,8% ogółu pracujących w przedsiębiorstwach, generowały 28,1% przychodów z całokształtu działalności oraz wypracowywały 27,7% wyników finansowych netto (wykres 2.4). Rezultaty prowadzonych rozważań pokazują jednocześnie, że skala obserwowanych dysproporcji pomiędzy przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami bez udziału tego ka-

Wykres 2.4. Wybrane charakterystyki (udziały) ilustrujące miejsce przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 2002–2022, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabel 2.1–2.6.

piła, tradycyjnie wskazująca na dominację tych pierwszych w wielu przekrojach prowadzonych wcześniej analiz, ulega generalnie pomniejszeniu w dłuższym okresie, w szczególności jeśli wziąć pod uwagę takie parametry, jak: intensywność inwestowania (wykres 2.1) czy rentowność obrotów netto (wykres 2.3).

Stymulanty i destymulanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim

3.1. Czynniki lokalizacji vs. motywy inwestorów zagranicznych – zagadnienia teoretyczne

W rozważaniach dotyczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych wiele miejsca poświęca się motywom ich podejmowania oraz czynnikom determinującym napływ kapitału w tej postaci do poszczególnych regionów, określanym mianem czynników lokalizacji BIZ. Pierwsze z nich pozwalają odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tego typu działania są przez przedsiębiorstwa podejmowane; drugie – poszukują przyczyn wyboru konkretnych krajów, identyfikując ich przewagi lokalizacyjne. Obie te kwestie są ze sobą ściśle powiązane – ogólnie rzecz ujmując, przedsiębiorstwa międzynarodowe inwestują bowiem w tych krajach, które dysponują najkorzystniejszymi uwarunkowaniami dla realizacji ich zamierzeń, umożliwiając maksymalizację korzyści płynących z zagranicznej ekspansji¹. Tego rodzaju decyzje mają zatem szczególny charakter, jako że wymagają analizy możliwości zrealizowania konkretnej inwestycji w określonym kraju².

¹ Z. Zimny, *Polityka wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wnioski dla Polski*, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Warszawa 2017, s. 25.

² Y. Aharoni, *The foreign investment decision process*, [w:] P.J. Buckley, P.N. Ghauri (red.), *International business strategy. Theory and practice*, Routledge, New York 2015, s. 15–16.

Wykorzystując założenia ekonomii behawioralnej i koncentrując swoje rozważania wokół menedżerów podejmujących decyzje inwestycyjne, A. Cuervo-Cazurra, R. Narula i C.A. Un wyodrębnili dwie podstawowe przesłanki wpływające na decyzje o BIZ³:

- 1) lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów lub eksploracja nowych;
- 2) oraz poszukiwanie korzystniejszych uwarunkowań do prowadzenia działalności lub unikanie uwarunkowań niesprzyjających.

Pierwsze mają podłoże ekonomiczne, drugie – psychologiczne. Eksploatacja posiadanych zasobów odnosi się nie tylko do kapitału będącego w dyspozycji przedsiębiorstwa, ale również do zasobów kraju, w którym podmiot prowadzi działalność i do których ma dostęp. Podobnie rozumiana jest także ich eksploracja, która może obejmować przejęcie zasobów zagranicznego przedsiębiorstwa lub uzyskanie dostępu do zasobów kraju goszczącego kapitał. Drugi aspekt uwzględnia dwie ludzkie skłonności: do poszukiwania dobrego i do unikania złego. Pierwszy przypadek dotyczy menedżerów poszukujących za granicą dogodnych uwarunkowań dla rozwoju swojego podmiotu i zwiększenia uzyskiwanych dochodów; w drugim decyzja o alokacji kapitału za granicą podyktowana jest chęcią uniknięcia niekorzystnych uwarunkowań kraju macierzystego, które wpływają na wzrost kosztów prowadzonej działalności i uniemożliwiają zwiększenie efektywności.

Zestawienie tych dwóch czynników pozwoliło autorom wyłonić cztery zasadnicze motywy internacjonalizacji przedsiębiorstw. Wśród nich znalazły się⁴:

- 1) zwiększenie sprzedaży, dzięki wykorzystaniu posiadanych zasobów i uwarunkowań kraju goszczącego kapitał (*sell more*);
- 2) poprawa wykorzystania posiadanych zasobów poprzez ich relokację z kraju macierzystego (o mniej korzystnych uwarunkowaniach prowadzenia działalności) do kraju lokaty (*buy better*);

³ A. Cuervo-Cazurra, R. Narula i C.A. Un, *Internationalization motives: Sell more, buy better, upgrade and escape*, „The Multinational Business Review” 2015, Vol. 23, No. 1, s. 29.

⁴ Ibidem, s. 26, 30–32.

- 3) poszukiwanie nowych zasobów i wykorzystanie lepszych warunków prowadzenia działalności w kraju goszczącym (*upgrade*);
- 4) poszukiwanie nowych zasobów i unikanie niekorzystnych uwarunkowań kraju macierzystego (*escape*).

Wśród klasyfikacji motywów zagranicznej ekspansji największą popularność zdobyła propozycja J. Behrmana, którą następnie rozwinął i upowszechnił J.H. Dunning. Zakłada ona, że zasadniczą przesłankę podejmowania BIZ stanowią względy ekonomiczne. Autorzy wskazują, że korzyści tego rodzaju można osiągnąć, poszukując za granicą przede wszystkim: nowych rynków zbytu (*market seeking investment*), zasobów (*resource seeking investment*), aktywów strategicznych (*strategic asset seeking investment*) lub uwarunkowań umożliwiających zwiększenie efektywności prowadzonej działalności (*efficiency or rationalized seeking investment*)⁵. Te kraje, które posiadają chłonny rynek zbytu lub dostęp do regionalnych/globalnych rynków, będą atrakcyjne dla inwestorów myślących o sprzedaży swoich produktów na dużą skalę. Z kolei przedsiębiorstwa, które dla dalszego rozwoju potrzebują określonych zasobów, będą koncentrować się na krajach nimi dysponujących. Wśród tych najczęściej poszukiwanych przez inwestorów można wskazać zasoby naturalne (paliwa kopalne, metale, produkty rolne), niewykwalfikowaną lub wykwalifikowaną siłę roboczą oraz zasoby niematerialne, takie jak: wiedza technologiczna, menedżerska, marketingowa, organizacyjna. Ostatnie z nich mają szczególne znaczenie w procesie budowania przewag własnościowych przedsiębiorstw i zwiększania poziomu ich konkurencyjności. Przedsiębiorstwa poszukujące dostępu do tego rodzaju aktywów będą koncentrować się na krajach, które tworzą korzystne środowisko dla ich rozwoju, rozważając decyzję o pozyskaniu tego rodzaju zasobów albo w drodze wzrostu endogenicznego (inwestycje ukierunkowane na zasoby), albo egzogenicznego, realizo-

⁵ J.H. Dunning, S.M. Lundan, *Multinational enterprises and the global economy*, 2nd ed., Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK–Northampton, USA 2008, s. 67–68; J.H. Dunning, *The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity*, „International Business Review” 2000, No. 9, s. 164–165.

wanego poprzez przejęcia lokalnych podmiotów (inwestycje ukierunkowane na aktywa strategiczne) (tabela 3.1).

Tabela 3.1. Ekonomiczne czynniki lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Motywy BIZ	Ekonomiczne czynniki lokalizacji (cechy kraju przyjmującego)
UKIERUNKOWANE NA RYNEK	<ul style="list-style-type: none"> – rozmiar rynku i PKB <i>per capita</i> – perspektywy wzrostu rynku – dostęp do regionalnych i globalnych rynków – specyficzne preferencje klientów – struktura rynków – fizyczny/instyтуcjonalny dystans
UKIERUNKOWANE NA ZASOBY	<ul style="list-style-type: none"> – surowce (paliwa kopalne, metale, produkty rolne) – niewykwalifikowana siła robocza – wykwalifikowana siła robocza – wiedza w zakresie technologii, praktyk menedżerskich, marketingowych, organizacyjnych
UKIERUNKOWANE NA EFEKTYWNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> – koszty zasobów kraju przyjmującego (np. koszty pracy, surowców, nieruchomości, pozyskania technologii) – koszty transportu do, z i w ramach kraju przyjmującego – wykwalifikowana siła robocza i dostęp do instytucji wspierających prowadzenie działalności gospodarczej umożliwiające osiągnięcie korzyści skali (przepływy kapitału pomiędzy krajami rozwiniętymi) – udział w regionalnych porozumieniach dotyczących partnerstwa gospodarczego
UKIERUNKOWANE NA AKTYWA STRATEGICZNE	<ul style="list-style-type: none"> – jakość aktywów niematerialnych (technologii, umiejętności menedżerskich, powiązań biznesowych) – infrastruktura fizyczna (porty, drogi, sieci energetyczne, telekomunikacja) – instytucje edukacyjne koncentrujące się na innowacyjności, przedsiębiorczości i konkurencyjności – nastawienie instytucji, polityka ukierunkowana na rozwój gospodarczy

Źródło: UNCTAD, *World Investment Report 1998: Trends and determinants*, New York–Geneva 1998, s. 91; J.H. Dunning, *Towards a new paradigm of development: Implications for the determinants of international business*, „Transnational Corporations” 2006, Vol. 15, No. 1, s. 206; S.M. Lundan, *Definitions, motivations, and locational determinants of Foreign Direct Investment*, [w:] A.T. Tavares-Lehmann, P. Toledano, L. Johnson and L. Sachs (red.), *Rethinking investment incentives: Trends and policy options*, Columbia University Press, New York 2016, s. 46–49.

Oprócz ekonomicznych determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych wśród aspektów wpływających na wybór miejsca lokaty J.H. Dunning wskazał również czynniki instytucjonalno-prawne oraz te, które ułatwiają inwestorom prowadzenie działalności gospodarczej. W pierwszej grupie znalazły się stabilność ekonomiczna, społeczna i polityczna, regulacje dotyczące wejścia na rynek i prowadzenia działalności operacyjnej, polityka podatkowa, handlowa itp. W drugiej ujęto między innymi zachęty inwestycyjne, promocję inwestycji, dobrą infrastrukturę instytucjonalną i wspierającą, ochronę własności intelektualnej, udogodnienia socjalne oraz rozwinięte otoczenie biznesowe⁶. Z punktu widzenia przyciągania kapitału zagranicznego do poszczególnych regionów szczególnego znaczenia nabierają czynniki wskazane w drugiej z wymienionych grup, ponieważ – w przeciwieństwie do regulacji instytucjonalno-prawnych – wiele udogodnień dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest wynikiem aktywności lokalnych władz i lokalnej społeczności⁷.

Wśród ekonomicznych determinant lokalizacji BIZ branż pod uwagę przy wyborze konkretnego regionu inwestycji największe znaczenie przypisuje się czynnikom zasobowym i efektywnościowym. Zasoby i koszty czynników produkcji mają bowiem charakter lokalny, natomiast czynniki rynkowe rozpatrywane są przez inwestorów zazwyczaj w odniesieniu do całego kraju lokaty kapitału⁸.

⁶ J.H. Dunning, *Towards a new paradigm of development: implications for the determinants of international business*, „Transnational Corporations” 2006, Vol. 15, No. 1, s. 206.

⁷ M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, *Determinants of foreign direct investment in the Kujawsko-Pomorskie voivodeship from 2000 to 2022: An evaluation based on empirical research*, „Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series” 2024, No. 192, s. 387–388.

⁸ M. Jaworek, W. Karaszewski, *Ewolucja determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula”, Vol. 56, Issue 2, s. 45.

3.2. Stymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim (opinia inwestorów vs. opinia jednostek samorządu terytorialnego)

Prowadzone na przestrzeni 20 lat badania wskazują, że w opinii przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego główną stymulantą napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do województwa jest jego położenie geograficzne. W każdej edycji badania na pozytywny wpływ tego czynnika wskazało przynajmniej 80% inwestorów zagranicznych (najwięcej w badaniu przeprowadzonym w latach 2011–2012 – 88,2%). W pierwszych dwóch edycjach na drugim miejscu wśród omawianych stymulant inwestorzy zagraniczni uplasowali czynnik zasobowy – kwalifikacje siły roboczej. Za zachęcający do inwestowania uznało go wówczas odpowiednio 75,4% i 67,3% przedsiębiorstw. Wraz z upływem czasu kwalifikacje miejscowej siły roboczej zaczęły być postrzegane jako stymulanta napływu BIZ jedynie przez blisko połowę badanych podmiotów (46,6% wskazań w latach 2014–2016 i 51,1% w badaniu zrealizowanym w okresie 2022–2023). W drugiej dekadzie prowadzonych badań miejsce drugie przypadło w udziale czynnikom efektywnościowym – w latach 2014–2016 były to ceny wynajmu, dzierżawy (68,5%), natomiast w okresie 2022–2023 ceny nieruchomości (74,5% wskazań). We wszystkich edycjach badania oba te czynniki były plasowane wśród najważniejszych stymulant napływu BIZ do województwa kujawsko-pomorskiego (wykres 3.1). Ponadto opinie wyrażone przez inwestorów zagranicznych wyraźnie wskazują na poprawę stanu infrastruktury transportowej w analizowanym regionie. W badaniu przeprowadzonym w latach 2022–2023 czynnik ten stanowił stymulantę napływu BIZ do województwa w opinii aż 72,3% przedsiębiorstw (trzecie miejsce wśród czynników zachęcających do inwestowania). W dwóch poprzednich edycjach takiego zdania było około 40% inwestorów zagranicznych (piąte miejsce), w pierwszej zaś jedynie 26,2% respondentów (siódme miejsce).

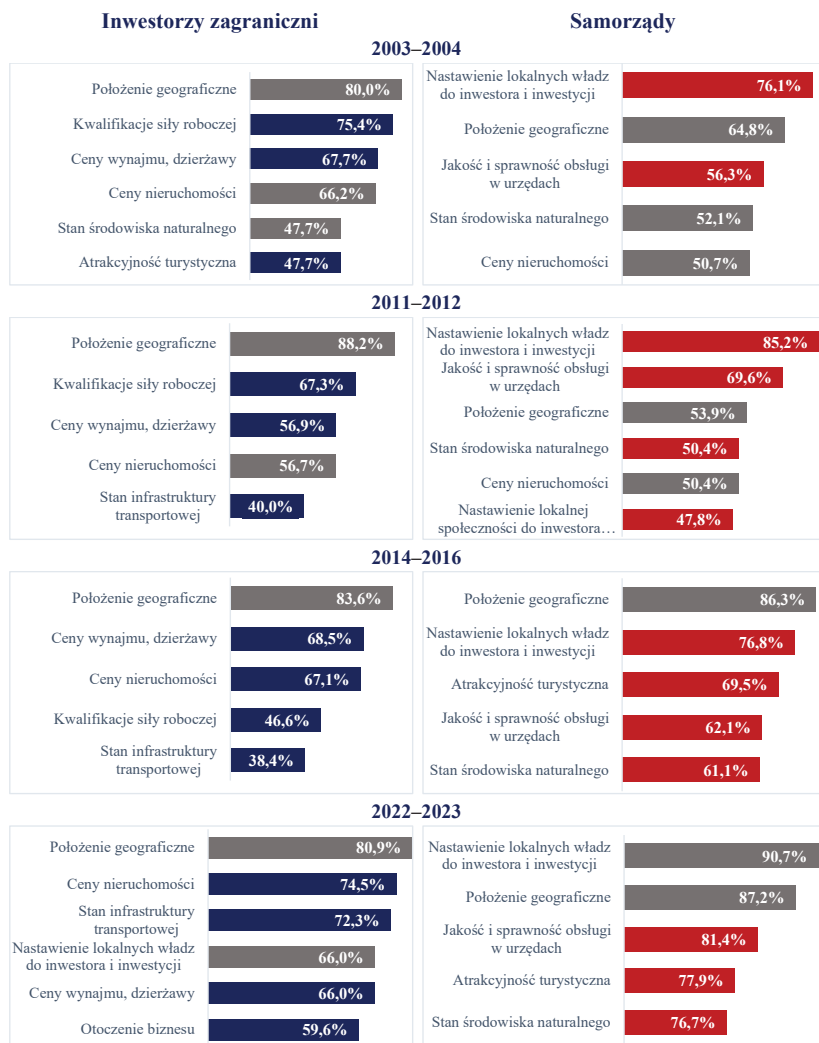
Oprócz opisanych wyżej stymulant wśród pozostałych najczęściej wskazywanych przez przedsiębiorstwa czynników znalazły się: stan środowiska naturalnego i atrakcyjność turystyczna (pierwsza edycja badania) oraz nastawienie lokalnych władz do inwestora/inwestycji i otoczenie biznesu (ostatnia edycja). Szczególnie interesujący jest wyraźny wzrost odsetka respondentów wskazujących na pozytywny wpływ dwóch ostatnich czynników. W pierwszej edycji badania zarówno nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji, jak i otoczenie biznesu stanowiło stymulantę napływu BIZ do analizowanego regionu w opinii jedynie co piątego przedsiębiorstwa, natomiast w ostatniej edycji takie zdanie wyraziło odpowiednio 66,0% i 59,6% badanych. Również inne czynniki ułatwiające prowadzenie działalności gospodarczej, a przy tym pozostające w gestii władz regionu, zostały przez inwestorów z biegiem lat ocenione korzystniej (zwłaszcza w ostatniej edycji badania). Wśród nich znalazły się: aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi (w ostatniej edycji badania 53,2% przedsiębiorstw wskazało, że czynnik ten ma charakter stymulanty, względem jedynie 10,8% tego rodzaju wskazań w pierwszej edycji); jakość i sprawność obsługi w urzędach (analogicznie: 42,6% vs. 14,0%); nastawienie lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji (48,9% vs. 20,0%) oraz lokalne zachęty podatkowe (34,0% vs. 3,0%). Z kolei wśród czynników, które uzyskały najmniejszą liczbę wskazań, znalazły się: chłonność lokalnego rynku i dostęp do zasobów naturalnych (tabela 3.2).

Szczególnie interesujące wydaje się porównanie opinii inwestorów zagranicznych z ocenami jednostek samorządowych, w których obowiązki wpisane jest dbanie o korzystne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Jednostki te, znacznie częściej niż podmioty gospodarcze, wskazywały na duże znaczenie czynników pozaekonomicznych w wyborze lokalizacji inwestycji. Wśród nich zasadnicze znaczenie przypisywano bezpośrednim działaniom podejmowanym przez gminy i powiaty, takim jak ich przychylne nastawienie do inwestycji i inwestora (czynnik ten aż w trzech edycjach badania uplasowano na pierwszym miejscu) czy zapewnienie wysokiej jakości i sprawności ob-

sługi w urzędach. Podobnie jak inwestorzy zagraniczni, jednostki samorządu terytorialnego wśród atutów województwa wymieniały także jego położenie geograficzne, przy czym znaczenie tego czynnika w analizowanej grupie, mierzone częstością jego wskazań, wyraźnie wzrosło w drugiej dekadzie prowadzonych badań. Wówczas ponad 85% samorządów uznało, że jest to stymulanta napływu kapitału zagranicznego do województwa. Mniej natomiast było wskazań upatrujących stymulant inwestycyjnych wśród czynników ekonomicznych. Spośród nich gminy i powiaty największe znaczenie przypisały cenom nieruchomości w województwie. W pierwszych trzech edycjach badania blisko połowa samorządów uznała czynnik ten za zachęcający do inwestowania w regionie, w ostatniej zdanie takie wyraziło już blisko 70% respondentów. Należy przy tym zauważyć, że na przestrzeni analizowanych lat coraz więcej samorządów zaczęło upatrywać determinant inwestycyjnych wśród czynników ekonomicznych. Poza wskazanymi wcześniej cenami nieruchomości, za przykład może tu posłużyć kolejny czynnik efektywnościowy – ceny wynajmu, dzierżawy (w pierwszej edycji badania 36,6% wskazań, w ostatniej – 65,1%), a także stymulanty zasobowe – kwalifikacje miejscowej siły roboczej (analogicznie: 23,9% vs. 57,0%), potencjał przemysłu regionalnego (12,7% vs. 52,3%) i dostęp do ośrodków naukowo-badawczych (8,5% vs. 43,0%). Należy podkreślić, że w każdej z edycji badania jednostki samorządowe wśród ważnych stymulant napływu BIZ do regionu wymieniały także jego atrakcyjność turystyczną i stan środowiska naturalnego. W ostatniej edycji czynniki te zostały uplasowane odpowiednio na czwartej i piątej pozycji. Wskazania takie nie były jednak zbieżne z ocenami inwestorów zagranicznych, którzy przypisywali tym czynnikom na ogół o wiele mniejsze znaczenie. Było to widoczne szczególnie w drugiej i trzeciej edycji badania, kiedy odsetek przedsiębiorstw upatrujących stymulant w tym obszarze był niewielki i w przypadku atrakcyjności turystycznej nie przekroczył jednej czwartej badanych, a w odniesieniu do stanu środowiska naturalnego oscylował wokół jednej trzeciej. W ostatnim badaniu ponad połowa podmiotów gospodarczych uznała stan środowiska naturalnego za stymulantę inwestycyjną regionu, a co trzecie przedsiębiorstwo wyraziło taką opinię względem walorów turystycznych województwa.

Ponadto samorządy znacznie większe oddziaływanie przypisywały lokalnym zachętom podatkowym. Największe rozbieżności w tym zakresie wystąpiły w pierwszej edycji badania, w której 40,8% gmin i powiatów uznało czynnik ten za stymulantę, z kolei wśród przedsiębiorstw odsetek ten był znikomy i wyniósł zaledwie 3,0%. W ostatniej edycji badania co trzecie przedsiębiorstwo i co drugi samorząd wskazały wśród stymulant napływu BIZ do województwa lokalne zachęty inwestycyjne. Natomiast wśród czynników, które zdaniem jednostek samorządowych miały najmniejsze znaczenie przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnej, znalazły się: bliskość kluczowego kooperanta oraz – podobnie do wskazań przedsiębiorców – chłonność regionalnego rynku i dostęp do zasobów naturalnych.

Wykres 3.1. Zestawienie najważniejszych stymulant podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim

Objaśnienia: kolorem szarym zaznaczono stymulanty, na których znaczny wpływ wskazały obie grupy respondentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Tabela 3.2. Czynniki stymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%)

Czynniki stymulujące	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy
Położenie geograficzne	80,0%	64,8%	88,2%	53,9%	83,6%	86,3%	80,9%	87,2%
Stan infrastruktury transportowej	26,2%	43,7%	40,0%	40,9%	38,4%	43,2%	72,3%	67,4%
Otoczenie biznesu	20,0%	15,5%	35,3%	15,7%	27,4%	28,4%	59,6%	55,8%
Aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi	10,8%	23,9%	8,0%	21,8%	21,9%	52,6%	53,2%	72,1%
Ceny wynajmu, dzierżawy	67,7%	36,6%	56,9%	34,8%	68,5%	47,4%	66,0%	65,1%
Ceny nieruchomości	66,2%	50,7%	56,7%	50,4%	67,1%	52,6%	74,5%	67,4%
Lokalne zachęty podatkowe	3,0%	40,8%	12,0%	35,7%	16,4%	31,6%	34,0%	52,3%
Jakość i sprawność obsługi w urzędach	14,0%	56,3%	16,0%	69,6%	17,8%	62,1%	42,6%	81,4%
Nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji	20,0%	76,1%	24,0%	85,2%	20,5%	76,8%	66,0%	90,7%
Nastawienie lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji	20,0%	49,3%	24,0%	47,8%	34,2%	53,7%	48,9%	59,3%
Stan praworządności	12,3%	8,5%	16,0%	18,3%	17,8%	33,7%	36,2%	55,8%
Kwalifikacje siły roboczej	75,4%	23,9%	67,3%	20,0%	46,6%	34,7%	51,1%	57,0%

Tabela 3.2. Czynniki stymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%) (ciąg dalszy)

Czynniki stymulujące	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy
Stopa bezrobocia	–	49,3%	–	33,9%	31,5%	45,3%	53,2%	48,8%
Dostęp do ośrodków naukowo-badawczych	33,8%	8,5%	30,0%	5,2%	17,8%	30,5%	44,7%	43,0%
Chłonność rynku	21,5%	9,9%	12,0%	7,8%	11,0%	26,3%	25,5%	47,7%
Potencjał przemysłu regionalnego	18,5%	12,7%	12,0%	–	12,3%	25,3%	40,4%	52,3%
Atrakcyjność turystyczna	47,7%	46,5%	24,0%	45,2%	21,9%	69,5%	36,2%	77,9%
Stan środowiska naturalnego	47,7%	52,1%	34,0%	50,4%	26,0%	61,1%	53,2%	76,7%
Dostęp do zasobów naturalnych	–	–	–	–	6,8%	23,2%	21,3%	40,7%
Możliwość współpracy z lokalnymi przedsiębiorstwami	–	–	–	–	31,5%	52,6%	–	–
Bliskość kluczowego kooperanta	24,6%	–	30,0%	–	–	–	38,3%	38,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

3.3. Destymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim (opinia inwestorów vs. opinia jednostek samorządu terytorialnego)

Określając atrakcyjność inwestycyjną regionu, należy zwrócić uwagę zarówno na jego atuty, czyli cechy, które zachęcają przedsiębiorców do dokonywania lokat kapitału na danym terenie, jak i na czynniki, które zniechęcają ich do podejmowania tego typu aktywności. Identyfikacja barier inwestycyjnych ma przy tym szczególne znaczenie, stając się pierwszym krokiem do podejmowania świadomych i rozważnych działań zmierzających do poprawy tych warunków i zwiększenia skali napływu kapitału. W prowadzonych badaniach, podobnie jak w przypadku stymulant inwestycyjnych, o wskazanie czynników zniechęcających do podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim poproszono zarówno inwestorów zagranicznych, jak i jednostki samorządu terytorialnego. Również w tej kwestii można zauważyć wyraźne różnice w sposobie ich postrzegania w obu grupach respondentów.

W opinii przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego jednym z najważniejszych czynników zniechęcających do inwestowania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego są lokalne zachęty podatkowe. W ostatnich trzech edycjach badania czynnik ten został uplasowany na pierwszym miejscu wśród analizowanych destymulant, w pierwszej – zajął drugą pozycję. Wskazania te wyraźnie sugerują, że narzędzia przyciągania kapitału zagranicznego w tej postaci stosowane dotychczas przez samorządy w opinii ich beneficjentów nie spełniają niestety swej funkcji. Badane przedsiębiorstwa dość krytycznie oceniły również jakość i sprawność obsługi w urzędach oraz aktywność samorządów na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi. W pierwszej edycji badania na utrudnienia związane z niską jakością obsługi inwestorów zwróciło uwagę aż 63,1% respondentów, co pozwoliło uplasować ten czynnik na pierwszym miejscu wśród destymulant BIZ. W kolejnych latach odsetek tego typu wskazań był

mniej, niemniej pozycja omawianego czynnika na tle pozostałych barier inwestycyjnych wciąż pozostawała wysoka (druga edycja – trzecie miejsce, 34,0%; trzecia – drugie miejsce, 48,3%; czwarta – ponownie pierwsze miejsce, 36,2%). Z kolei na brak zaangażowania samorządów w pomoc inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy zarówno z instytucjami okołobiznesowymi, jak i partnerami handlowymi w drugiej i trzeciej edycji badania zwróciła uwagę niemal połowa przedsiębiorstw, co pozwoliło uplasować czynnik ten na wysokiej drugiej pozycji. Wyniki uzyskane w ostatniej edycji badania wskazują jednak na pewną poprawę w tym zakresie, odsetek inwestorów uznających czynnik ten za destymulantę napływu BIZ spadł bowiem do 27,7% (piąta pozycja). Zupełnie odmienna jest przy tym ocena samorządów w zakresie oddziaływania obu tych czynników. Jedynie nieliczne gminy i powiaty uznały, że niska jakość i sprawność obsługi w urzędach oraz niewystarczające zaangażowanie w pomoc inwestorom zagranicznym mogą stanowić czynniki zniechęcające do podejmowania aktywności inwestycyjnej na ich terenie (w ostatniej edycji badania zdanie takie wyraziło odpowiednio 8,1% oraz 10,5% jednostek). Zdecydowana większość upatrywała natomiast w tych czynnikach istotnych stymulant napływu kapitału zagranicznego do analizowanego województwa. Podobne różnice można zauważyć w kwestii wpływu nastawienia lokalnych władz i lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji. W każdej edycji badania czynniki te zostały uznane przez większość samorządów za istotne stymulanty napływu BIZ do województwa, natomiast opinie przedsiębiorców w tym zakresie były bardziej zróżnicowane – w pierwszych trzech edycjach badania pojawiły się dość liczne wskazania ujmujące te czynniki jako destymulanty (z wyjątkiem nastawienia lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji w trzeciej edycji badania), natomiast w ostatniej edycji większość badanych podmiotów uznała je za stymulujące napływ kapitału do województwa. Widoczne w tym obszarze zmiany napawają pewnym optymizmem, świadczą bowiem o stopniowej poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej w województwie.

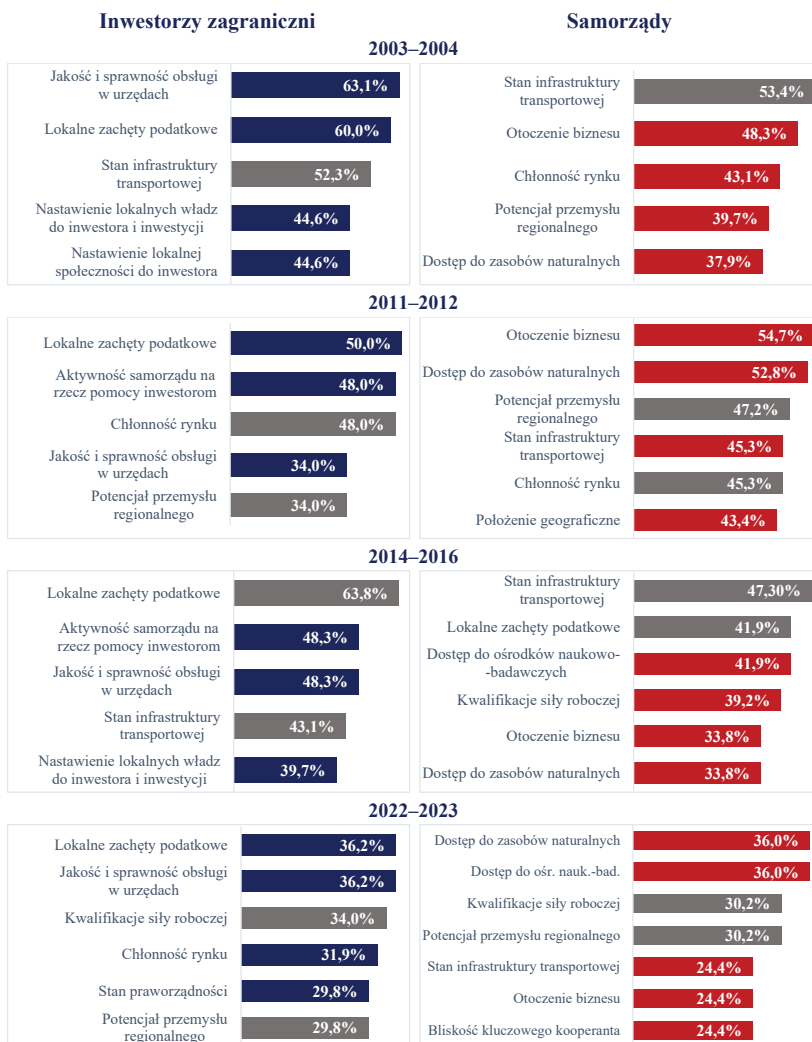
Niepokojąca jest natomiast tendencja wzrostu odsetka przedsiębiorstw, które wśród czynników zniechęcających do podejmowania

BIZ w województwie wskazały kwalifikacje miejscowej siły roboczej. W ostatniej edycji badania takiego zdania była jedna trzecia respondentów, w porównaniu z zaledwie 7,7% w pierwszej edycji. Ponieważ dostępność odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej ma dla inwestorów fundamentalne znaczenie, sygnały świadczące o jej pogorszeniu należy uznać za alarmujące.

Przedsiębiorcy zagraniczni funkcjonujący na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wśród barier inwestycyjnych wskazywali również takie czynniki, jak: chłonność lokalnego rynku, potencjał przemysłu regionalnego i otoczenie biznesu. W ostatniej edycji badania za destymulanty uznało je odpowiednio 31,9%, 29,8% oraz 25,5% inwestorów, natomiast we wcześniejszych latach w obu przypadkach odsetek ten był zazwyczaj nieco większy (jedynie w trzeciej edycji badania chłonność rynku i potencjał lokalnego przemysłu uzyskały mniej wskazań). Znaczący spadek odnotowano z kolei w przypadku oceny stanu infrastruktury transportowej w województwie. W pierwszej edycji badania ponad połowa przedsiębiorstw uznała czynnik ten za zniechęcający do podejmowania aktywności inwestycyjnej w regionie, w ostatniej edycji zdania takiego było 21,3% podmiotów.

Na niezadowolający stan infrastruktury transportowej i jego negatywny wpływ na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw zwróciły również uwagę jednostki samorządu terytorialnego. W pierwszych trzech edycjach badania blisko połowa samorządów uznała czynnik ten za destymulantę (w pierwszej i trzeciej edycji zajął on pierwsze miejsce pod względem częstości wskazań tej grupy, w drugiej – pozycję czwartą). Z kolei wyniki uzyskane w ostatniej edycji badania, podobnie jak to było w przypadku inwestorów zagranicznych, uwiarydliły wyraźny spadek negatywnych ocen w tym obszarze (24,4%; trzecia pozycja). W opinii wielu badanych jednostek zniechęcające do inwestowania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego są również takie czynniki, jak: otoczenie biznesu, potencjał przemysłu regionalnego i chłonność rynku. Podobnie jednak jak w przypadku oceny stanu infrastruktury transportowej, również te czynniki uzyskały w ostatniej edycji badania znacznie mniej negatywnych wskazań. Wśród istotnych destymulant inwestycyjnych badane jednostki wskazywały także na ogra-

Wykres 3.2. Zestawienie najważniejszych destymulant podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim

Objaśnienia: kolorem szarym zaznaczono destymulanty, na których znaczny wpływ wskazały obie grupy respondentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Tabela 3.3. Czynniki destymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%)

Czynniki destymulujące	2002–2003		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy
Położenie geograficzne		31,0%	0,0%	43,4%	1,7%	5,4%	10,6%	5,8%
Stan infrastruktury transportowej	52,3%	53,4%	30,0%	45,3%	43,1%	47,3%	21,3%	24,4%
Otoczenie biznesu	38,5%	48,3%	27,5%	54,7%	27,6%	33,8%	25,5%	24,4%
Aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okolicznymi i partnerami handlowymi	56,9%	20,7%	48,0%	19,8%	48,3%	18,9%	27,7%	10,5%
Ceny wynajmu, dzierżawy	6,2%	6,9%	13,7%	21,7%	12,1%	21,6%	19,1%	20,9%
Ceny nieruchomości	7,7%	15,5%	13,7%	25,5%	17,2%	24,3%	10,6%	20,9%
Lokalne zachęty podatkowe	60,0%	12,1%	50,0%	27,4%	63,8%	41,9%	36,2%	18,6%
Jakość i sprawność obsługi w urzędach	63,1%	6,9%	34,0%	8,5%	48,3%	12,2%	36,2%	8,1%
Nastawienie lokalnych władz do inwestora i -inwestycji	44,6%	6,9%	30,0%	9,4%	39,7%	5,4%	17,0%	3,5%
Nastawienie lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji	44,6%	6,9%	30,0%	9,4%	10,3%	16,2%	23,4%	16,3%
Stan praworządności	41,5%	13,8%	20,0%	16,0%	13,8%	21,6%	29,8%	17,4%
Kwalifikacje siły roboczej	7,7%	25,9%	15,4%	29,2%	22,4%	39,2%	34,0%	30,2%

Tabela 3.3. Czynniki destymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%) (ciąg dalszy)

Czynniki destymulujące	2002–2003		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy	inwestorzy zagraniczni	samorządy
Stopa bezrobocia	–	36,2%	–	36,8%	8,6%	29,7%	14,9%	20,9%
Dostęp do ośrodków naukowo-badawczych	16,9%	32,8%	22,0%	38,7%	19,0%	41,9%	21,3%	36,0%
Chłonność rynku	38,5%	43,1%	48,0%	45,3%	24,1%	28,4%	31,9%	22,1%
Potencjał przemysłu regionalnego	35,4%	39,7%	34,0%	47,2%	12,1%	29,7%	29,8%	30,2%
Atrakcyjność turystyczna	10,8%	17,2%	18,0%	22,6%	5,2%	14,9%	17,0%	10,5%
Stan środowiska naturalnego	9,2%	10,3%	6,0%	8,5%	8,6%	5,4%	6,4%	5,8%
Dostęp do zasobów naturalnych	–	37,9%	–	52,8%	15,5%	33,8%	21,3%	36,0%
Możliwość współpracy z lokalnymi przedsiębiorstwami	–	–	–	–	6,9%	6,8%	–	–
Bliskość kluczowego kooperanta	18,5%	–	12,0%	–	–	–	19,1%	24,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

niczony dostęp do zasobów naturalnych, ośrodków naukowo-badawczych i – podobnie jak inwestorzy – do wykwalifikowanej siły roboczej. W drugiej i trzeciej edycji badania wiele samorządów przypisało negatywne noty również lokalnym zachętom podatkowym (było to odpowiednio 27,4% i 41,9% respondentów), niemniej w ostatniej edycji wskaźnik ten spadł do 18,6%. Dość zaskakujące wydają się natomiast opinie jednostek samorządowych dotyczące znaczenia położenia geograficznego województwa. W pierwszej dekadzie prowadzonych badań wiele z nich wyraziło pogląd, że czynnik ten należy uznać za destymulantę inwestycyjną (w pierwszej edycji – 31,0%, w drugiej – 43,4%), natomiast w kolejnych latach zdanie takie wyraziły już tylko nieliczne jednostki (około 5% respondentów). Wśród czynników, które uzyskały najmniej negatywnych ocen samorządów, znalazły się ponadto: nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji, jakość i sprawność obsługi w urzędach oraz stan środowiska naturalnego.

3.4. Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokalizacji inwestycji zagranicznych w opinii przedsiębiorstw

Dla rozpoznania czynników wpływających na atrakcyjność inwestycyjną poszczególnych regionów szczególnie cenne jest pozyskanie informacji od przedsiębiorstw, które podjęły decyzję o zaangażowaniu kapitałowym w danym miejscu, odnośnie do determinant lokalizacji ich inwestycji, czyli tych cech danego obszaru, które rzeczywiście wpłynęły na jego wybór. Identyfikacja przewag lokalizacyjnych dokonana z wykorzystaniem opinii podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego – inwestorów najbardziej wymagających, rozpatrujących zazwyczaj wiele różnych wariantów lokalizacji dla swojej inwestycji – jest wartościowym źródłem informacji dla władz samorządowych, pozwalając rozpoznać najważniejsze z punktu widzenia jednostek gospodarczych atuty regionu. Wiedza ta powinna stanowić podstawę kreowania od-

powiednich warunków dla pozyskiwania kapitału zagranicznego, przyczyniając się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu⁹.

W pierwszej edycji prowadzonych badań jako najważniejszą determinantę lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim zidentyfikowano kwalifikacje lokalnej siły roboczej¹⁰. W kolejnych edycjach czynnik ten w dalszym ciągu był wskazywany wśród najistotniejszych przesłanek wyboru rozpatrywanej lokalizacji, niemniej pod względem wartości wskaźnika ważności ustąpił on miejsca położeniu geograficznemu województwa, które we wcześniejszych latach zajmowało drugą pozycję, a w latach 2014–2016 także atutom efektywnościowym regionu w postaci relatywnie niskich cen nieruchomości. Wśród najważniejszych przewag lokalizacyjnych województwa, mających rzeczywisty wpływ na podjęte decyzje inwestycyjne, badane przedsiębiorstwa wymieniały również ceny wynajmu, dzierżawy oraz stan infrastruktury transportowej. Ostatnia z nich znalazła się wśród najważniejszych determinant napływu kapitału zagranicznego do regionu dopiero w badaniu przeprowadzonym w latach 2022–2023, zajmując wówczas wysoką drugą pozycję (*ex aequo* z kwalifikacjami siły roboczej; w poprzednich badaniach było to miejsce siódme).

⁹ M. Szałucka, A. Szóstek, *Stymulanty i destymulanty podejmowania przez inwestorów zagranicznych inwestycji bezpośrednich w województwie kujawsko-pomorskim*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2012, s. 74; M. Jaworek i in., *Stymulanty i destymulanty podejmowania przez inwestorów zagranicznych inwestycji bezpośrednich w wybranych województwach Polski*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, s. 145.

¹⁰ Interesujące, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, prowadzące w latach dziewięćdziesiątych działalność gospodarczą na terenie ówczesnych województw: bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego, wskazywały, że główne oczekiwania związane z BIZ w Polsce, jak należy sądzić także w regionie, miały charakter rynkowy – „tworzenie nowych rynków zbytu” (pierwsze miejsce), „pewność istniejących rynków zbytu” (trzecie miejsce), „niższy stopień konkurencyjności miejscowych przedsiębiorstw”, i dalej koszty: „niższe koszty pracy” (drugie miejsce), „niższe ceny nieruchomości” (piąte miejsce), „niższe obciążenia podatkowe (szóste miejsce). Wśród motywów znalazły się także niewymieniane w opisywanych edycjach badań BIZ w województwie kujawsko-pomorskim „mniejsze nakłady na ochronę środowiska”. W. Karaszewski, *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, s. 282.

Duży postęp w realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie budowy i modernizacji sieci dróg, jaki dokonał się na obszarze województwa w okresie minionych dziesięciu lat, sprawił zatem, że infrastruktura transportowa jest obecnie postrzegana przez inwestorów jako istotny walor lokalizacyjny regionu¹¹.

Podsumowując zatem powyższe, w opinii badanych inwestorów zagranicznych wśród najważniejszych przewag lokalizacyjnych województwa kujawsko-pomorskiego znalazły się czynniki naturalne – jego położenie geograficzne oraz czynniki o podłożu ekonomicznym, w tym efektywnościowe – ceny nieruchomości i ceny wynajmu, dzierżawy, a także zasobowe – kwalifikacje siły roboczej i stan infrastruktury transportowej.

Wyniki badań wskazały również na duże znaczenie takich determinant jak otoczenie biznesu oraz stopa bezrobocia. Pierwsze zajęło wysoką czwartą pozycję w badaniach przeprowadzonych w latach 2011–2012 i 2022–2023 (w pozostałych była to odpowiednio szósta i ósma lokata), natomiast stopa bezrobocia w ostatnim badaniu zajęła miejsce piąte względem pozycji szóstej w latach 2014–2016. Warto dodać, że zarówno pod względem dostępności instytucji okołobiznesowych, jak również poziomu stopy bezrobocia województwo kujawsko-pomorskie zajmuje dość korzystną pozycję w kraju. Według danych GUS z 2023 roku Kujawsko-Pomorskie zajęło ósmą pozycję pod względem liczby instytucji otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej (z wynikiem 802,1 przy średniej dla Polski rządu 833,9 instytucji) i piąte miejsce w zestawieniu województw o najwyższej stopie bezrobocia rejestrowanego (7,1% względem 5,1% dla Polski)¹².

Wraz z wysoką oceną otoczenia biznesu w ostatniej edycji badania przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego duże znaczenie przypisały również takim czynnikom jak nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji (miejsce szóste względem pozycji dziewiątej

¹¹ M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, *Determinants of Foreign Direct Investment in the Kujawsko-Pomorskie voivodeship from 2000 to 2022: An evaluation based on empirical research*, „Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series” 2024, nr 192, s. 390.

¹² Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (data dostępu 25.08.2024).

Tabela 3.4. Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokaty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Determinanty	Zmiana pozycji czynnika (ostatnia edycja/ pierwsza edycja*)	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
		wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja
Położenie geograficzne	↑	0,50	2	0,45	2	0,57	1	0,71	1
Kwalifikacje siły roboczej	↓	0,56	1	0,54	1	0,43	3	0,64	2
Stan infrastruktury transportowej	↑	0,21	7	0,15	7	0,28	7	0,64	2
Ceny nieruchomości	↑	0,35	4	0,38	3	0,43	2	0,62	3
Ceny wynajmu, dzierżawy	↑	0,43	3	0,29	5	0,41	4	0,62	3
Otoczenie biznesu	↑	0,25	6	0,31	4	0,25	8	0,57	4
Stopa bezrobocia	↑	-	-	-	-	0,30	6	0,56	5
Nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji	↑	0,17	8	0,11	8	0,21	9	0,55	6
Aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okobiznesowymi i partnerami handlowymi	↑	-	-	0,08	10	0,19	11	0,53	7
Nastawienie lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji	≈	0,17	8	0,11	8	0,21	10	0,49	8
Potencjał przemysłu regionalnego	≈	0,16	9	0,09	9	0,18	13	0,49	9
Lokalne zachęty podatkowe	↓	-	-	0,11	8	0,19	12	0,47	10

Tabela 3.4. Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokaty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (ciąg dalszy)

Determinanty	Zmiana pozycji czynnika (ostatnia edycja/ pierwsza edycja *)	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
		wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja	wskaźnik ważności	pozycja
Dostęp do ośrodków naukowo-badawczych	≈	-	-	0,06	11	0,14	19	0,46	11
Jakość i sprawność obsługi w urzędach	≈	-	-	0,04	12	0,16	17	0,45	12
Bliskość kluczowego kooperanta	↓	0,30	5	0,27	6	0,33	5	0,45	12
Stan środowiska naturalnego	↓	-	-	0,09	9	0,16	16	0,43	13
Stan praworządności	↓	-	-	0,04	12	-	-	0,41	14
Atrakcyjność turystyczna	↓	-	-	0,09	9	0,14	18	0,39	15
Chłonność rynku	↓	0,17	8	0,11	8	-	-	0,38	16
Dostęp do zasobów naturalnych	↑	-	-	-	-	0,13	20	0,34	17

Objaśnienia: * – porównanie do pozycji czynnika względem pierwszej edycji, w której pojawił się wśród możliwych odpowiedzi; ↑ – wzrost pozycji czynnika, ↓ – jego spadek, ≈ – zostanie na tym samym miejscu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

we wcześniejszej edycji) oraz aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi (miejsce siódme względem lokaty jedenastej). Wskazania te szczególnie cieszą, świadczą bowiem o tym, że władze województwa coraz lepiej rozumieją potrzebę kreowania warunków, które ułatwiają prowadzenie działalności gospodarczej, i podejmują starania w tym zakresie.

Z kolei wśród czynników, które uzyskały najniższe oceny w tym zestawieniu, znalazły się te cechy województwa, które z punktu widzenia podejmowania aktywności inwestycyjnej stanowią jego słabe strony, w tym dostęp do surowców naturalnych, chłonność lokalnego rynku, dostęp do ośrodków naukowo-badawczych, lokalne zachęty podatkowe czy potencjał regionalnego przemysłu, jak również te, które mają często mniejsze znaczenie przy tego typu decyzjach, jak atrakcyjność turystyczna czy stan środowiska naturalnego.

ROZDZIAŁ CZWARTY

Korzyści i zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w świetle opinii samorządów

4.1. Znaczenie kapitału zagranicznego dla rozwoju regionów – zagadnienia teoretyczne

Kapitał napływający do kraju czy regionu przyjmującego (kraju/regionu lokaty) w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) skutkuje powstawaniem na jego terenie podmiotów gospodarczych, których udziałowcami – pełnymi lub w zależności od stopnia zaangażowania większościami, parytetowymi czy mniejszościami – zostają zagraniczne osoby fizyczne bądź prawne. Innymi słowy, przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego (podmioty bezpośredniego inwestowania – filie zagraniczne) mogą być postrzegane jako instytucjonalny wyraz napływu BIZ do danej lokalizacji¹. Zarówno w wyniku napływu kapitału zagranicznego, jak i w trakcie funkcjonowania podmiotów z jego udziałem w gospodarce kraju czy regionu goszczącego pojawia się cały zbiór różnorodnych efektów (pozytywnych i negatywnych), które łącznie przekładają się na rezultat oddziaływania BIZ w danym środowisku społeczno-gospodarczym². Jak podkreślają

¹ M. Jaworek, M. Kuzel, *Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2010*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2012, s. 51.

² M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, M. Szałucka, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, struktura, miejsce*

J.H. Dunning i S.M. Lundan, ocena tych efektów z perspektywy rozwoju krajów, a także regionów przyjmujących (choć takie analizy pojawiają się znacznie rzadziej), kształtowania dobrobytu ich mieszkańców oraz sposobów maksymalizacji oddziaływań pozytywnych (przy jednoczesnym eliminowaniu tych negatywnych) pozostaje jednym z fundamentalnych zagadnień i zadań badawczych. Autorzy ci wskazują jednocześnie, że podejmowane w tym zakresie studia analityczne oraz realizowane prace empiryczne nie przyniosły jak dotąd uniwersalnych, w pełni satysfakcjonujących i jednoznacznie przekonujących odpowiedzi na stawiane pytania, w szczególności zaś takich, które bez zastrzeżeń można by przełożyć na projektowane i realizowane polityki gospodarcze³. Powodem tego jest w szczególności fakt, że oddziaływanie kapitału zagranicznego na kraj czy region goszczący zależy od wielu czynników, dotyczy różnorodnych obszarów i aspektów społeczno-gospodarczych, a także może podlegać zmianom w czasie (schemat 4.1). Wspomniane aspekty sprawiają, że odpowiedź na pytanie o całościowe oddziaływanie kapitału zagranicznego, a więc wynik *per saldo* pozytywnych i negatywnych skutków BIZ (decydujący tym samym o ich faktycznym znaczeniu dla kraju czy regionu lokaty), wciąż pozostaje wyzwaniem zarówno dla badaczy, jak i analityków gospodarczych⁴.

Współautorzy niniejszej książki zwracają uwagę, że wśród czynników różnicujących efekty oddziaływania BIZ można wskazać dwie podstawowe grupy. Pierwsze z nich związane są z krajem (także z regionem) goszczącym, a przede wszystkim z jego sytuacją społeczno-gospodarczą i aktualnym stadium rozwoju, drugie natomiast koncentrują się wokół parametrów opisujących cechy napływającego kapitału,

w gospodarce, uwarunkowania), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2024, s. 35.

³ J.H. Dunning, S.M. Lundan, *Multinational enterprises and the global economy*, 2nd ed., Edward Elgar, Cheltenham, UK–Northampton, USA 2008, s. 295.

⁴ M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Kazachstanu (na przykładzie aktywności inwestycyjnej polskich przedsiębiorstw)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022, s. 63.

w tym dotyczą motywów przyświecających inwestorom zagranicznym⁵. W pierwszej grupie pierwszorzędne znaczenie ma stan gospodarki kraju i regionu lokaty, a w szczególności jego wyposażenie w zasoby oraz ich dostępność. Chodzi tu zarówno o zasoby materialne (w tym surowce), jak i niematerialne (w tym kapitał ludzki). Istotne znaczenie mają także otwartość i przygotowanie rodzimych podmiotów do współpracy z przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym, ich potencjał w zakresie absorpcji nowych rozwiązań (tzw. zdolność absorpcyjna) oraz gotowość do zmian. W drugiej wymienia się natomiast: skalę inwestycji zagranicznych (wartość początkowa BIZ, trwałość zaangażowania kapitałowego oraz zorientowanie na jego powiększanie drogą reinwestowania zysków i tworzenia w ten sposób warunków dla rozwoju przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania), ich strukturę sektoro-gałęziową oraz rozmieszczenie przestrzenne w kraju lokaty, a także motywy podejmowanych inwestycji, czyli powody (pobudki) skłaniające inwestorów do rozpoczęcia i kontynuowania ekspansji zagranicznej na danym terytorium czy w danym regionie. Wydaje się, że te ostatnie mają zasadnicze znaczenie przy rozpatrywaniu efektów BIZ, ponieważ w dużej mierze decydują o charakterze zasobów transferowanych przez inwestorów (poza podstawowym przepływem kapitału finansowego i rzeczowego) w ramach tzw. pakietów inwestycyjnych, tj. w postaci rozwiązań technologicznych, organizacyjnych i zarządczych, *know-how*, dostępu do rozwiązań marketingowych, kanałów dystrybucji itd.⁶ Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zasoby i ich ce-

⁵ Na temat motywów ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw zob. m.in. W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2004, s. 64–71, 140–147; M. Rozkwitalska, *Zarządzanie międzynarodowe*, Difin, Warszawa 2007, s. 127–128; J. Rymarczyk, *Biznes międzynarodowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012, s. 180–192; M. Kuzel, *Kapitał intelektualny organizacji w procesie internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw – inwestorów zagranicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018, s. 153–162; M. Gorynia, *Przedsiębiorstwo w biznesie międzynarodowym. Aspekty ekonomiczne, finansowe i menedżerskie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021, s. 211–217.

⁶ M. Jaworek, W. Karaszewski, *Kapitał zagraniczny w przedsiębiorstwach prowadzących działalność na obszarze Polski (od Królestwa Polskiego do końca II Rzeczypospolitej)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020, s. 26–28.

chy stanowią istotny wątek rozważań dotyczących przede wszystkim wpływu BIZ na rozwój gospodarczy krajów rozwijających się i przechodzących proces transformacji ustrojowej⁷. Należy także wskazać, że motywy inwestorów zagranicznych, ukierunkowane na realizację BIZ w danej lokalizacji (kraju lub regionie), najczęściej zmieniają się (ewoluują) wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju przyjmującego. Zmienia się także charakter zasobów transferowanych przez inwestorów zagranicznych⁸ oraz struktura sektorowo-gałęziowa kapitału w postaci BIZ⁹.

⁷ Z. Zimny, *Polityka wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wnioski dla Polski*, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Warszawa 2017, s. 138.

⁸ Na przykład S. Umiński podaje, że w latach 90. XX wieku zmieniła się orientacja napływu BIZ do Polski z inwestycji ukierunkowanych głównie na absorpcję istniejących zasobów (ang. *asset absorbing investment*), mających na celu wykorzystanie przewag lokalizacyjnych i raczej nieobejmujących transferu technologii, na inwestycje zorientowane na tworzenie wartości czy nowych aktywów (ang. *asset creating investment*). Obserwacje te potwierdzają także wyniki badań realizowanych cyklicznie na zlecenie PAIZ – Polskiej Agencji Inwestycji Zagranicznych (później PAIiIZ – Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, a obecnie PAIH – Polska Agencja Inwestycji i Handlu), które zwracają uwagę, że jeszcze w latach 1995 i 1997 najważniejszą determinantą lokalizacji BIZ w Polsce były niskie koszty pracy, podczas gdy w kolejnych okresach znaczenia nabrały perspektywy wzrostu gospodarczego i wielkość polskiego rynku (edycje badania z lat 2000, 2003 i 2005) oraz doskonała kadra – dostępność wykwalifikowanych pracowników, kapitał intelektualny Polski, ciężko pracujący ludzie, doskonała pula talentów (badanie z 2010 roku). Zob. S. Umiński, *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 148; W. Karaszewski, *Foreign Direct Investment inflows in the Central and Eastern European countries and the determinants of this investment*, The 12th Annual International Conference “Business and Economic Development in Central and Eastern Europe”, Brno, Czech Republic, 10–11 September 2004; PAIiIZ, *Bariery w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Warszawa 2010; W. Lizińska, *Zmiany motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31/1, s. 673–686; M. Jaworek, W. Karaszewski, *Ewolucja determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2018, nr 2, s. 42–59.

⁹ Wraz z rozwojem gospodarki zmienia się charakter podejmowanych BIZ, a inwestorzy poszukują przewag lokalizacyjnych umożliwiających wytwarzanie bardziej zaawansowanych produktów, w wyniku czego stopniowo zmienia się struktura kapitału zagranicznego według stopnia zaawansowania technologicznego – w przypadku Polski objawia się to w dominacji inwestycji w sektorze usług oraz w stopniowym zmniejszeniu

W ocenach napływu kapitału zagranicznego do danego kraju czy regionu goszczącego niezbędne wydaje się uwzględnienie zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich ich skutków¹⁰ (schemat 4.1). Pierwsze z nich dotyczą zjawisk raczej łatwo identyfikowalnych i pojawiających się zazwyczaj w krótszym okresie, podczas gdy drugie nie są już tak oczywiste i nierzadko ujawniają się dopiero w średnim, a nawet długim terminie. Przykładem mogą być oddziaływania w obszarze rynku pracy, gdzie bezpośrednim efektem napływu BIZ jest powiększenie kapitału netto przedsiębiorstw i utworzenie nowych miejsc pracy (efekt podkreślany szczególnie w przypadku inwestycji typu *greenfield*). Jednocześnie towarzyszące temu skutki pośrednie mogą dotyczyć dodatkowego impulsu w kierunku zwiększenia zatrudnienia w lokalnej gospodarce, np. dzięki kształtowaniu powiązań kooperacyjnych z miejscowymi przedsiębiorstwami oraz uzasadnieniu w ten sposób wzrostu wolumenu dostarczanej przez nie produkcji, a w rezultacie rozszerzeniu perspektyw rozwojowych – pośredni efekt pozytywny¹¹. Przenosząc te uwagi na grunt rozważań traktujących o wpływie kapitału zagranicznego na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce kraju (regionu) goszczącego, A. Kozłowska i A. Szczepkowska-Flis zwracają uwagę, że oddziaływanie BIZ netto będzie wypadkową „efektu właścicielskiego” (jako konsekwencja przepływu technologii i *know-how* pomiędzy jednostką macierzystą inwestora i jej filiami zagranicznymi – efekt bez-

szaniu zaangażowania kapitału w działach o najniższym poziomie zaawansowania technologicznego (działach pracochłonnych) na rzecz działów bardziej kapitałochłonnych o średnim i wyższym zaawansowaniu technologicznym (działów standardowej produkcji o bazowej technologii) oraz działów technologicznie intensywnych opartych na dostawach komponentów. M. Kuzel, *The investment development path: Evidence from Poland and other countries of the Visegrád Group*, „Journal of East-West Business” 2017, Vol. 23, No. 1, s. 17–19.

¹⁰ A. Wirz, *Die Wechselwirkungen zwischen Raumstruktur und Direktinvestitionen in Entwicklungsländern unter besonderer Berücksichtigung des Arbeitsmarktes. Dargestellt an den Direktinvestitionen der Automobilindustrie in Nigeria*, Ludwig-Maximilians-Universität, München 1984, s. 43.

¹¹ UNCTAD, *World Investment Report 1994: Transnational corporations, employment and the workplace*, United Nations, New York–Geneva 1994, s. 167; J. Witkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne*, „Ekonomista” 2000, nr 5, s. 651.

pośredni) oraz „efektów *spillover*” (odnoszących się do wyników oddziaływań filii zagranicznych na otoczenie, w którym funkcjonują, w tym na podmioty rodzime danej gospodarki – efekt pośredni). Autorki wskazują jednocześnie, że pozytywnych skutków BIZ w zakresie produktywności czynników wytwórczych należy spodziewać się przede wszystkim w okresie początkowym, tj. otwarcia gospodarki na kapitał z zagranicy i intensywnego jego napływu we wstępnych fazach rozwoju. Wraz ze wzrostem nasycenia kapitałem zagranicznym efekty przyrostu produktywności w gospodarce goszczącej stają się coraz słabsze, a po przekroczeniu poziomu granicznego (właściwego dla danego środowiska społeczno-gospodarczego) będą nawet przynosić skutki negatywne¹² (trzeba tutaj jednak podkreślić, że postulowana w przywoływanym tekście nieuchronność ich wystąpienia pozostaje dyskusyjna)¹³. Świadomość istnienia bezpośrednich i pośrednich efektów BIZ (w tym wśród skutków odnoszonych do grupy efektów pośrednich, także tzw. efektów zewnętrznych)¹⁴ jest niezwykle istotna dla formułowania wni-

¹² A. Kozłowska, A. Szczepkowska-Flis, *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce kraju goszczącego – ujęcie teoretyczne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia” 2010, nr 113, s. 446–456.

¹³ Rozważania na temat zmian produktywności czynników wytwórczych pod wpływem BIZ, z rozróżnieniem efektów „właścicielskiego” i *spillover*, są niezwykle cenne, jednak nieuchronność wystąpienia negatywnych skutków *per saldo* po przekroczeniu granicznego poziomu nasycenia kapitałem zagranicznym należy przyjmować z rezerwą i traktować w kategoriach jednego z możliwych wariantów, który (w szczególności) może wystąpić w sytuacji zdominowania danej gospodarki czy sektora przez inwestorów zagranicznych (niepożądane rezultaty w tym zakresie zostały wskazane np. w: S. Ferencikova, Sr., S. Ferencikova, Jr., *Outward investment flows and the development path: The case of Slovakia*, „Eastern European Economics” 2012, Vol. 50, No. 2, s. 85–111). Niemniej najczęściej podkreśla się rolę BIZ w stymulowaniu rozwoju podmiotów krajowych, zgodnie z logiką teorii ścieżki inwestycyjno-rozwojowej (IDP). Zob. m.in. R. Narula, J.H. Dunning, *Multinational enterprises, development and globalization: some clarifications and a research agenda*, „Oxford Development Studies” 2010, Vol. 38, Issue 3, s. 263–287; R. Narula, J. Guimón, *The investment development path in a globalized world: Implications for Eastern Europe*, „Eastern Journal of European Studies” 2010, Vol. 1, Issue 2, s. 5–19.

¹⁴ Zob. Cz. Pilarska, *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych z perspektywy kraju goszczącego*, „Gospodarka Narodowa” 2018, z. 296, nr 4, s. 93–124.

kliwych i odpowiedzialnych ocen znaczenia kapitału zagranicznego. Biorąc pod uwagę złożoność i wielowymiarowość omawianego zagadnienia, należy przy tym wskazać, że oceny te powinny być zindywidualizowane, tzn. odzwierciedlać aktualną sytuację poszczególnych sektorów, regionów i krajów¹⁵.

Literatura przedmiotu przedstawia szereg, tak teoretycznych, jak i empirycznych, opracowań na temat społeczno-gospodarczych efektów generowanych dzięki napływowi BIZ. O ile jednak ogólne refleksje na temat oddziaływania kapitału zagranicznego na kraj goszczący (rzadziej powstają prace uwzględniające wymiar regionalny czy lokalny) wskazują przede wszystkim na skutki pozytywne¹⁶, o tyle studia empiryczne ujawniają występowanie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych efektów BIZ¹⁷ (podkreśla się wręcz ich współwystępowanie, które może nawet prowadzić do niwelacji oczekiwanego efektu netto, tj. wzajemnego znoszenia się identyfikowanych rodzajów od-

¹⁵ W. Karaszewski, *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001, s. 56. Na zróżnicowanie wyników ocen wpływu BIZ (w rozpatrywanych obszarach eksportu i zatrudnienia) w zależności od branych pod uwagę sektorów (w tym przypadku działalności mieszczącej się w czterech odrębnych sekcjach sektora usług) oraz różnych krajów (tutaj krajów Grupy Wyszehradzkiej) zwracają uwagę analizy zaprezentowane w: M. Saas, Z. Gál, B. Juhász, *The impact of FDI on host countries: The analysis of selected service industries in the Visegrad countries*, „Post-Communist Economies” 2018, Vol. 30, Issue 5, s. 652–674.

¹⁶ M. Blomström, A. Kokko, *How foreign investment affects host countries*, The World Bank, Washington 1997 (Policy Research Working Paper Series, No. 1745); R. Narula, A. Pinelli, *Multinational enterprises and economic development in host countries: What we know and what we don't know*, Henley Business School, University of Reading, Reading 2016 (Discussion Paper, No. JHD-2016–01).

¹⁷ Na podstawie przeglądu wyników ponad 30 studiów empirycznych wykorzystujących dane z okresu 1970–1998 (prace te zostały ogłoszone w latach 1983–2001) i dotyczących różnych krajów świata H. Görg i D. Greenaway zwrócili uwagę na występowanie pozytywnych i negatywnych efektów BIZ. H. Görg, D. Greenaway, *Foreign Direct Investment and intra-industry spillovers: A review of the literature*, Leverhulme Centre for Research on Globalisation and Economic Policy, University of Nottingham, Nottingham 2001 (Research Paper, No. 2001, 37).

działowań)¹⁸. Zwraca się przy tym uwagę na różnice w występujących oddziaływaniach w zależności od rodzajów realizowanych inwestycji, wskazując przede wszystkim na odmienną BIZ horyzontalnych i wertykalnych¹⁹ (rzadziej w tym kontekście analizowane są inwestycje konglomeratowe), jak również na zróżnicowanie w ocenach wpływu BIZ na kraj czy region lokaty w odniesieniu do inwestycji typu *greenfield* oraz międzynarodowych fuzji i przejęć²⁰, a także przedsięwzięć, w wyniku których powstają przedsiębiorstwa z pełnym udziałem kapitału zagranicznego (samodzielne filie), oraz tych realizowanych na

¹⁸ M. Saas, Z. Gál, B. Juhász, *The impact of FDI on host countries*, s. 2–3; B. Majcen, S. Radosevic, M. Rojec, *FDI subsidiaries and industrial integration of Central Europe: Conceptual and empirical results*, Halle Institute for Economic Research, Halle 2003 (IWH Discussion Paper, No. 177).

¹⁹ Analizując 180 projektów BIZ koreańskich przedsiębiorstw, Y.-C. Kwon ustalił, że inwestycje wertykalne miały większy wpływ na kształtowanie eksportu i importu, podczas gdy inwestycje horyzontalne skutkowały wyższą skłonnością do kształtowania powiązań gospodarczych z podmiotami krajowymi w krajach goszczących. Z kolei A. Protsenko wskazuje, że w badaniu niemieckich inwestycji w przemyśle motoryzacyjnym w Czechach ujawniły się pozytywne efekty w zakresie wzrostu produktywności lokalnych przedsiębiorstw w przypadku inwestycji wertykalnych zorientowanych na eksport, a w odniesieniu do BIZ horyzontalnych zidentyfikowane oddziaływanie okazało się negatywne (w szczególności z uwagi na wzrost konkurencji wskutek napływu kapitału zagranicznego oraz prywatyzację najlepszych krajowych przedsiębiorstw). Na podstawie danych dotyczących amerykańskich BIZ w 44 krajach świata S. Beugelsdijk, R. Smeets i R. Zwinkels dowodzą pozytywnego ich wpływu na wzrost gospodarczy, przy czym wskazują na silniejsze oddziaływanie inwestycji horyzontalnych w odniesieniu do krajów wysoko rozwiniętych, akcentując jednocześnie brak istotnego wpływu w przypadku krajów rozwijających się. Zob. Y.-C. Kwon, *Effects of vertical and horizontal FDI projects on a host country's economy: trade and local linkages*, „Foreign Trade Review” 2001, Vol. 36, Issues 3–4, s. 3–11; A. Protsenko, *Vertical and horizontal Foreign Direct Investment in transition countries*, Ludwig-Maximilians-Universität, München 2003, s. 114–142; S. Beugelsdijk, R. Smeets, R. Zwinkels, *The impact of horizontal and vertical FDI on host's country economic growth*, „International Business Review” 2008, Vol. 17, Issue 4, s. 452–472.

²⁰ M. Wang, M.C. Sunny Wong, *What drives economic growth? The case of cross-border M&A and greenfield FDI activities*, „Kyklos” 2009, Vol. 62, Issue 2, s. 316–330; J. Stančík, *FDI spillovers in the Czech Republic: Takeovers vs. greenfields*, European Commission, Brussels 2009 (Economic Papers, No. 369); A. Ashraf, D. Herzer, P. Nunnenkamp, *The effects of greenfield FDI and cross-border M&As on total factor productivity*, „The World Economy” 2016, Vol. 39, Issue 11, s. 1728–1755.

obszarach²² (schemat 4.1): 1) podaż kapitału i inwestycje (m.in. uzupełnianie niedoborów kapitałowych, realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych w miejscu lokalizacji BIZ, pobudzanie wzrostu gospodarczego); 2) bilans płatniczy i struktura handlu zagranicznego (m.in. równoważenie salda obrotów bieżących, intensyfikacja wymiany handlowej, w tym wzrost wartości eksportu i zmiana jego struktury geograficznej, ale także transfer dochodów za granicę); 3) zatrudnienie i rozwój czynnika ludzkiego (m.in. zmiana liczby miejsc pracy, zmiany w zakresie warunków zatrudnienia w odniesieniu do wysokości wynagrodzeń czy świadczeń socjalnych, a także dostępu pracowników do dodatkowej wiedzy i umiejętności, jak również drenaż lokalnego rynku pracy); 4) transfer technologii i innowacyjność (m.in. wzmocnienie istniejącej bazy technicznej, uzyskanie bodźców do rozwijania nowych zasobów wiedzy, ograniczanie luki technologicznej, podnoszenie innowacyjności gospodarek); 5) powiązania z podmiotami krajowymi (kształtowanie i rozwijanie długookresowych relacji współpracy gospodarczej z podmiotami miejscowymi oraz ich konsekwencje); 6) środowisko naturalne i wymiar ekologiczny (m.in. sprzyjanie ogólnej industrializacji i wykorzystywanie „brudnych technologii”, przy jednoczesnym stosowaniu wysokich standardów ekologicznych i doświadczeń w zakresie odpowiedzialnych praktyk biznesowych) oraz 7) efekty instytucjonalne i systemowe (m.in. zmiany w sferze rozwiązań prawno-instytucjonalnych, przenikanie nieformalnych norm i obyczajów, sięganie po doświadczenia związane z funkcjonowaniem w biznesie międzynarodowym).

Wybrane prace odnoszące się do wskazanych wyżej obszarów oddziaływania BIZ wraz z najważniejszymi ustaleniami przywoływanych

²² Por. J.H. Dunning, S.M. Lundan, *Multinational enterprises and the global economy*, s. 291–732; J. Rymarczyk, *Biznes międzynarodowy*, s. 203–223; E. Oziewicz, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 111; M.A. Weresa, *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, „Zeszyty BRE Bank–CASE” 2000, nr 62, s. 29–30; A. Zorska, *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 280–315; M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Kazachstanu*, s. 71–89.

badaczy zostały przedstawione w tabeli 4.1. Stanowią one jedynie wycinek dorobku naukowego w omawianym zakresie, niemniej pozwalają przekonać się o zróżnicowaniu i często odmiennej wymowie uzyskiwanych rezultatów badawczych. Ich przegląd potwierdza wcześniejsze wskazanie o występowaniu zarówno pozytywnych, jak i negatywnych skutków napływu kapitału zagranicznego do krajów goszczących, a także – przynajmniej częściowo – dowodzi zróżnicowania identyfikowanych efektów BIZ w zależności od rozpatrywanego problemu badawczego (perspektywy rozważań), miejsca prowadzenia analizy oraz przyjętego horyzontu czasowego. Przekłada się to w konsekwencji na zasadniczą trudność, a często wręcz niemożność określenia całościowych wyników oddziaływania inwestycji zagranicznych w danym systemie społeczno-gospodarczym, a tym bardziej ferowania ocen o charakterze uniwersalnym.

Podobnie jak w przypadku analiz odnoszących się do gospodarek krajowych (tabela 4.1), badania koncentrujące się na regionalnych i lokalnych aspektach oddziaływania kapitału zagranicznego nie przynoszą jednoznacznych rozstrzygnięć. Dodatkowo opracowań w tym zakresie jest zdecydowanie mniej, co sprawia, że wiedza na temat regionalnych efektów BIZ pozostaje obiektywnie uboższa. Tym bardziej warto zwrócić uwagę na rezultaty przynajmniej wybranych studiów badawczych przyjmujących perspektywę regionalną (tabela 4.2).

Tabela 4.1. Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach goszczących – część 1

Obszar oddziaływania BIZ	Aspekt analizy / / wiodący problem badawczy	Autor (Rok)	Wnioski / uzyskane wyniki
Podaż kapitału i inwestycje	Zwiększanie zdolności do akumulacji kapitału przez przedsiębiorstwa w krajach goszczących (tj. dynamizacja inwestycji krajowych)	K. Farla, D. de Crombrugghe, B. Verspagen (2016)	BIZ wpływają pozytywnie na ogólny poziom inwestycji w krajach goszczących, przy czym w prowadzonych analizach nie potwierdzono wypierania inwestycji krajowych
		N. Driffeld, D. Hughes (2003)	BIZ generalnie stymulują inwestycje krajowe, co potwierdzono w badaniach gospodarki brytyjskiej, jednak w niektórych analizowanych regionach ujawniono efekty ich wypierania – <i>crowding out</i>
		Z. Szkorupová (2015)	Wyraźne zjawisko wypierania inwestycji krajowych w przypadku Czech, Estonii, Węgier i Słowacji
	Dynamizowanie / / pobudzanie wzrostu gospodarczego w krajach goszczących	A.K. Tiwari, M. Mutascu (2011)	Pozytywny wpływ BIZ na wzrost gospodarczy w krajach Azji
		E. Ahmad, A. Hamdani (2003)	Wpływ pozytywny, przy czym autorzy ci podkreślają, że o ile BIZ są ważne, o tyle znaczenie inwestycji krajowych jest zasadniczo większe
		J. Bermejo Carbonell, R.A. Werner (2018)	Brak oddziaływania BIZ na wzrost gospodarczy (przypadek Hiszpanii)
		E.M. Solomon (2011)	Zróżnicowane efekty wśród 111 poddanych analizie krajów – w przypadku 34 okazały się one pozytywne, dla 12 były negatywne, a dla 65 statystycznie nieistotne
	Zatrudnienie i rozwój czynnika ludzkiego	Ograniczanie bezrobocia w krajach goszczących	H.J. Schmerer (2014)
Y. Bayar i M.Ü. Şaşmaz (2017)			Ograniczenie bezrobocia w 21 krajach rozwijających się
Y. Bayar, R. Remeikienė, J. Žufan, M. Novotný (2020)			Na podstawie przeglądu literatury: szereg prac sugeruje brak istotnego oddziaływania w tym zakresie, względnie wpływ niewielki, krótkookresowy lub wręcz negatywny

Źródło: opracowanie własne na podstawie: K. Farla, D. de Crombrugghe, B. Verspagen, *Institutions, Foreign Direct Investment, and domestic investment: Crowding out or crowding in?*, „World Development” 2016, Vol. 88, s. 1–9; N. Driffeld, D. Hughes, *Foreign and domestic investment: Regional development or crowding out?*, „Regional Studies” 2003, Vol. 37, Issue 3, s. 277–288; Z. Szkorupová, *Relationship between Foreign Direct Investment and domestic investment in selected countries of Central and Eastern Europe*, „Procedia Economics and Finance” 2015, Vol. 23, s. 1017–1022; A.K. Tiwari, M. Mutascu, *Economic growth and FDI in Asia: A panel-data approach*, „Economic Analysis and Policy” 2011, Vol. 41, Issue 2, s. 173–187; E. Ahmad, A. Hamdani, *The role of Foreign Direct Investment in economic growth*, „Pakistan Economic and Social Review” 2003, Vol. 41, No. 1/2, s. 29–43; J. Bermejo Carbonell, R.A. Werner, *Does Foreign Direct Investment generate economic growth? A new empirical approach applied to Spain*, „Economic Geography” 2018, Vol. 94, Issue 4, s. 425–456; E.M. Solomon, *Foreign Direct Investment, host country factors and economic growth*, „Ensayos Revista de Economía” 2011, Vol. 30, No. 1, s. 41–70; H.J. Schmerer, *Foreign Direct Investment and search unemployment: Theory and evidence*, „International Review of Economics and Finance” 2014, Vol. 30, s. 41–56; Y. Bayar, M.Ü. Şaşmaz, *Impact of Foreign Direct Investments on unemployment in emerging market economies: A co-integration analysis*, „International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research” 2017, Vol. 10, Issue 3, s. 90–96; Y. Bayar, R. Remeikienė, J. Žufan, M. Novotný, *Unemployment effects of greenfield and brownfield investments in post-transition European Union members*, „E&M Economics and Management” 2020, Vol. 23, Issue 2, s. 4–16.

Zróznicowania wpływu BIZ lokowanych w sektorze przetwórstwa przemysłowego na wzrost gospodarczy makroregionów w Stanach Zjednoczonych dowodzą np. B.T. Ewing i B. Yang – pozytywne oddziaływanie odnotowano tylko w przypadku Nowej Anglii, Środkowego Wschodu, Wielkich Jezior, Gór Skalistych i Zachodniego Wybrzeża. Dodatkowo jedynie regiony Wielkich Jezior i Zachodniego Wybrzeża doświadczyły korzyści z tytułu napływu kapitału zagranicznego do wszystkich analizowanych przemysłów, tj. spożywczego, metalowego, chemicznego, maszynowego i elektronicznego²³. Z kolei N. Stojčić i E. Orlić sugerują, że BIZ w krajach Europy Środkowo-Wschodniej generują negatywne efekty wewnątrzsektorowe i międzyregionalne w postaci utraty rynków przez bezpośrednich rywali, ale przynoszą korzyści w ramach powiązań wertykalnych, tj. przedsiębiorstwom znajdującym się na niższych szczeblach w łańcuchach dostaw. Ponadto identyfikowany wpływ pozytywny jest większy w regionach sąsiadujących

²³ B.T. Ewing, B. Yang, *The differential growth effect of FDI across US regions*, „International Economic Journal” 2009, Vol. 23, No. 4, s. 511–525.

Tabela 4.1. Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach goszczących – część 2

Obszar oddziaływania BIZ	Aspekt analizy / / wiodący problem badawczy	Autor (Rok)	Wnioski / uzyskane wyniki
Zatrudnienie i rozwój czynnika ludzkiego	Kształtowanie poziomu wynagrodzeń	M. Gopinath, W. Chen (2003)	Pozytywny wpływ BIZ na wysokość wynagrodzeń (dane z 26 krajów – 15 rozwiniętych i 11 rozwijających się)
		H.A. Abouelfarag, M.S. Abed (2018)	Pozytywny wpływ BIZ na wysokość wynagrodzeń (przypadek Egiptu)
		E. Saucedo, T. Ozuna Jr., H. Zamora (2020)	W sektorze produkcyjnym w Meksyku wpływ BIZ na poziom wynagrodzeń określono jako marginalny w grupie pracowników o niskich kwalifikacjach i statystycznie nieistotny w grupie pracowników wykwalifikowanych
		D.T.H. Nguyen, S. Sun, A.R.A. Beg (2019)	1% wzrost BIZ przekłada się na obniżenie przeciętnego wynagrodzenia w wietnamskich przedsiębiorstwach z sektora usług o 2,03%
Zatrudnienie i rozwój czynnika ludzkiego	Kształtowanie poziomu wynagrodzeń	R.M. Vijaya, L. Kaltani (2007)	Negatywny wpływ BIZ w sektorze wytwórczym, w szczególności w odniesieniu do wynagrodzeń kobiet – wybrane 19 krajów świata
Środowisko naturalne i wymiar ekologiczny	Stosowanie zasad ochrony środowiska (spełnianie standardów ekologicznych) oraz transformacja energetyczna	N. Doytch, S. Narayan (2016)	Napływ BIZ wpływa na zmniejszenie wykorzystywania energii tradycyjnej (tj. pochodzącej ze źródeł nieodnawialnych) i jednocześnie wzrost konsumpcji energii ze źródeł odnawialnych, przy czym występują różnice pomiędzy różnymi sektorami gospodarki – na podstawie analizy danych z lat 1985–2012 z 74 krajów świata
		U. Al-Mulali, C.F. Tang (2013)	Pozytywny wpływ BIZ na środowisko (szczególnie w dłuższym okresie)
		M. Shahbaz, S. Nasreen, F. Abbas, O. Anis (2015); J. Baek (2016)	Negatywne efekty BIZ w zakresie ochrony środowiska

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Gopinath, W. Chen, *Foreign Direct Investment and wages: A cross-country analysis*, „Journal of International Trade and Economic Development” 2003, Vol. 12, Issue 3,

s. 285–309; H.A. Abouelfarag, M.S. Abed, *The impact of Foreign Direct Investment on real wages in Egypt: A sectoral empirical analysis*, „Topics in Middle Eastern and African Economies” 2018, Vol. 20, No. 2, s. 70–89; E. Saucedo, T. Ozuna Jr., H. Zamora, *The effect of FDI on low and high-skilled employment and wages in Mexico: A study for the manufacture and service sectors*, „Journal for Labour Market Research” 2020, Vol. 54, s. 1–15; D.T.H. Nguyen, S. Sun, A.R.A. Beg, *How does FDI affect domestic firms' wages? Theory and evidence from Vietnam*, „Applied Economics” 2019, Vol. 51, Issue 49, s. 5311–5327; R.M. Vijaya, L. Kaltani, *Foreign Direct Investment and wages: A bargaining power approach*, „Journal of World-Systems Research” 2007, Vol. 13, No. 1, s. 83–95; N. Doytch, S. Narayan, *Does FDI influence renewable energy consumption? An analysis of sectoral FDI impact on renewable and non-renewable industrial energy consumption*, „Energy Economics” 2016, Vol. 54, s. 291–301; U. Al-Mulali, C.F. Tang, *Investigating the validity of pollution haven hypothesis in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries*, „Energy Policy” 2013, Vol. 60, Issue C, s. 813–819; M. Shahbaz, S. Nasreen, F. Abbas, O. Anis, *Does Foreign Direct Investment impede environmental quality in high-, middle-, and low-income countries?*, „Energy Economics” 2015, Vol. 51, Issue C, s. 275–287; J. Baek, *A new look at the FDI–income–energy–environment nexus: Dynamic panel data analysis of ASEAN*, „Energy Policy” 2016, Vol. 91, Issue C, s. 22–27.

i rośnie wraz z odległością, jednak z wyjątkiem sektora usług, w przypadku którego oddziaływanie ma wysoce lokalny charakter²⁴. Korzyści z tytułu powiązań „wstecz” raportują także S.W. Tan i D. Tusha, którzy poddali analizie oddziaływania BIZ w Mołdawii. Autorzy ci podkreślają, że efekty w zakresie podniesienia produktywności przedsiębiorstw krajowych zależą od tego, czy współpraca prowadzona jest z filiami w pełni należącymi do podmiotów zagranicznych, czy też mającymi jedynie udziałowców z zagranicy oraz od czasu funkcjonowania filii w kraju goszczącym (generalnie wyróżniają się tutaj *joint-ventures* oraz jednostki o dłuższym doświadczeniu rynkowym), a także że wpływ BIZ jest silniejszy w przypadku sektorów i regionów, w których inwestorzy spotykają się z mniejszą liczbą ograniczeń na rynku pracy²⁵. W zarysowanym kontekście J. Różański i M. Kuzel zwracają uwagę na tworzenie (kreowanie) przez inwestorów zagranicznych stałych powiązań gospodarczych (*linkages*) z podmiotami lokalnymi w Polsce, w tym przede wszystkim z dostawcami produktów i usług (tj. w ra-

²⁴ N. Stojčić, E. Orlič, *Spatial dependence, foreign investment and productivity spillovers in new EU member states*, „Regional Studies” 2020, Vol. 54, No. 8, s. 1057–1068.

²⁵ S.W. Tan, D. Tusha, *Foreign firm characteristics, labour market restrictions and FDI spillovers: Evidence from Moldova*, „The World Economy” 2023, Vol. 46, Issue 1, s. 85–119.

mach powiązań „wstecz”) nieposiadającymi kapitału zagranicznego. W toku badań ustalono, że prowadzona współpraca daje realną szansę na wymianę rozwiązań, wiedzy i doświadczeń, umożliwiając jednocześnie wzajemne uczenie się oraz doskonalenie praktyk biznesowych, chociaż w zasadniczej mierze ograniczana jest do współdziałania w ramach sfery operacyjnej, tj. z pominięciem strategicznych przedsięwzięć rozwojowych. Ujawniono ponadto różnice w odniesieniu do sposobów funkcjonowania badanych podmiotów oraz potencjalnych oddziaływań na poziomie lokalnym i regionalnym, zwracając uwagę na wyróżniającą się aktywność przedsiębiorstw z województwa wielkopolskiego²⁶. E. Polloni-Silva, H.F. Moralles, D.A.d.N. Rebelatto i D. Hartmann wskazują natomiast, że pozytywne efekty rozwojowe BIZ identyfikowane są zazwyczaj w tych regionach Brazylii, w których lokują swoją działalność przedsiębiorstwa z krajów rozwiniętych o wysokim stopniu zaawansowania instytucjonalnego. Oddziaływania w zakresie rozwoju czynnika ludzkiego są przy tym generalnie większe w lokalizacjach słabych instytucjonalnie, choć jednocześnie różnią się w zależności od rozpatrywanych czynników analizy, tj. dochodów, produktywności, zdrowia i edukacji²⁷. W badaniu dotyczącym poziomu zanieczyszczeń w Chinach T. An, Ch. Xu i X. Liao podkreślają, że regiony posiadające większe gospodarki i rozwiniętą strukturę przemysłową (bardziej zindustrializowane) odnotowują wyższy wpływ BIZ na sytuację środowiskową, przy czym poziom rozwoju (zaawansowania) technologicznego nie odgrywa w tym względzie istotnej roli²⁸. Podobnie regionalne zróżnicowanie w zakresie współzależności pomiędzy wzrostem gospodarczym, emisją dwutlenku węgla w przemyśle stalowym i napływem BIZ do Chin raportują Y.S. Ren, N. Apergis, C. Ma, K. Baltas, Y. Jiang

²⁶ J. Różański, M. Kuzel, *Powiązania gospodarcze pomiędzy przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami lokalnymi w Polsce*, „Przegląd Organizacji” 2017, nr 2, s. 3–12.

²⁷ E. Polloni-Silva, H.F. Moralles, D.A.d.N. Rebelatto, D. Hartmann, *Are foreign companies a blessing or a curse for local development in Brazil? It depends on the home country and host region's institutions*, „Growth and Change” 2021, Vol. 52, Issue 2, s. 933–962.

²⁸ T. An, Ch. Xu, X. Liao, *The impact of FDI on environmental pollution in China: Evidence from spatial panel data*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28, s. 44085–44097.

i J.L. Liu²⁹. W odniesieniu do napływu kapitału zagranicznego do Indonezji A. Saraswati, D. Hartono i W. Indriyani wskazują z kolei, że BIZ mają dodatni i znaczący wpływ na poziom energochłonności (zużycia energii) w poszczególnych regionach goszczących, jak również w sąsiednich prowincjach³⁰.

Tabela 4.2. Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ujęciu regionalnym

Autor (Rok)	Obszar / ujęcie przestrzenne	Zakres badań / problem badawczy
B.T. Ewing, B. Yang (2009)	Stany Zjednoczone – osiem makroregionów kraju: Nowa Anglia, Środkowy Wschód, Wielkie Jeziora, Region Równin, Góry Skaliste, Wybrzeże Zachodnie, Region Południowo-Zachodni, Region Południowo-Wschodni	Oddziaływanie BIZ lokowanych w sektorze produkcji (obszar przetwórstwa przemysłowego) na wzrost gospodarczy regionów (dane z lat 1977–2001 dla 48 stanów tworzących osiem makroregionów)
A.J. Jacobs (2017)	Słowacja – regiony miejskie Bratysławy, Nitry, Trenčyzna, Trnawy i Żyliny (tzw. regiony motoryzacyjne)	Utrwalona historycznie nierównowaga rozwojowa i uzależnienie badanych regionów od kapitału zagranicznego
J. Różański, M. Kuzel (2017)	Polska – wybrane cztery regiony NUTS-2, tj. województwa kujawsko-pomorskie, łódzkie, warmińsko-mazurskie oraz wielkopolskie	Kreowanie powiązań gospodarczych oraz inicjowanie efektów dyfuzji wiedzy i umiejętności – na podstawie wyników badania przeprowadzonego w latach 2014–2016 z udziałem 207 podmiotów z kapitałem zagranicznym
N. Stojčić, E. Orlić (2020)	Kraje Europy Środkowo-Wschodniej – regiony NUTS-3 (tj. podregiony, obszary grupujące powiaty) Czech, Węgier, Polski, Słowacji, Słowenii, Chorwacji, Rumunii i Bułgarii	Oddziaływanie BIZ w obszarze dyfuzji technologii (efekty bezpośrednie i pośrednie) na produktywność podmiotów krajowych z sektorów produkcji i usług – lata 2007–2011

²⁹ Y.S. Ren, N. Apergis, C. Ma, K. Baltas, Y. Jiang, J.L. Liu, *FDI, economic growth, and carbon emissions of the Chinese steel industry: New evidence from a 3SLS model*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28, s. 52547–52564.

³⁰ A. Saraswati, D. Hartono, W. Indriyani, *The impact of FDI on energy intensity: A spatial econometric analysis of Indonesian provinces*, „Journal of Environmental Studies and Sciences” 2022, Vol. 12, s. 853–869.

Tabela 4.2. Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ujęciu regionalnym (ciąg dalszy)

Autor (Rok)	Obszar / ujęcie przestrzenne	Zakres badań / problem badawczy
E. Polloni-Silva, H.F. Morales, D.A.d.N. Rebelatto, D. Hartmann (2021)	Brazylia – 92 lokalne jednostki administracyjne kraju	Wpływ BIZ na sytuację jednostek lokalnych w odniesieniu do poziomu dochodów, edukacji, zdrowia i produktywności w zależności od pochodzenia inwestorów (tj. bardziej i mniej rozwiniętych gospodarek charakteryzujących się zróżnicowanym zaawansowaniem instytucjonalnym) – dane z lat 2010–2014
A. Jahanger (2021)	Chiny – 30 administracyjnych prowincji (regionów) kraju z wyłączeniem Tybetu	Oddziaływanie BIZ w zakresie wspierania rozwoju gospodarczego na podstawie danych z lat 2007–2015
H.T. Huynh, P.V. Nguyen, H.D. Trieu, K.T. Tran (2021)	Wietnam – sześć regionów kraju	Wpływ BIZ na poprawę produktywności podmiotów krajowych – na podstawie danych z blisko 333 tys. przedsiębiorstw produkcyjnych z lat 2011–2015
A. Saraswati, D. Hartono, W. Indriyani (2022)	Indonezja – 33 prowincje (regiony) kraju	Wpływ BIZ na zużycie energii (poziom energochłonności) w badanych regionach oraz prowincjach sąsiadujących w latach 2008–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B.T. Ewing, B. Yang, *The differential growth effect of FDI across US regions*, „International Economic Journal” 2009, Vol. 23, No. 4, s. 511–525; A.J. Jacobs, *Nested dependent city-regions: FDI, uneven development, and Slovakia’s Bratislava, Nitra, Trenčin, Trnava, and Zilina city-regions*, „Journal of Urban Affairs” 2017, Vol. 39, Issue 6, s. 800–818; J. Różański, M. Kuzel, *Powiązania gospodarcze pomiędzy przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami lokalnymi w Polsce*, „Przegląd Organizacji” 2017, nr 2, s. 3–12; N. Stojčić, E. Orlič, *Spatial dependence, foreign investment and productivity spillovers in new EU member states*, „Regional Studies” 2020, Vol. 54, No. 8, s. 1057–1068; E. Polloni-Silva, H.F. Morales, D.A.d.N. Rebelatto, D. Hartmann, *Are foreign companies a blessing or a curse for local development in Brazil? It depends on the home country and host region’s institutions*, „Growth and Change” 2021, Vol. 52, Issue 2, s. 933–962; A. Jahanger, *Influence of FDI characteristics on high-quality development of China’s economy*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28, s. 18977–18988; H.T. Huynh, P.V. Nguyen, H.D. Trieu, K.T. Tran, *Productivity spillover from FDI to domestic firms across six regions in Vietnam*, „Emerging Markets Finance and Trade” 2021, Vol. 57, No. 1, s. 59–75; A. Saraswati, D. Hartono, W. Indriyani, *The impact of FDI on energy intensity: A spatial econometric analysis of Indonesian provinces*, „Journal of Environmental Studies and Sciences” 2022, Vol. 12, s. 853–869.

W wymiarze analizowanych układów przestrzennych warto również zwrócić uwagę na zasadnicze znaczenie efektów koncentracji i aglomeracji, a mianowicie częstego lokowania BIZ w regionach bardziej i najbardziej rozwiniętych oraz w granicach lub w okolicach dużych ośrodków miejskich³¹. J.M. Nazarczuk, S. Umiński i T. Brodzicki wskazują w tym kontekście, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym (w przywoływanej pracy analizie poddano zlokalizowane w Polsce podmioty prowadzące działalność eksportową) w większym stopniu niż przedsiębiorstwa krajowe doceniają bliskość infrastruktury i są bardziej podatne na występowanie efektów zewnętrznych aglomeracji w sąsiedztwie obszarów metropolitalnych, przy czym znacznie w kształtowaniu rozkładu przestrzennego BIZ mają także czynniki historyczne³². Należy też dodać, że obecnie badania nad wyborem miast i aglomeracji miejskich jako lokalizacji filii zagranicznych przedsiębiorstw multinarodowych – zgodnie z rekomendacją P.J. Buckleya

³¹ Zob. m.in. J. Villaverde, A. Maza, *Foreign Direct Investment in Spain: Regional distribution and determinants*, „International Business Review” 2012, Vol. 21, Issue 4, s. 722–733; G. Medve-Bálint, *Changes below the surface? Regional patterns of Foreign Direct Investment in post-crisis Central and Eastern Europe*, [w:] B. Galgóczi, J. Drahošoupil, M. Bernaciak (red.), *Foreign investment in Eastern and Southern Europe after 2008. Still a lever of growth?*, ETUI, Brussels 2015, s. 71–101; T. Osayomi, O. Adeniyi, *Spatial econometric analysis of inbound Foreign Direct Investments in Nigeria: A geographically weighted regression approach*, „Nigerian Journal of Economic and Social Studies” 2017, Vol. 59, No. 1, s. 91–120; R. Kisiel, A. Krajewska, J.M. Nazarczuk, *Spatial concentration of businesses with foreign capital in the capital cities of the Polish voivodeships and their agglomerations from 1995–2016*, „Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia” 2017, Vol. 16, No. 4, s. 71–81; J.M. Nazarczuk, A. Krajewska, *Local determinants of Foreign Direct Investment in Poland: The role of relative distance*, „Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy” 2018, Vol. 13, Issue 1, s. 73–88; J. Sucháček, J. Urminský, S. Škapa, *The spatial distribution of largest firms in the Czech Republic and its managerial implications*, „GeoScape” 2018, Vol. 12, No. 2, s. 76–83.

³² J.M. Nazarczuk, S. Umiński, T. Brodzicki, *Determinants of the spatial distribution of exporters in regions: The role of ownership*, „The Annals of Regional Science” 2020, Vol. 64, s. 547–574.

Utrwalona historycznie nierównowaga rozwojowa w kontekście napływu BIZ została wskazana w analizie dotyczącej regionów miejskich Słowacji. Zob. A.J. Jacobs, *Nested dependent city-regions: FDI, uneven development, and Slovakia's Bratislava, Nitra, Trenčín, Trnava, and Zilina city-regions*, „Journal of Urban Affairs” 2017, Vol. 39, Issue 6, s. 800–818.

i P.N. Ghauriego³³ – próbują łączyć perspektywy geografii ekonomicznej (także regionalistyki i studiów miejskich) oraz biznesu międzynarodowego. W ostatnim czasie (tj. w szczególności w ostatniej dekadzie) sporo miejsca poświęcono przede wszystkim roli miast globalnych jako ośrodków przyciągających inwestorów zagranicznych³⁴, jednak dorobek w tym zakresie wydaje się nadal niewystarczający, a wiele wątków wciąż czeka na rozpoznanie³⁵. Niemniej należy przyjąć, że aspekty koncentracji i aglomeracji kapitału zagranicznego, w tym rola miast i ośrodków miejskich (zarówno w odniesieniu do zalet kolokacji z innymi rodzajami działalności – tzw. aglomeracja wewnętrzna, jak i potencjalnych korzyści wynikających z bliskości lokalnych klastrów skupiających podmioty o podobnym profilu działalności – tzw. aglomeracja zewnętrzna)³⁶, to kolejne czynniki wpływające na zróżnicowanie identyfikowanych efektów napływu BIZ, a zatem wskazujące na potencjal-

³³ P.J. Buckley, P.N. Ghauri, *Globalisation, economic geography and the strategy of multinational enterprises*, „Journal of International Business Studies” 2004, Vol. 35, s. 87–98.

³⁴ Za przełomową w tym zakresie uznaje się pracę: A. Goerzen, C.G. Asmussen, B.B. Nielsen, *Global cities and multinational enterprise location strategy*, „Journal of International Business Studies” 2013, Vol. 44, s. 427–450. Zob. ponadto G. Csomós, *Cities as command and control centres of the world economy: An empirical analysis, 2006–2015*, „Bulletin of Geography. Socio-Economic Series” 2017, No. 38, s. 7–26; R. Belderbos, H.S. Du, A. Slangen, *When do firms choose global cities as foreign investment locations within countries? The roles of contextual distance, knowledge intensity, and target country experience*, „Journal of World Business” 2020, Vol. 55, Issue 1, s. 1–13; D. Chakravarty, A. Goerzen, M. Musteen, M. Ahsan, *Global cities: A multi-disciplinary review and research agenda*, „Journal of World Business” 2021, Vol. 56, Issue 3, 101182; M.E. Pilka, N.A. Sluka, D. Szymańska, *The world's largest foreign TNCs in U.S. global cities: Observations in studying industrial composition*, „Cities” 2022, Vol. 120, 103432; C.C. Fan, *Globalizing research on global cities and international business*, „Journal of International Business Studies” 2024, Vol. 55, s. 28–36.

³⁵ M. Kola-Bezka, M. Kuzel, *Global cities and multinational enterprises: Integrating the existing concepts for future research studies*, „Bulletin of Geography. Socio-Economic Series” 2023, No. 60, s. 101–125.

³⁶ R. Belderbos, D. Castellani, H.S. Du, G.H. Lee, *Internal versus external agglomeration advantages in investment location choice: The role of global cities' international connectivity*, „Journal of International Business Studies” 2024 (on-line).

nie występujące odmienności lokalne generowanych przez nie korzyści i zagrożeń.

Z punktu widzenia maksymalizacji korzyści z tytułu napływu kapitału z zagranicy do danego kraju czy regionu najbardziej pożądana będzie sytuacja, w której motywry i oczekiwania inwestorów zagranicznych pokrywają się z potrzebami kraju (regionu) lokaty³⁷. Nie zawsze jest to jednak możliwe, a niekiedy zdarza się, że zamierzenia inwestorów i krajów (regionów) goszczących BIZ są całkowicie rozbieżne³⁸. Mogą się pojawić efekty niepożądane czy nawet działania naruszające organizacyjne i społeczne normy zachowań, na co także – choć zdecydowanie rzadziej niż w przypadku aktywności mieszczących się w granicach prawnych i akceptowalnym wymiarze etycznym³⁹ – zwraca uwagę literatura przedmiotu⁴⁰. Dbając przy tym o obiektywizm, trzeba w tym miejscu dodać, że „niewłaściwe” zachowania inwestorów nie zawsze mają źródła wewnętrzne (są z założenia wpisane w politykę korporacyjną), a stanowią raczej odpowiedź na uwarunkowania zastane (zewnętrzne), czyli przynależne krajom czy regionom lokaty (i w tym sensie mają charakter responsywny)⁴¹. Ponadto przedsiębiorstwa multinarodowe nie w każdym przypadku (choć zazwyczaj) i nie w pełnym zakresie są w stanie realizować własne cele związane z prowadzo-

³⁷ M. Jaworek, M. Kuzel, *Efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2007, nr 1152, s. 237–238.

³⁸ M. Kola-Bezka, M. Kuzel, I. Sobczak, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i znaczenie kapitału zagranicznego dla gospodarki województwa*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2009, s. 34.

³⁹ Wyjątkiem w tym zakresie jest zagadnienie korupcji w internacjonalizacji przedsiębiorstw, któremu poświęcono w ostatnim czasie relatywnie sporo uwagi w literaturze. Zob. A. Cuervo-Cazurra, *Corruption in international business*, „Journal of World Business” 2016, Vol. 51, Issue 1, s. 35–49.

⁴⁰ A. Cuervo-Cazurra, M. Dieleman, P. Hirsch, S.B. Rodrigues, S. Zyglidopoulos, *Multinationals’ misbehavior*, „Journal of World Business” 2021, Vol. 56, Issue 5, 101244.

⁴¹ A. Iriyama, R. Kishore, D. Talukdar, *Playing dirty or building capability? Corruption and HR training as competitive actions to threats from informal and foreign firm rivals*, „Strategic Management Journal” 2016, Vol. 37, Issue 10, s. 2152–2173.

ną ekspansją zagraniczną⁴². Można w konkluzji stwierdzić, że rysuje się pragmatyczna potrzeba równoważenia oczekiwań krajów (regionów) goszczących BIZ oraz celów inwestorów podejmujących działalność na ich terenie⁴³.

Przedstawione w tym podrozdziale treści stanowią tylko wycinek problematyki dotyczącej oddziaływania BIZ na kraje i regiony ich lokaty – w tym sensie mają głównie charakter sygnałny⁴⁴. Ze względu na obszerność i złożoność opisywanej tematyki, a także przyjęte ramy tego

⁴² Zwracają na to uwagę m.in. A.K. Gupta i V. Govindarajan, którzy podkreślają, że obecność na rynkach międzynarodowych stwarza jedynie szansę, a nie pewność, uzyskania przewagi konkurencyjnej warunkującej sukces w biznesie. Z kolei A. Amighini, C. Cozza, E. Giuliani, R. Rabellotti i V.G. Scaleria – na podstawie przeprowadzonego przeglądu literatury – wskazują, że w przypadku przedsiębiorstw z krajów rozwijających się efekty prowadzonej internacjonalizacji nie zawsze są pozytywne i zależą od wielu czynników, głównie od wybranego sposobu „wejścia” do kraju lokaty. Zob. A.K. Gupta, V. Govindarajan, *Converting global presence into global competitive advantage*, „The Academy of Management Executive” 2001, Vol. 15, No. 2, s. 45–58; A. Amighini, C. Cozza, E. Giuliani, R. Rabellotti, V.G. Scaleria, *Multinational enterprises from emerging economies: What theories suggest, what evidence shows. A literature review*, „Economia e Politica Industriale” 2015, Vol. 42, Issue 3, s. 361–362.

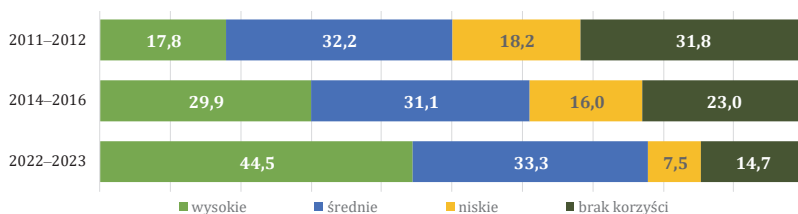
⁴³ M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Kazachstanu*, s. 70–71.

⁴⁴ Dyskusja na ten temat została przedstawiona także w innych publikacjach autorów. Zob. m.in. W. Karaszewski, *Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla regionu przyjmującego bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim. Stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005, s. 7–26; M. Jaworek, M. Kuzel, *Efekty napływu*, s. 237–251; M. Kola-Bezka, M. Kuzel, I. Sobczak, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i znaczenie kapitału zagranicznego dla gospodarki województwa*, s. 34–60; L. Czaplewski, W. Karaszewski, *Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla regionu przyjmującego*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, s. 17–49; W. Karaszewski, M. Jaworek, E. Siemińska, *Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę regionu „goszczącego” – wybrane zagadnienia*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, s. 25–40; M. Jaworek, W. Karaszewski, *Kapitał zagraniczny*, s. 26–49; M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Kazachstanu*, s. 63–95.

opracowania, nie sposób bowiem odnieść się do wszystkich wątków diskutowanych w literaturze przedmiotu. Autorzy wyrażają jednak nadzieję, że naszkicowane tu zagadnienia pozwoliły nakreślić omawiane zjawisko na tyle szeroko, aby mogło stanowić dobry punkt odniesienia dla analizy wyników badań przedstawionych w dalszej części rozważań, to znaczy zapewnić wystarczający asumpt do diagnozy zarówno korzyści, jak i zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Przed ich dokładniejszym omówieniem warto jeszcze przedstawić kilka spostrzeżeń o charakterze ogólnym.

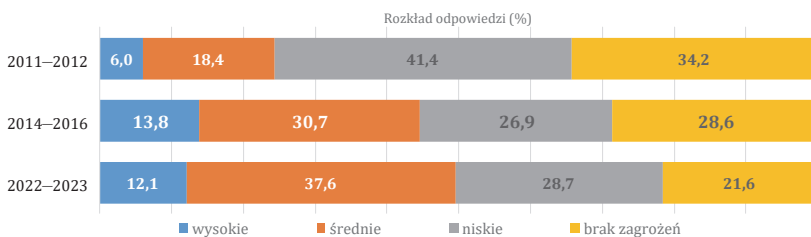
Po pierwsze, wyniki kolejnych edycji badania jednostek samorządu terytorialnego pozwoliły na identyfikację zarówno korzyści (wykres 4.1), jak i zagrożeń (wykres 4.2) związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Uzyskane rezultaty zwracają przy tym uwagę na wyższe i coraz wyższe oceny przypisywane korzyściom z tytułu napływu BIZ (w tym sensie wskazują na ich rosnące znaczenie, a w dalszej kolejności na dominację nad identyfikowanymi zagrożeniami). W badaniu z lat 2011–2012 (w odniesieniu do korzyści) udział ocen „wysokich” wyniósł 17,8%, „średnich” 32,2%, a „niskich” 18,2%, natomiast w kolejnych edycjach było to już odpowiednio 29,9%, 31,1% i 16,0% (edycja 2014–2016) oraz 44,5%, 33,3% i 7,5% (edycja 2022–2023). Udział ocen identyfikowanych jako „wysokie” w przypadku zagrożeń był w każdej edycji badania niższy w porównaniu do korzyści, jednak zwiększył się z poziomu 6,0% w latach 2011–2012 do 13,8% w latach 2014–2016 i 12,1% w latach 2022–2023. Podobnie wzrost udziału odnotowano w odniesieniu do ocen „średnich”, których odsetek uległ zwiększeniu z 18,4% w pierwszym pomiarze do poziomów 30,7% i 37,6% w kolejnych edycjach badania. W przypadku korzyści odnotowano zatem dominację ocen „średnich” (edycje 2011–2012 i 2014–2016) i „wysokich” (edycja 2022–2023), a w przypadku zagrożeń największą część stanowiły oceny „niskie” (edycja 2011–2012) i „średnie” (edycje 2014–2016 i 2022–2023).

Wykres 4.1. Ocena korzyści związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – rozkład odpowiedzi, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wykres 4.2. Ocena zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – rozkład odpowiedzi, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Po drugie należy zauważyć, że zarówno w przypadku ocen korzyści, jak i zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w kolejnych edycjach badania odnotowano wyższy udział odpowiedzi w jakikolwiek sposób nacechowanych, tj. coraz niższe odsetki wskazań „brak oddziaływań”. W odniesieniu do korzyści udział ocen neutralnych spadł z poziomu 31,8% w latach 2011–2012 do 23,0% w latach 2014–2016 i 14,7% w latach 2022–2023 (wykres 4.1), natomiast dla zagrożeń zmniejszył się z pułapu 34,2% w latach 2011–2012 do 28,6% w latach 2014–2016 i 21,6% w latach 2022–2023 (wykres 4.2). Obser-

wacja ta sugeruje rosnącą świadomość przedstawicieli jednostek samorządowych co do znaczenia i wpływu BIZ na miejsce (region) ich lokaty. Dodatkowo spostrzeżenie to wydaje się wzmocnione przesunięciem akcentów określających stopień oddziaływania BIZ jako „niski” w kierunku ocen „wysokich” w przypadku ewaluacji korzyści oraz ocen „średnich” i „wysokich” w odniesieniu do zagrożeń (ten ostatni aspekt może również wskazywać na różne doświadczenia jednostek terytorialnych oraz ujawniającą się w ich następstwie większą dozę „krytycyzmu” w stosunku do efektów towarzyszących działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym – należy jednak podkreślić, że nie zmienia to generalnie pozytywnej interpretacji rezultatów omawianych badań, które jednoznacznie zwracają uwagę na dominację korzyści nad zagrożeniami).

Po trzecie wreszcie, wnioski formułowane na podstawie analizy rozkładu odpowiedzi udzielonych przez respondentów kolejnych edycji badania (wykresy 4.1 i 4.2) można w zasadniczym stopniu potwierdzić, rozpatrując kształtowanie wartości syntetycznego wskaźnika oceny (tabela 4.3). W przypadku korzyści ogółem (tj. noty dla dwunastu analizowanych zmiennych) związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wartość omawianego parametru wyniosła 1,33 (max. 3,00) w badaniu 2003–2004 i była wyższa w kolejnych edycjach, tj. osiągnęła odpowiednio poziomy 1,36 (edycja 2011–2012), 1,68 (edycja 2014–2016) i 2,08 (edycja 2022–2023). W odniesieniu do zagrożeń (grupa dziesięciu analizowanych zmiennych) wartości wskaźnika kształtowały się następująco: 0,71 (lata 2003–2004), 0,96 (lata 2011–2012), 1,30 (lata 2014–2016) i 1,40 (lata 2022–2023). Korzyści z tytułu BIZ zostały zatem ocenione wyżej niż zagrożenia w każdej z kolejnych odsłon badania – przeciętnie wartości rozpatrywanego wskaźnika były wyższe blisko 1,5-krotnie w przypadku wskazań o wydźwięku pozytywnym. Wyniki badań (identycznie w kolejnych edycjach) ujawniły także, że wśród najważniejszych pozytywnych efektów BIZ w województwie kujawsko-pomorskim znajdują się: „wzrost zatrudnienia i wydajności pracy”, „ożywienie gospodarcze” oraz „wzrost konkurencyjności gminy”. Natomiast w odniesieniu do efektów negatywnych wskazano przede wszystkim na

„tworzenie silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw” oraz „ryzyko lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminację konkurencji”.

Tabela 4.3. Ocena efektów związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – wskaźnik oceny)

Najważniejsze identyfikowane efekty		Edycja badania (wartość wskaźnika oceny)			
		2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Korzyści	(1) wzrost zatrudnienia i wydajności pracy	2,04	2,13	2,21	2,27
	(2) ożywienie gospodarcze gminy	1,93	2,04	2,15	2,23
	(3) wzrost konkurencyjności gminy	1,60	1,58	1,97	2,20
	Wartość syntetycznego wskaźnika oceny (dla wszystkich 12 analizowanych korzyści)	1,33	1,36	1,68	2,08
Zagrożenia	(1) tworzenie silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw	1,13	1,34	1,52	1,66
	(2) ryzyko lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacja konkurencji	1,00	1,18	1,60	1,52
	Wartość syntetycznego wskaźnika oceny (dla wszystkich 10 analizowanych zagrożeń)	0,71	0,96	1,30	1,40

Objaśnienia i uwagi: wskaźnik oceny przyjmuje konstrukcję średniej arytmetycznej ważonej; respondenci oceniali potencjalne efekty z wykorzystaniem skali: 3 – „wysokie”, 2 – „średnie”, 1 – „niskie” i 0 – „bez znaczenia” (względnie niewystępujące); w edycji badania 2014–2016 – wśród zagrożeń – „ryzyko lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacja konkurencji” zostało wskazane na miejscu pierwszym, a „tworzenie silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw” na pozycji drugiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2. Ocena korzyści związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

W kolejnych czterech edycjach badania jednostki samorządu terytorialnego doceniły korzyści związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Jak już zaznaczono, ich syntetyczna (sumaryczna) ocena wzrosła z poziomu 1,33 w przypadku pierwszego pomiaru do 1,36; 1,68 i 2,08 (max. 3,00) w kolejnych odsłonach badania (oznacza to ok. 1,6-krotny wzrost wartości wskaźnika WO). Należy przyjąć, że – najprawdopodobniej – wiąże się to z jednej strony ze wzrostem znaczenia i ujawniającymi się efektami BIZ w regionie, a z drugiej wynika z rosnącej świadomości przedstawicieli jednostek samorządowych co do wpływu podmiotów z kapitałem zagranicznym na miejsce ich lokalizacji. Znamienne jest przy tym, że we wszystkich czterech edycjach badania najwyżej oceniono korzyści identyfikowane w zakresie: „wzrostu zatrudnienia i wydajności pracy” (pierwsze miejsce), „ożywienia gospodarczego gminy” (drugie miejsce) oraz „wzrostu konkurencyjności gminy” (trzecie miejsce). W przypadku pierwszego z omawianych efektów, tj. „wzrostu zatrudnienia i wydajności pracy”, oceny kształtowały się na poziomach od 2,04 (edycja 2003–2004), przez 2,13 (edycja 2011–2012) i 2,21 (edycja 2014–2016), do 2,27 (edycja 2022–2023). W odniesieniu do drugiej w kolejności wskazywanej korzyści z tytułu BIZ, czyli „ożywienia gospodarczego gminy”, oceny zwiększyły się od 1,93 w pierwszej edycji, do odpowiednio 2,04; 2,15 i 2,23 w kolejnych odsłonach badania, natomiast w przypadku trzeciego z czynników, tj. „wzrostu konkurencyjności gminy”, było to odpowiednio: 1,60; 1,58 (tutaj niewielki spadek wartości wskaźnika oceny), 1,97 oraz 2,20. Należy też podkreślić, że w przypadku „wzrostu zatrudnienia i wydajności pracy” oraz „ożywienia gospodarczego gminy” odnotowano najniższy poziom zmienności ocen – innymi słowy respondenci oceniali te czynniki bardzo podobnie w kolejnych odsłonach badania (tabela 4.4).

Z kolei najniższe wskazania dotyczyły „podnoszenia skali zastosowań ekologicznie «czystych» technologii” (miejsce jedenaste w trzech pierwszych i dziesiąte w ostatniej edycji badania; wartości wskaźnika

oceny kształtowały się następująco: 1,16; 1,28; 1,62 i 1,86) oraz „poprawy poziomu konkurencji wewnętrznej poprzez ograniczenie monopolistycznej pozycji miejscowych podmiotów” (miejsce dwunaste w trzech pierwszych i jedenaste w edycji badania z lat 2022–2023, przy czym tutaj oznaczało to także ostatnią lokatę, tzn. *ex aequo* ze „wzrostem kooperacji przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z firmami lokalnymi”; wartości WO wyniosły odpowiednio: 0,69; 0,75; 1,02 i 1,86) (tabela 4.4).

Porównując rezultaty uzyskane w badaniu z lat 2022–2023 do wyników pierwszej jego edycji, tj. 2003–2004, można wskazać, że w przypadku wszystkich dwunastu analizowanych korzyści odnotowano finalnie wyższe wartości WO. Ponadto wzrost ocen większości identyfikowanych efektów następował sukcesywnie, tj. z edycji na edycję. Wyjątkiem były tylko wyniki badania z lat 2011–2012, które ujawniły korekty ocen pięciu czynników – poza wspomnianym przypadkiem „wzrostu konkurencyjności gminy” (spadek wartości WO z poziomu 1,60 do 1,58); dotyczyło to: „podnoszenia kwalifikacji kadr w regionie” (spadek z poziomu 1,22 do 1,20), „transferu nowoczesnych technologii, wiedzy i umiejętności w obszarze organizacji i zarządzania” (z 1,31 do 1,28), „zwiększenia rynków zbytu dla firm w regionie” (z 1,20 do 1,08) oraz „podnoszenia skali zastosowań ekologicznie «czystych» technologii” (z 1,13 do 0,86). Jednocześnie we wszystkich wskazanych przypadkach wyniki kolejnych badań przyniosły wyższe oceny omawianych czynników, tj. odpowiednio na poziomach: 1,97 w edycji 2014–2016 i 2,20 w edycji 2022–2023; 1,83 i 2,16; 1,63 i 2,17; 1,49 i 2,06; 1,40 i 1,94. Ogólnie najwyższy wzrost wartości wskaźnika oceny zanotowano w przypadku „poprawy poziomu konkurencji wewnętrznej poprzez ograniczenie monopolistycznej pozycji miejscowych podmiotów”, czyli z poziomu 0,69 w edycji 2003–2004, przez 0,75 w edycji 2011–2012 i 1,02 w edycji 2014–2016, do 1,86 w edycji 2022–2023 (niemniej, jak już wskazano, ten efekt BIZ plasowany był na końcu zestawienia, tj. na miejscu dwunastym w trzech pierwszych edycjach badania i na jedenastym w ostatniej). Znaczny wzrost ocen dotyczył ponadto „transferu nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych” (WO = 2,14 i szóste miejsce w edycji badania 2022–2023), „podnosze-

nia kwalifikacji kadr w regionie” (WO = 2,16; piąte miejsce), „podniesienia standardu życia ludności” (WO = 2,02; ósme miejsce), „podnoszenia skali zastosowań ekologicznie «czystych» technologii” (WO = 1,94; dziesiąte miejsce), „zwiększenia rynków zbytu dla firm w regionie” (WO = 2,06; siódme miejsce), „transferu nowoczesnych technologii, wiedzy i umiejętności w obszarze organizacji i zarządzania” (WO = 2,17; czwarte miejsce) (tabela 4.4).

W przypadku pięciu z analizowanych czynników ich pozycja w zestawieniu z lat 2022–2023 nie zmieniła się w porównaniu z pierwszą edycją badania – poza trzema wskazywanymi na czołowych miejscach były to także „transfer nowoczesnych technologii, wiedzy i umiejętności w obszarze organizacji i zarządzania” (WO = 2,17; czwarte miejsce) oraz „zwiększenie rynków zbytu dla firm w regionie” (WO = 2,06; siódme miejsce). Dla pięciu kolejnych odnotowano awans o jedną lokatę: „podnoszenie kwalifikacji kadr w regionie” (WO = 2,16; piąte miejsce), „transfer nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych” (WO = 2,14; szóste miejsce), „podniesienie standardu życia ludności” (WO = 2,02; ósme miejsce), „podnoszenie skali zastosowań ekologicznie «czystych» technologii” (WO = 1,94; dziesiąte miejsce), „poprawa poziomu konkurencji wewnętrznej poprzez ograniczenie monopolistycznej pozycji miejscowych podmiotów” (WO = 1,86; jedenaste miejsce), a w odniesieniu do dwóch nastąpił spadek, tj. o dwa miejsca dla „wzrostu kooperacji przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z firmami lokalnymi” (WO = 1,86; jedenaste miejsce) i aż o cztery pozycje w rankingu w przypadku „rozwoju kontaktów zagranicznych” (WO = 1,99; dziewiąte miejsce) (tabela 4.4).

Podsumowując, można wskazać, że jednostki samorządowe województwa kujawsko-pomorskiego upatrują korzyści związanych z działalnością na ich terenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym głównie w obszarach rynku pracy (szerzej zatrudnienia i rozwoju czynnika ludzkiego, zgodnie ze schematem 4.1) oraz rozwoju gospodarki (ogólnie efektów zwiększenia podaży kapitału i impulsów inwestycyjnych), natomiast najmniejsze znaczenie przypisują kwestiom promowania standardów ekologicznych (środowisko naturalne i wymiar ekologiczny) czy zmianie struktury rynku i podnoszeniu poziomu konkurencji.

Tabela 4.4. Korzyści związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ocenie jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)

Warianty identyfikowanych korzyści	Edycja badania							
	2003–2024		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.
Wzrost zatrudnienia i wydajności pracy	2,04	1	2,13	1	2,21	1	2,27	1
Podnoszenie kwalifikacji kadr w regionie	1,22	6	1,20	9	1,83	4	2,16	5
Poprawa poziomu konkurencji wewnętrznej poprzez ograniczenie monopolistycznej pozycji miejscowych podmiotów	0,69	12	0,75	12	1,02	12	1,86	11
Wzrost konkurencyjności gminy	1,60	3	1,58	3	1,97	3	2,20	3
Transfer nowoczesnych technologii, wiedzy i umiejętności w obszarze organizacji i zarządzania	1,31	4	1,28	6	1,63	7	2,17	4
Ożywienie gospodarcze gminy	1,93	2	2,04	2	2,15	2	2,23	2
Zwiększenie rynków zbytu dla firm w regionie	1,20	7	1,08	10	1,49	9	2,06	7
Transfer nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych	1,20	7	1,27	8	1,70	5	2,14	6
Podniesienie standardu życia ludności	1,16	9	1,55	4	1,67	6	2,02	8
Rozwój kontaktów zagranicznych	1,29	5	1,31	5	1,49	9	1,99	9
Wzrost kooperacji przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z firmami lokalnymi	1,16	9	1,28	6	1,62	8	1,86	11
Podnoszenie skali zastosowań ekologicznie „czystych” technologii	1,13	11	0,86	11	1,40	11	1,94	10
Wartość syntetycznego wskaźnika oceny dla wszystkich korzyści	1,33	–	1,36	–	1,68	–	2,08	–

Objaśnienia i uwagi: WO – wskaźnik oceny przyjmujący konstrukcję średniej arytmetycznej ważonej; respondenci oceniali potencjalne efekty z wykorzystaniem skali: 3 – „wysokie”, 2 – „średnie”, 1 – „niskie” i 0 – „bez znaczenia” (względnie niewystępujące); Poz. – miejsce rankingowe ocenianego efektu w danej edycji badania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.3. Ocena zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

W kolejnych czterech edycjach badania jednostki samorządowe identyfikowały zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Podobnie jak w analizie korzyści, ich sumaryczna ocena wzrosła (ok. dwukrotnie w porównaniu z rezultatem pierwszej ewaluacji), jednak wartości syntetycznego wskaźnika WO pozostawały każdorazowo niższe niż w przypadku pozytywnych efektów BIZ, a mianowicie kształtowały się na poziomie 0,71 w pierwszym pomiarze oraz 0,96; 1,30 i 1,40 (max. 3,00) w kolejnych odsłonach badania. Także tutaj należy przyjąć, że wiąże się to – najprawdopodobniej – z jednej strony ze wzrostem znaczenia i ujawniającymi się stopniowo efektami BIZ w regionie, a z drugiej wynika z rosnącej świadomości przedstawicieli samorządów co do wpływu podmiotów z kapitałem zagranicznym na miejsce ich lokalizacji. Warto również dodać, że we wszystkich czterech edycjach najwyżej oceniono zagrożenia odnoszące się do: „tworzenia silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw” (pierwsze miejsce i druga pozycja tylko w edycji badania 2014–2016) oraz „ryzyka lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacji konkurencji” (drugie miejsce i pierwsza pozycja w edycji badania 2014–2016). W przypadku pierwszego z omawianych efektów, tj. „tworzenia silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw”, oceny kształtowały się na poziomach od 1,13 (lata 2003–2004), przez 1,34 (lata 2011–2012) i 1,52 (lata 2014–2016), do 1,66 (lata 2022–2023). Z kolei w odniesieniu do drugiego ze wskazywanych zagrożeń, tj. „ryzyka lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacji konkurencji”, oceny zwiększyły się od 1,00 w pierwszej edycji, do odpowiednio 1,18; 1,60 i 1,52 (w ostatnim pomiarze odnotowano nieznaczny spadek wartości wskaźnika) w kolejnych odsłonach badania (tabela 4.5).

Podobnie jak w ocenie korzyści z tytułu BIZ, największa zgodność respondentów dotyczyła postrzegania zagrożeń uznanych za najważniejsze, choć trzeba pamiętać, że w tej części prowadzonego rozpozna-

nia oceny były generalnie bardziej zróżnicowane, jeśli porównywać wyniki kolejnych edycji badania. Względnie stabilne oceny uzyskano także w przypadku „ryzyka stosowania nieuczciwej konkurencji w stosunku do firm lokalnych”, które w trzech pierwszych odsłonach badania plasowało się na trzecim miejscu wśród analizowanych zagrożeń (wartości wskaźnika oceny odpowiednio: 0,91; 1,15 i 1,45), ale w ostatniej przesunęło się na siódmą pozycję (spadek wartości wskaźnika do 1,37). Najniższe wskazania dotyczyły czynnika odnoszącego się do „osłabienia rodzimych wzorców kulturowych i tradycji poprzez upowszechnianie wzorców bliższych inwestorom zagranicznym” (ostatnie miejsce w zestawieniu przy poziomie wskaźnika oceny w kolejnych edycjach: 0,51; 0,70; 0,99; 1,13) (tabela 4.5).

Porównując rezultaty uzyskane w badaniu z lat 2022–2023 do wyników pierwszej jego edycji, tj. 2003–2004, można zauważyć, że w przypadku wszystkich dziesięciu analizowanych zagrożeń odnotowano w efekcie wyższe oceny. Ponadto wzrost wartości wskaźnika w odniesieniu do większości rozpatrywanych parametrów następował sukcesywnie, tj. z edycji na edycję. Wyjątkiem były jedynie wyniki badania z lat 2022–2023, które ujawniły korekty ocen trzech czynników – poza wspomnianymi przypadkami „ryzyka lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacji konkurencji” (spadek wartości wskaźnika z poziomu 1,60 do 1,52) oraz „ryzyka stosowania nieuczciwej konkurencji w stosunku do firm lokalnych” (spadek wartości WO z 1,45 do 1,37) dotyczyło to także „pogorszenia stanu środowiska naturalnego w wyniku wprowadzenia do kraju lokaty «brudnych technologii» niemożliwych do stosowania w krajach macierzystych” (spadek wartości WO z 1,42 do 1,37). Najwyższy wzrost wartości wskaźnika oceny zanotowano w przypadku „transferu wysoko kwalifikowanej kadry lokalnej do central firm zagranicznych”, czyli z poziomu 0,51 w edycji 2003–2004, przez 0,89 w edycji 2011–2012 i 1,25 w edycji 2014–2016, do 1,48 w edycji 2022–2023 (w efekcie czynnik ten uplasował się na trzecim miejscu w rankingu ostatniej edycji badania). Znaczący wzrost ocen dotyczył ponadto „wykorzystania silniejszej pozycji dla eksploatacji zasobów produkcyjnych regionu przyjmującego” (WO = 1,40 i szóste miejsce w edycji badania 2022–2023), „ograniczenia zdolności roz-

wojowej miejscowych przedsiębiorstw poprzez osłabienie ich pozycji na rynku wewnętrznym oraz zmniejszenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania” (WO = 1,42; piąte miejsce), „pogorszenia stanu środowiska naturalnego w wyniku wprowadzenia do kraju lokaty «brudnych technologii» niemożliwych do stosowania w krajach macierzystych” (WO = 1,37; siódme miejsce), „osłabienia rodzimych wzorców kulturowych i tradycji poprzez upowszechnianie wzorców bliższych inwestorom zagranicznym” (WO = 1,13; dziesiąte miejsce) oraz „przejmowania miejscowych przedsiębiorstw dla pozyskania ich rynku” (WO = 1,47; czwarte miejsce) (tabela 4.5).

W przypadku trzech z analizowanych czynników ich pozycja w zestawieniu z lat 2022–2023 nie zmieniła się w porównaniu z pierwszą edycją badania – poza dwoma wskazywanymi na czołowych miejscach było to także „przejmowanie miejscowych przedsiębiorstw dla pozyskania ich rynku” (WO = 1,47; czwarte miejsce). Awans o jedną lokatę dotyczył „ograniczenia zdolności rozwojowej miejscowych przedsiębiorstw poprzez osłabienie ich pozycji na rynku wewnętrznym oraz zmniejszenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania” (WO = 1,42; piąte miejsce), o dwie lokaty „wykorzystania silniejszej pozycji dla eksploatacji zasobów produkcyjnych regionu przyjmującego” (WO = 1,40; szóste miejsce), a o sześć wspominanego już „transferu wysoko kwalifikowanej kadry lokalnej do central firm zagranicznych” (WO = 1,48; trzecie miejsce). W odniesieniu do czterech identyfikowanych efektów nastąpił natomiast spadek, tj. o jedno miejsce w przypadku „pogorszenia stanu środowiska naturalnego w wyniku wprowadzenia do kraju lokaty «brudnych technologii» niemożliwych do stosowania w krajach macierzystych” (WO = 1,37; siódme miejsce) oraz „osłabienia rodzimych wzorców kulturowych i tradycji poprzez upowszechnianie wzorców bliższych inwestorom zagranicznym” (WO = 1,13; dziesiąte miejsce – tutaj trzeba jednak zaznaczyć, że w pierwszej edycji badania czynnik ten został sklasyfikowany na ostatnim, dziewiątym miejscu, tzn. *ex aequo* z „transferem wysoko kwalifikowanej kadry lokalnej do central firm zagranicznych”), o cztery pozycje w rankingu w kwestii „ryzyka stosowania nieuczciwej konkurencji w stosunku do firm lokalnych” (WO = 1,37; siódme miejsce) i aż o pięć

w odniesieniu do „wzrostu bezrobocia w wyniku zastosowania kapitałochłonnych technologii” (WO = 1,20; dziewiąte miejsce) (tabela 4.5).

W podsumowaniu warto zaznaczyć, że jednostki samorządowe województwa kujawsko-pomorskiego upatrują zagrożeń związanych z działalnością na ich terenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym głównie w odniesieniu do niekorzystnych zmian struktury rynku i zaostrzania konkurencji (ryzyko monopolu, tworzenie silnej konkurencji dla podmiotów lokalnych lub ich przejmowanie), a także – coraz wyraźniej identyfikowanego – potencjalnego drenażu kadr (szerzej obszar zatrudnienia i rozwoju czynnika ludzkiego, zgodnie ze schematem 4.1), natomiast najmniejsze znaczenie przypisują osłabieniu rodzimych wzorców kulturowych i tradycji (w ogólnym ujęciu efekty instytucjonalne i systemowe).

Tabela 4.5. Zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ocenie jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)

Warianty identyfikowanych zagrożeń	Edycja badania							
	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.
Ryzyko lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacja konkurencji	1,00	2	1,18	2	1,60	1	1,52	2
Ryzyko stosowania nieuczciwej konkurencji w stosunku do firm lokalnych	0,91	3	1,15	3	1,45	3	1,37	7
Wzrost bezrobocia w wyniku zastosowania kapitałochłonnych technologii	0,67	4	0,85	8	1,05	9	1,20	9
Transfer wysoko kwalifikowanej kadry lokalnej do central firm zagranicznych	0,51	9	0,88	6	1,25	6	1,48	3
Wykorzystanie silniejszej pozycji dla eksploatacji zasobów produkcyjnych regionu przyjmującego	0,56	8	0,79	9	1,23	7	1,40	6
Tworzenie silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw	1,13	1	1,34	1	1,52	2	1,66	1

Tabela 4.5. Zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ocenie jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny) (ciąg dalszy)

Warianty identyfikowanych zagrożeń	Edycja badania							
	2003–2024		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.	WO	Poz.
Ograniczenie zdolności rozwojowej miejscowych przedsiębiorstw poprzez osłabienie ich pozycji na rynku wewnętrznym oraz zmniejszenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania	0,58	6	0,92	5	1,21	8	1,42	5
Przejmowanie miejscowych przedsiębiorstw dla pozyskania ich rynku	0,67	4	0,88	6	1,26	5	1,47	4
Pogorszenie stanu środowiska naturalnego w wyniku wprowadzenia do kraju lokaty „brudnych technologii” niemożliwych do stosowania w krajach macierzystych	0,58	6	0,93	4	1,42	4	1,37	7
Oslabienie rodzimych wzorców kulturowych i tradycji poprzez upowszechnianie wzorców bliższych inwestorom zagranicznym	0,51	9	0,70	10	0,99	10	1,13	10
Wartość syntetycznego wskaźnika oceny dla wszystkich zagrożeń	0,71	–	0,96	–	1,30	–	1,40	–

Objaśnienia i uwagi: WO – wskaźnik oceny przyjmujący konstrukcję średniej arytmetycznej ważonej; respondenci oceniali potencjalne efekty z wykorzystaniem skali: 3 – „wysokie”, 2 – „średnie”, 1 – „niskie” i 0 – „bez znaczenia” (względnie niewystępujące); Poz. – miejsce rankingowe ocenianego efektu w danej edycji badania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Aktywność jednostek samorządu terytorialnego w pozyskiwaniu kapitału zagranicznego

5.1. Proaktywna polityka promocji BIZ w ujęciu jednostek samorządu terytorialnego – zagadnienia teoretyczne

Jak wcześniej wskazano, BIZ są uznawane za istotne źródło kapitału – technologii, nowoczesnych praktyk zarządzania, wiedzy oraz umiejętności marketingowych itd. Spektrum oddziaływania BIZ na kraj goszczący jest bardzo szerokie i wielopłaszczyznowe¹. Badania empiryczne wskazują na bezpośredni pozytywny związek pomiędzy BIZ a rozwojem społeczno-gospodarczym kraju przyjmującego², co sprawia, że państwa i regiony rywalizują ze sobą o przyciągnięcie zagranicznego kapitału w formie bezpośrednich inwestycji, upatrując w tym działaniu potencjalnych korzyści, jakie te inwestycje mogą przynieść. W efekcie podejmują one różnorodne działania mające na celu zachęcenie inwestorów do lokowania kapitału w danym obszarze. Mimo że bezpośredni wpływ władz lokalnych na decyzje lokalizacyjne inwestorów jest ogra-

¹ K. Puchalska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik modernizacji polskiej gospodarki*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2015, Vol. 41, s. 400–411; M. Gorynia, M. Bartosik-Purgat, B. Jankowska, R. Owczarzak, *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych – aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, „Ekonomista” 2006, nr 2 (06), s. 185–204.

² J. Villaverde, A. Maza, *The determinants of inward Foreign Direct Investment: Evidence from the European regions*, „International Business Review” 2015, Vol. 24, No. 2, s. 209–223; A. Chidlow, L. Salciuviene, S. Young, *Regional determinants of inward FDI distribution in Poland*, „International Business Review” 2009, Vol. 18, No. 2, s. 119–133.

niczony, to ich aktywność w zakresie pozyskiwania inwestycji oraz poprawy atrakcyjności regionu ma istotne znaczenie dla napływu zagranicznego kapitału.

Wybór odpowiedniego regionu jako lokalizacji dla bezpośredniej inwestycji zagranicznej jest procesem złożonym, na który wpływa wiele czynników różnorodnego charakteru. Aby właściwie je zidentyfikować, należy najpierw zrozumieć, dlaczego w ogóle dochodzi do podejmowania BIZ. W literaturze naukowej zaproponowano wiele teoretycznych wyjaśnień tego zjawiska, obejmujących różnorodne dziedziny, w tym ekonomię międzynarodową, zarządzanie strategiczne, geografie ekonomiczną czy biznes międzynarodowy³. Podwaliny pod czynniki determinujące sam proces wyboru odpowiedniej lokalizacji tworzą przede wszystkim teorie BIZ, teorie handlu międzynarodowego oraz teorie lokalizacji.

Prawdopodobieństwo, że dane przedsiębiorstwo zrealizuje BIZ w określonej lokalizacji, jest uwarunkowane wieloma różnymi czynnikami, które należy rozróżnić nie tylko na poziomie kraju lokaty (charakterystyk lokalizacji), ale również samego inwestora (charakterystyk przedsiębiorstwa macierzystego), jak i ich wzajemnej relacji⁴. Niezmiernie istotna jest zatem świadomość, że wybór miejsca lokalizacji nie wynika wyłącznie z cech lokalizacji i jest procesem zdecydowanie bardziej kompleksowym, a ocena czynników lokalizacyjnych danego obszaru jest oceną subiektywną konkretnego przedsiębiorstwa z jego uwarunkowaniami i celami internacjonalizacji.

Wybór miejsca lokalizacji podjęcia BIZ jest jedną z najważniejszych decyzji w strategii internacjonalizacji działalności międzynarodowej. Jest to proces sekwencyjny, wymagający systematycznego podejścia do analizy różnych lokalizacji, ze względu na konieczność zebrania i prze-

³ Zob. I. Faeth, *Determinants of Foreign Direct Investment – A tale of nine theoretical models*, „Journal of Economic Surveys” 2009, Vol. 23, No. 1, s. 165–196.

⁴ B.B. Nielsen, Ch.G. Asmussen, C.D. Weatherall, *The location choice of Foreign Direct Investments: Empirical evidence and methodological challenges*, „Journal of World Business” 2017, Vol. 52, No. 1, s. 62–82.

analizowania ogromnej zazwyczaj ilości informacji⁵. Czynniki lokalizacyjne są oceniane przez inwestora zarówno na poziomie kraju, jak i na poziomie lokalnym, tzn. regionu/miasta.

Literatura przedmiotu wskazuje na dwa warianty procesu decyzyjnego wyboru lokalizacji bezpośredniej inwestycji zagranicznej⁶. Pierwszy wariant zakłada, że inwestor w pierwszej kolejności dokonuje selekcji potencjalnych krajów na podstawie ogólnych kryteriów opartych na wybranych czynnikach lokalizacyjnych – krytycznych z punktu widzenia inwestora. Ocena ta dokonywana jest na poziomie kraju i na jej podstawie tworzona jest tzw. *short* lista potencjalnych krajów lokaty, które spełniają wyjściowe kryteria decyzyjne inwestora. Następnie, przy uwzględnieniu bardziej szczegółowych kryteriów lokalizacyjnych, inwestor wybiera z tej grupy konkretny kraj, który najlepiej spełnia jego oczekiwania⁷. Dopiero po dokonaniu wyboru kraju następuje analiza czynników lokalnych, na podstawie której tworzona jest „*short* lista” regionów i miast, a z niej z kolei wyłaniana jest konkretna lokalizacja inwestycji. Ten wariant procesu decyzyjnego uznawany jest za podstawowy i wiodący w działaniach inwestorów⁸. Drugi wariant procesu decyzyjnego wyboru lokalizacji, rzadziej stosowany, zakłada, że inwestor rozpoczyna wybór od analizy czynników lokalnych, koncentrując się na wyborze regionu/miasta umiejscowionych w różnych krajach. Dopiero po wyborze regionu/miasta w konkretnym kraju inwestor poddaje analizie czynniki na poziomie kraju. Jeśli spełnią kryteria inwestora, podejmuje on ostateczną decyzję inwestycyjną⁹. Podejście to jest szczególnie uzasadnione, gdy różnice makroekonomiczne między kra-

⁵ D. Górecka, M. Szałucka, *Country market selection in international expansion using multicriteria decision aiding methods*, „Multiple Criteria Decision Making” 2013, Vol. 8, s. 34.

⁶ T. Kalinowski, D. Sobczak (red.), *Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie śląskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych*, IBnGR, Gdańsk 1997, s. 8.

⁷ Zob. więcej D. Górecka, M. Szałucka, *Country market selection in international expansion*, s. 34–38.

⁸ T. Kalinowski, D. Sobczak (red.), *Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie śląskim i gdańskim*, s. 8.

⁹ M. Stawicka, L. Kwieciński, M. Wróblewski, *Analiza atrakcyjności inwestycyjnej regionu w świetle współczesnych trendów*, w ramach projektu *Analizy, badania i progno-*

jami są niewielkie, a istotne stają się przede wszystkim różnice na poziomie regionalnym.

Zbiór czynników lokalizacyjnych branych pod uwagę przez inwestora jest bardzo obszerny i zróżnicowany. Warto podkreślić, że tylko niewielka część tych czynników pozostaje pod bezpośrednim wpływem władz samorządowych. Kluczowe determinanty wyboru lokalizacji dotyczą przede wszystkim czynników ocenianych na poziomie krajowym, w tym głównie czynników ekonomicznych¹⁰. Do najważniejszych z nich należą czynniki bezpośrednio związane z rynkiem zbytu dla produktów lub usług oferowanych przez przedsiębiorstwo, takie jak: wielkość i chłonność rynku, perspektywy jego wzrostu, dostęp do rynków regionalnych i globalnych, struktura rynku oraz ewentualne bariery handlowe. Istotne są również czynniki instytucjonalno-prawne, obejmujące ustrój polityczny, stabilność rządu i systemu prawnego, potencjalne konflikty zewnętrzne i wewnętrzne, politykę gospodarczą oraz zaangażowanie kraju w organizacje integracyjne¹¹. Przyjmuje się, że na te czynniki władze samorządowe nie mają wpływu albo wpływ ten jest marginalny¹². W znacznej mierze są one jednakowe na terenie

zy na rzecz Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego [POKl.08.01.04–02–003/08], s. 6–7.

¹⁰ M. Jaworek, M. Kuczmarska, W. Lizińska, *Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego w wybranych województwach Polski*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2016, *Ekonomia* XLVII, nr 1, s. 55.

¹¹ Szerzej na temat czynników zobacz rozdział III opracowania: „Stymulanty i destymulanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim”.

¹² W literaturze przedmiotu spotyka się podział czynników w zależności od możliwości oddziaływania na nie władz lokalnych. W efekcie można wyróżnić dwie główne grupy czynników: a przestrzenne i przestrzenne. Jako czynniki a przestrzenne rozumie się obraz kraju za granicą, system podatkowy, ubezpieczenia społeczne czy np. poziom inflacji. Te czynniki uznaje się za jednakowe na terenie całego kraju i wpływ władz lokalnych na nie jest marginalny. Druga grupa czynników to czynniki przestrzenne; w ich ramach wyróżnia się takie czynniki, na które władze lokalne nie mają wpływu, np. położenie regionu względem granic czy portów albo dostępne walory przyrodniczo-rekreacyjne, ukształtowanie terenu czy klimat. W obrębie grupy znajdują się również czynniki, na które władze mają wpływ ograniczony i pośredni, np. budowa autostrad, portów lotniczych, wydawanie koncesji lub zezwoleń, oraz czynniki, na które władze mają istot-

całego kraju oraz nie wykazują istotnych regionalnych różnic. Niekiedy zdarza się, że władze samorządowe mają ograniczony i pośredni wpływ na niektóre wybrane czynniki na poziomie krajowym, np. poprzez lobby na szczeblu centralnym dotyczącym inwestycji w infrastrukturę, takich jak: budowa głównych dróg, autostrad czy lotnisk¹³. Jednakże tego rodzaju sytuacje mają charakter incydentalny, a nie systematyczny czy stały.

Oddziaływanie władz samorządowych na decyzje lokalizacyjne inwestorów jest zauważalne na poziomie czynników lokalnych, poprzez tworzenie sprzyjających warunków do prowadzenia działalności gospodarczej w regionie i kształtowanie w ten sposób korzystnego klimatu inwestycyjnego. W odniesieniu do bezpośrednich inwestycji zagranicznych przyjmuje się, że klimat inwestycyjny stanowi ogół warunków inwestowania, które napotyka inwestor zagraniczny, podejmując decyzję o BIZ w danym kraju. Klimat ten jest zatem wypadkową wielu składowych elementów, które łącznie mogą odgrywać istotną rolę w procesie inwestycyjnym.

Jeden z zaproponowanych w literaturze przedmiotu podziałów czynników kształtujących klimat inwestycyjny na poziomie lokalnym wyróżnia dwie ich grupy: czynniki gospodarczo-infrastrukturalne i czynniki wsparcia instytucjonalnego¹⁴. Do pierwszej zalicza się mię-

ny i bezpośredni wpływ, jak rozwój infrastruktury lokalnej, promocja regionu, lokalne podatki czy dostępność gruntów inwestycyjnych. Zob. M. Kozłowska, *Atrakcyjność inwestycyjna – rozważania teoretyczne*, [w:] U. Zagórna-Janszta (red.), *Problemy gospodarcze w ujęciu teoretycznym i praktycznym*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2012, s. 138–139; E. Czerwieńiec, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w środowisku lokalnym*, „Zeszyty Naukowe” nr 94, Prace Katedry Mikroekonomii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, red. E. Czerwieńiec, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2007, s. 11.

¹³ W.W. Budner, *Czynniki lokalizacji inwestycji a możliwości rozwoju ekonomicznego gmin w Polsce*, „Administratio Locorum” 2007, Vol. 6, nr 3, s. 53.

¹⁴ Zob. B. Domański, W. Jarczewski, *Cel i zakres opracowania*, [w:] B. Domański, W. Jarczewski (red.), *Klimat inwestycyjny w województwie małopolskim*, Departament Gospodarki i Infrastruktury, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2006, s. 8; W. Lizińska, *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce (studium na poziomie terytorialnym)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012, s. 24; M. Jaworek, M. Kuczmańska,

dzy innymi dostępność ofert inwestycyjnych, dostępność infrastruktury technicznej (w tym przede wszystkim infrastruktury komunikacyjnej, także dostępność infrastruktury technicznej terenu, który nabywa lub dzierżawi inwestor, oraz infrastruktury telekomunikacyjnej), poziom aktywności przedsiębiorstw, rynek pracy, poziom rozwoju usług dla biznesu, aktywność inwestycyjną gminy na rzecz poprawy poziomu rozwoju infrastruktury społeczno-gospodarczej czy system bodźców inwestycyjnych, przede wszystkim w postaci zachęt podatkowych dla inwestorów¹⁵. Z kolei grupa czynników związanych ze wsparciem instytucjonalnym obejmuje między innymi aktywność władz samorządowych w pozyskiwaniu inwestorów zagranicznych, w tym promocję regionu, jakość obsługi inwestora w urzędzie, aktywne pozyskiwanie informacji o potencjalnych inwestorach, wyszczególnienie osób lub agend odpowiedzialnych za obsługę inwestora w urzędach, a także budowanie przychylnego nastawienia do inwestora zarówno po stronie władz lokalnych, jak i lokalnej społeczności. W ramach wsparcia instytucjonalnego istotne są także działania na rzecz współpracy władz samorządowych z inwestorami na etapie projektowania i realizacji inwestycji oraz po jej zakończeniu, jak również współpraca władz samorządowych z różnego rodzaju instytucjami oraz otoczeniem biznesu w celu pozyskania inwestora. Dodatkowo ważną rolę odgrywają doświadczenia innych zagranicznych inwestorów działających w regionie i obecność specjalnych stref ekonomicznych¹⁶.

Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, Vol. 79, nr 1, s. 666.

¹⁵ W. Lizińska, *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, s. 24; M. Jaworek, M. Kuczmarska, *Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, Vol. 79, nr 1, s. 666.

¹⁶ B. Domański, W. Jarczewski, *Cel i zakres opracowania*, s. 8; M. Jaworek, M. Kuczmarska, *Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego*, s. 666.

Mimo że powszechnie przyjmuje się, iż wpływ władz samorządowych na decyzje lokalizacyjne inwestora zagranicznego jest ograniczony¹⁷, a czynniki, na które mają one bezpośredni wpływ, nie zawsze należą do najważniejszych z punktu widzenia inwestora, to nie powinno się tego wpływu bagatelizować. W związku z globalizacją i ujednocnianiem warunków prowadzenia działalności gospodarczej na poziomie krajowym z pozoru mniej istotne czynniki na poziomie lokalnym mogą ostatecznie przesądzić o wyborze miejsca lokalizacji.

5.2. Źródła informacji o inwestorach zagranicznych oraz agendy zajmujące się ich obsługą

Aby móc aktywnie uczestniczyć w pozyskiwaniu inwestorów do regionu i świadomie prowadzić skuteczną promocję regionu, władze samorządowe muszą dysponować informacjami o potencjalnych inwestorach. We wszystkich edycjach badań, których wyniki są opisane w niniejszej książce, w ramach rozpoznania aktywności jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego dokonano identyfikacji źródeł informacji pozyskiwanych przez te jednostki o potencjalnych inwestorach z zagranicy. Wyniki ostatniej z nich (2022–2023) w zasadzie nie odbiegały od wyników uzyskanych we wcześniejszych badaniach. Wskazały bowiem, że niezmiennie najpopularniejszym źródłem informacji o potencjalnych inwestorach wykorzystywanym przez jednostki samorządowe województwa jest Internet, z którego korzystało 59,3% badanych jednostek (tabela 5.1). Okazało się jednak, że wykorzystanie tego źródła zmniejszyło się na przestrzeni lat. W pierwszej edycji badania, tj. 2003–2004, to źródło informacji wskazywało 63,4% badanych jednostek, natomiast w latach 2011–2012 aż 74,1% oraz 62,4% w latach 2014–2016. Niepokoić może fakt, że nadal bardzo wysoki odsetek badanych jednostek (46,5% wskazań) cze-

¹⁷ Zob. W.W. Budner, *Czynniki lokalizacji inwestycji a możliwości rozwoju ekonomicznego gmin w Polsce*, s. 55; M. Kozłowska, *Atrakcyjność inwestycyjna – rozważania teoretyczne*, s. 139.

ka, aż inwestor sam nawiąże z nimi kontakt, co może świadczyć o biernej postawie władz samorządowych wobec potencjalnych inwestorów zagranicznych lub dużej atrakcyjności inwestycyjnej gminy, która nie ma potrzeby aktywnego zabiegania o inwestora. W odniesieniu do poprzednich edycji badania najwyższy odsetek takich odpowiedzi odnotowano w latach 2014–2016 oraz równie wysoki w latach 2011–2012, kiedy to ponad połowa ankietowanych samorządów wskazała bierną postawę wobec inwestora zagranicznego (odpowiednio 55,9% i 52,8% ogółu ankietowanych). Na trzecim miejscu znalazł się udział w spotkaniach na seminariach, konferencjach i wystawach w celu pozyskania informacji o potencjalnych inwestorach (43% wskazań w ostatniej edycji badania wobec 45,1% w latach 2003–2004), którego znaczenie nie uległo istotnej zmianie na przestrzeni badanych lat. Ponad 30,2% badanych jednostek samorządowych zdobywa wiedzę na temat potencjalnych inwestorów od innych inwestorów. Taki sam odsetek badanych jednostek korzysta również z informacji udzielanych przez instytucje rządowe. Z perspektywy badanych lat odsetek wskazań tych dwóch źródeł informacji o potencjalnych inwestorach wzrósł w czasie. Porównując rezultaty uzyskane w badaniu z lat 2022–2023 do wyników pierwszej jego edycji, tj. 2003–2004, widać, że rola innych inwestorów jako źródła informacji o potencjalnych inwestorach wzrosła z poziomu 11,3% wskazań do wspomnianych 30,2% w ostatniej edycji badania. Identycznie kształtowała się sytuacja również w odniesieniu do instytucji rządowych jako źródła informacji. Warto podkreślić, że z biegiem lat zmniejszyło się znaczenie prasy jako nośnika informacji. W latach 2022–2023 jedynie 23,3% respondentów wykorzystywało ten kanał informacyjny, to zdecydowanie mniej niż w latach ubiegłych (57,7% w latach 2003–2004, 61,1% w latach 2011–2012 oraz 49,9,5% w 2014–2016). Samorządy rzadziej korzystają z usług firm doradczych jako źródła informacji o inwestorach zagranicznych (8,1%), przy czym można zauważyć nieznaczny wzrost odsetek wskazań tego źródła informacji na przestrzeni badanych lat (1,9% – edycja 2011–2012 i 5,4% – edycja 2014–2016). Niestety jedynie pojedyncze samorządy kontaktują się samodzielnie z centralami firm zagranicznych w celu przedstawiania oferty (4,7%), a także wykorzystują informację z zagranicznych agencji (2,3%). W porówna-

niu z wynikami uzyskanymi w poprzednich edycjach badania nie obserwuje się znaczących zmian w odsetku wskazań. Jednostki samorządowe wypowiadały się podobnie na przestrzeni badanych lat.

Tabela 5.1. Źródła informacji o potencjalnych inwestorach zagranicznych w opinii jednostek samorządu terytorialnego

Źródła informacji	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Informacji udzielają nam agencje zagraniczne	1,4%	2,8%	1,1%	2,3%
Sami kontaktujemy się z centralami firm zagranicznych w celu przedstawienia im naszej oferty	9,9%	4,6%	8,6%	4,7%
Informacji udzielają nam firmy doradcze	–	1,9%	5,4%	8,1%
Prasa	57,7%	61,1%	49,5%	23,3%
Informacji udzielają nam instytucje rządowe	11,3%	11,1%	14,0%	30,2%
Od innych inwestorów	11,3%	21,3%	30,1%	30,2%
Podczas spotkań na seminariach, konferencjach, wystawach	45,1%	43,5%	40,9%	43,0%
Czekamy, aż inwestor sam nawiąże z nami kontakt	40,8%	52,8%	55,9%	46,5%
Internet	63,4%	74,1%	62,4%	59,3%

Objaśnienia i uwagi: odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną opcję.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wyniki ostatniej edycji badania wykazały również, że w 37,2% badanych jednostek nie ma wydzielonej agencji ani stanowiska odpowiedzialnego za obsługę inwestora zagranicznego, a inwestorzy zagraniczni są obsługiwani tak jak wszystkie inne podmioty gospodarcze prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy (tabela 5.2). Wysoki odsetek tego wariantu odpowiedzi jest niepokojący, może bowiem sugerować, że gminy nie przykładają wielkiej wagi do działań na rzecz

pozyskania i obsługi inwestora zagranicznego bądź też nie dysponują odpowiednimi środkami finansowymi. W poprzednich edycjach badania samorządy również wskazywały ten wariant odpowiedzi, jednakże częstotliwość jego wskazań była niższa i wahała się od 24,6% wskazań w latach 2003–2004 do 28,7% w 2014–2016. W latach 2022–2023 drugą najczęściej wskazywaną osobą/agendą odpowiedzialną za obsługę inwestorów zagranicznych w urzędach gmin był prezydent, burmistrz lub wójt. 33,7% badanych jednostek samorządowych zaznaczyło ten wariant odpowiedzi, nieco odmiennie niż w poprzednich edycjach badania, kiedy to właśnie prezydent, burmistrz lub wójt był najczęściej odpowiedzialny za obsługę inwestora zagranicznego. W latach 2003–2004 ponad połowa ankietowanych samorządów (56,9%) wskazała prezydenta, burmistrza lub wójta jako odpowiedzialnego za obsługę inwestorów zagranicznych, niewiele mniej w kolejnych edycjach badania – 50,5% w latach 2011–2012 i 48,9% w latach 2014–2016. Zmniejszenie roli prezydenta, burmistrza lub wójta jako osoby odpowiedzialnej za obsługę inwestorów zagranicznych wydaje się pozytywnym sygnałem, który może świadczyć o większej świadomości co do znaczenia kompleksowej i profesjonalnej obsługi inwestora przez dobrze przygotowaną kadrę, która będzie w stanie wesprzeć inwestora na różnych etapach realizacji projektu inwestycyjnego.

Z ostatniej edycji badania wynika, że ponad 31% gmin zatrudniało pracownika do kompleksowej obsługi inwestora zagranicznego. Porównanie tego wyniku z wynikiem pierwszej edycji badania (27,7%) wskazuje na niewielki wzrost kadr zatrudnionych w obsłudze inwestorów. Obecnie blisko 20% gmin województwa kujawsko-pomorskiego prowadzi obsługę inwestorów zagranicznych w ramach specjalnie wydzielonego zespołu pracowników, który ma im zapewnić kompleksowe i profesjonalne wsparcie przy realizacji projektów. Uwzględniając wynik pierwszego badania (15,4%), może cieszyć zwiększenie udziału gmin, w których profesjonalne zespoły wspierają inwestorów zagranicznych. Jest to jednak relatywnie nieczęstym rozwiązaniem. Uzasadnieniem takiego stanu rzeczy może być brak środków finansowych, który jest wskazywany jako główna przeszkoda w promocji gminy. Warto też zwrócić uwagę, że na przestrzeni badanych lat żadna z jed-

nostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego nie korzystała z usług wynajętej agencji.

Tabela 5.2. Agendy (osoby) odpowiedzialne za obsługę inwestorów zagranicznych w urzędach gmin w opinii jednostek samorządu terytorialnego

Agendy (osoby) odpowiedzialne za obsługę inwestorów zagranicznych	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Wynajęta agencja	–	0,0%	0,0%	0,0%
Wydzielony zespół osób	15,4%	19,8%	13,8%	19,8%
Wybrany pracownik	27,7%	29,7%	28,7%	31,4%
Prezydent, burmistrz, wójt	56,9%	50,5%	48,9%	33,7%
Jest obsługiwany tak jak wszystkie osoby prowadzące działalność gospodarczą	24,6%	24,8%	28,7%	37,2%

Objaśnienia i uwagi: odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną opcję.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

5.3. Bariery skuteczności promocji gmin jako miejsca inwestycji zagranicznych

W opinii jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego najpoważniejszą barierą skutecznej promocji jednostki był brak środków finansowych. Wskazało ją aż 88,4% badanych samorządów w latach 2022–2023 (tabela 5.3). Najwyższy odsetek tego wariantu odpowiedzi odnotowano w edycji 2011–2012. Wówczas 96,3% ankietowanych samorządów wskazało brak środków finansowych jako ograniczenie dla odpowiedniej promocji. Bardzo wysoki odsetek tego wariantu odpowiedzi zidentyfikowano również w pozostałych edycjach badania. Stanowiło to więc bezsprzecznie główną barierę skutecznej promocji badanych jednostek samorządowych. Pozostałe bariery wska-

zywane były zdecydowanie rzadziej. W ostatniej edycji badania drugą co do liczby wskazań odpowiedzią (29,1%) było małe zainteresowanie ze strony podmiotów mogących pomóc w działaniach promocyjnych. Wynik ten okazał się wyższy w stosunku do wskazań ankietowanych z pozostałych edycji badań, w których zainteresowanie ze strony podmiotów mogących pomóc w promocji wskazywane było jako bariera trzecia w kolejności. Warto też zwrócić uwagę, że w porównaniu z wynikami z pierwszej edycji badania nastąpił istotny wzrost zaznaczenia tej bariery skutecznej promocji. Wówczas wskazało ją jedynie 5,6% respondentów. Może to wynikać zarówno z mniejszej świadomości gmin w kwestii możliwości wykorzystania podmiotów trzecich w działaniach promocyjnych, jak i z faktu, że generalnie dopiero tworzone są tego typu instytucje odpowiedzialne za wspieranie przedsiębiorczości na poziomie regionów i kraju. W poprzednich edycjach samorządy częściej upatrywały przeszkód w skutecznej promocji w braku wykwalifikowanej kadry. Był to drugi z najczęściej wskazywanych wariantów odpowiedzi, natomiast w ostatnim badaniu bariera ta uplasowała się na trzeciej pozycji z odsetkiem odpowiedzi na poziomie 19,8%. Najbardziej barier skutecznej promocji upatrywano w słabym zaangażowaniu urzędników, co może świadczyć o małym poziomie samokrytyki władz samorządowych. W ostatniej edycji badania jedynie 5,8% respondentów przyznało, że przeszkodą w skutecznej promocji ich gminy jest słabe zaangażowanie urzędników. Najbardziej krytyczni wobec swojej pracy okazali się respondenci w latach 2011–2012, kiedy słabe zaangażowanie urzędników wskazane zostało przez co dziesiątą jednostkę samorządową.

Tabela 5.3. Przeszkody w skutecznej promocji gmin województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego

Przeszkody w skutecznej promocji gmin	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Słabe zaangażowanie urzędników	7,0%	10,2%	5,3%	5,8%
Brak wykwalifikowanej kadry	19,7%	18,5%	24,2%	19,8%
Małe zainteresowanie ze strony podmiotów, które mogłyby pomóc w promocji	5,6%	12,0%	21,1%	29,1%
Brak środków finansowych	94,4%	96,3%	87,4%	88,4%

Objaśnienia i uwagi: odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną opcję.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

5.4. Współdziałanie jednostek samorządu terytorialnego w promocji oraz ocena wsparcia instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu

Wyniki badania wskazują również na niską skłonność samorządów do korzystania z doświadczeń innych miast i gmin, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego. W ostatniej edycji badania ponad połowa respondentów reprezentowała bierną postawę w tym obszarze i nie wykazywała chęci kontaktu i korzystania z doświadczeń innych gmin i miast, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego, aby zweryfikować prowadzoną przez siebie strategię przyciągania inwestycji (55,8%). Niestety podobnie kształtowała się sytuacja w latach 2014–2016, gdy 51,1% nie podjęło tego rodzaju działalności, co i tak okazało się relatywnie dobrym wynikiem w stosunku do rezultatów uzyskanych w pierwszej edycji badania, kiedy to blisko 64% respondentów nie wykazywało chęci kontaktu i korzystania z doświadczeń innych gmin i miast, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego, aby zweryfikować prowadzoną przez siebie strategię przyciągania inwestycji.

Jedynie w latach 2011–2012 odsetek ankietowanych samorządów, które wykazały się aktywną postawą w tym obszarze i były zainteresowane korzystaniem z doświadczeń innych miast i gmin, wyniósł ponad 50% (tabela 5.4).

Tabela 5.4. Skłonność samorządów do korzystania z doświadczeń innych miast i gmin, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	36,2%	68,5%	48,9%	44,2%
Nie	63,8%	31,5%	51,1%	55,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Spośród badanych w ostatniej edycji jednostek samorządu terytorialnego ponad połowa (58,1%) nie promowała bądź nie prowadziła działań na rzecz pozyskania inwestora zagranicznego wspólnie z urzędem/mi z sąsiedniego terenu, co ponownie wskazuje na relatywnie mało aktywną postawę lokalnych władz w tym obszarze (tabela 5.5). Wyraźna jest jednak poprawa w tym aspekcie na przestrzeni badanych lat, samorzady wydają się dostrzegać korzyści płynące z rozłożenia obciążeń finansowych związanych z promocją gmin we współdziałaniu z urzędami z sąsiedniego terenu. We wcześniejszych edycjach badania współpracę z urzędem z sąsiedniego terenu podejmowało jedynie od 17% (edycja 2014–2016) do 29% (edycja 2003–2004) ankietowanych samorządów (vs. 41,9% edycja 2022–2023), co stanowiło niepokojąco niski odsetek jednostek.

Tabela 5.5. Skłonność samorządów do promowania bądź prowadzenia działania na rzecz pozyskania inwestora zagranicznego wspólnie z urzędem/mi z sąsiedniego terenu

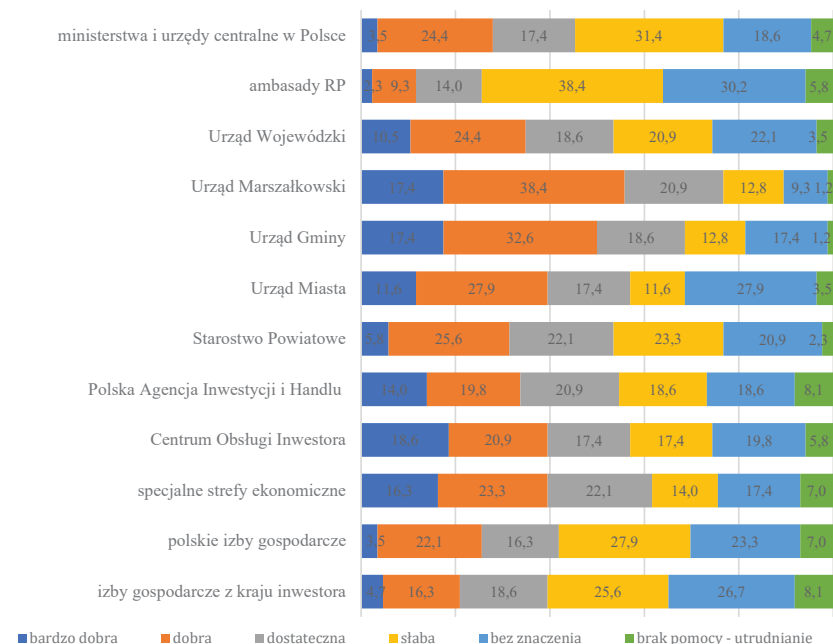
Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	29,0%	20,0%	17,0%	41,9%
Nie	71,0%	80,0%	83,0%	58,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W omawianym kontekście ciekawe wnioski przynosi również analiza wyników badania dotyczących oceny wsparcia instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesowego w promocji gmin na rzecz przyciągnięcia inwestora zagranicznego. Wyniki z ostatniej edycji badania wskazały, iż jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego najwyżej oceniają pomoc w promocji gminy na rzecz przyciągnięcia inwestorów zagranicznych udzieloną im przez Urząd Marszałkowski (wykres 5.1). Ponad 17% respondentów oceniło tę pomoc jako bardzo dobrą, a 38,4% jako dobrą (w sumie 55,8% oceniło pomoc dobrze bądź bardzo dobrze). W edycji 2014–2016, kiedy również zadano takie pytanie jednostkom samorządowym, ankietowani wypowiedzieli się podobnie (wykres 5.2). Najwięcej, bo aż 47,7% respondentów oceniło pomoc dobrze (38,6%) bądź bardzo dobrze (9,1%). Wysoko oceniona została również pomoc udzielana przez urzędy gmin. W latach 2022–2023 równo połowa ankietowanych jednostek wskazała ocenę bardzo dobrą bądź dobrą (odpowiednio 17,4% ocen bardzo dobrych i 32,6% ocen dobrych). Natomiast w latach 2014–2016, mimo że na tle wszystkich ocen ocena pomocy płynącej z urzędu gminy uplasowała się również wysoko, to odsetek pozytywnych ocen był wyraźnie niższy i kształtował się na poziomie 24,5% (odpowiednio 1,9% ocen bardzo dobrych i 22,6% ocen dobrych). Na kolejnych miejscach w ostatniej edycji badania znalazło się wsparcie ze strony Centrum Obsługi Inwestora, specjalnych stref ekonomicznych i urzędu miasta. Wszystkie trzy instytucje otrzymały w sumie 39,5%

ocen bardzo dobrych i dobrych, przy czym jednak to pomoc płynąca z Centrum Obsługi Inwestora była najwyżej oceniana przez jednostki samorządu terytorialnego. Aż 18,6% respondentów określiło poziom pomocy jako bardzo dobry, najwięcej na tle wszystkich badanych instytucji. W grupie instytucji, które otrzymały najwięcej ocen „bardzo dobra”, znalazły się jeszcze Urząd Marszałkowski i urząd gminy (po 17,4% wskazań), a także specjalne strefy ekonomiczne (16,3%). W odniesieniu do edycji badania 2014–2016 widoczna jest wyraźna poprawa notowań Centrum Obsługi Inwestora, którego pomoc oceniona została wtedy bardzo nisko (odpowiednio 6,0% ocen bardzo dobrych i 7,1% ocen dobrych).

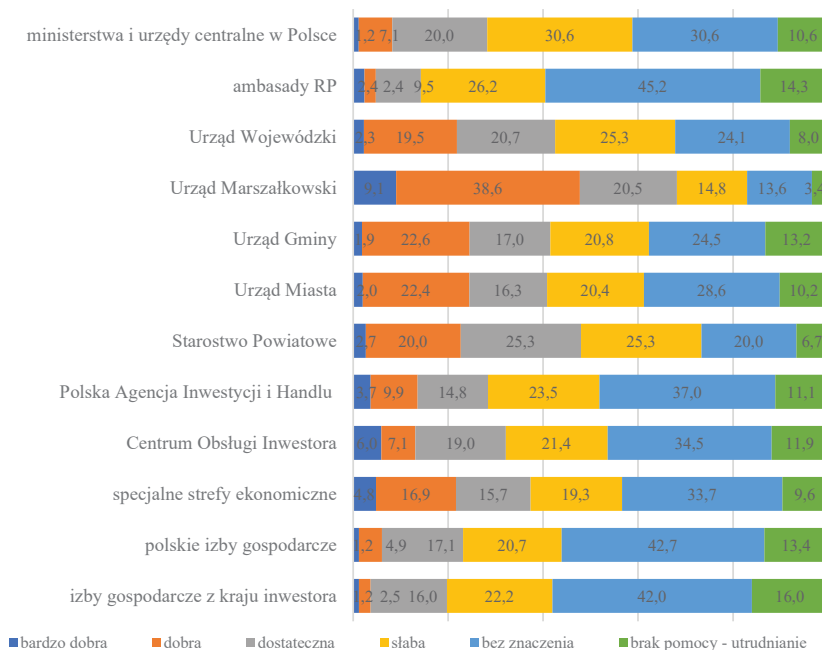
Wykres 5.1. Ocena pomocy instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesu w promocji gminy na rzecz „przyciągnięcia” inwestora w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Niezależnie od edycji badania bardzo nisko oceniono wsparcie ze strony instytucji szczebla centralnego, w tym ministerstw i ambasady RP (odpowiednio 27,9% i 11,6% ocen bardzo dobrych i dobrych w latach 2022–2023 roku oraz 8,2% i 4,8% ocen bardzo dobrych i dobrych w latach 2014–2016). W ostatniej edycji badania najniżej ocenione zostało wsparcie ze strony ambasad. Ponad 38% respondentów określiło pomoc tych instytucji jako słabą. Natomiast dla 30,2% ankietowanych jednostek pomoc ta nie miała znaczenia (vs. 26,2% w edycji 2014–2016). Natomiast w latach 2014–2016 niechlubny prym w zestawieniu wiodły ministerstwa i urzędy centralne w Polsce, aż bowiem 30,6% ankietowanych jednostek oceniło pomoc płynącą z tych instytucji jako słabą. Nisko ocenione zostało również wsparcie płynące z izb gospodarczych, zarówno polskich, jak i z kraju inwestora.

Wykres 5.2. Ocena pomocy instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesu w promocji gminy na rzecz „przyciągnięcia” inwestora w edycji badania 2014–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Martwi fakt, że nadal pojawiają się wskazania świadczące o braku pomocy ze strony instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesu, a nawet o działaniach tych podmiotów stanowiących utrudnienie. Najczęściej takie oceny w latach 2022–2023 przypisywano izbom gospodarczym z kraju inwestora zagranicznego oraz Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (8,1% wskazań), a w latach 2014–2016 izbom gospodarczym z kraju inwestora (16,0%) i ambasadom RP (14,3%). Cieszy natomiast, że w ostatniej edycji badania ogólne oceny wsparcia instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesowego w promocji gmin na rzecz przyciągnięcia inwestora zagranicznego były ogólnie wyższe, aniżeli we wcześniejszych edycjach badań, co może wskazywać zarówno na wzrost aktywności w tym obszarze wymienianych powyżej instytucji, jak i samych jednostek samorządowych, które bardziej świadomie poszukują wsparcia.

Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego

6.1. Klimat inwestycyjny i atrakcyjność inwestycyjna – zagadnienia teoretyczne

W czasach intensyfikacji procesu globalizacji i współzależności oraz integracji państw, społeczeństw czy gospodarek dobrobyt kraju zależy od ich zdolności przyciągania inwestycji tak krajowych, jak i zagranicznych. Inwestycje służą nie tylko osiągnięciu celów ekonomicznych, np. wzrostowi gospodarczemu, zwiększeniu konkurencyjności gospodarki czy tworzeniu nowych miejsc pracy, ale stanowią również narzędzie realizacji celów społecznych: poprawy jakości życia, redukcji nierówności społecznych itp., jak i celów strategicznych, a wśród nich: zwiększenia bezpieczeństwa narodowego, osiągnięcia samowystarczalności energetycznej oraz rozwoju technologicznego. Świadome wieloaspektowych korzyści płynących z aktywności inwestycyjnej kraje czy regiony konkurują o kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych, przede wszystkim w formie nowych fabryk, centrów badawczo-rozwojowych, centrów usług biznesowych czy projektów eksportowych. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stały się istotnym elementem współczesnej światowej gospodarki, a coraz więcej krajów i regionów dostrzega ich potencjał jako kluczowego czynnika wspie-

rającego rozwój społeczno-gospodarczy¹. Pomimo różnorodnych ocen wpływu BIZ na kraje przyjmujące² istotne, często wskazywane korzyści to między innymi transfer technologii, wzrost zatrudnienia i wydajności pracy, podnoszenie kwalifikacji pracowników, pobudzanie inwestycji przedsiębiorstw oraz rozwój powiązań między nimi. W rezultacie wspierają one wzrost konkurencyjności gospodarki poprzez stymulację transferu zaawansowanej technologii, wymiany handlowej oraz rozwój biznesu³.

¹ Zob. S.-J. Wei, *Foreign Direct Investment in China: Sources and consequences*, „NBER Chapters” 1996, [w:] *Financial deregulation and integration in East Asia*, National Bureau of Economic Research, Inc., s. 77–105; V.N. Balasubramanyam, M. Salisu, D. Sapsford, *Foreign Direct Investment and growth in EP and IS countries*, „The Economic Journal” 1996, Vol. 106, No. 434, s. 92–105; L.R. de Mello Jr., *Foreign Direct Investment in developing countries and growth: A selective survey*, „The Journal of Development Studies” 1997, Vol. 34, No. 1, s. 1–34; E. Borensztein, J. De Gregorio, J.-W. Lee, *How does Foreign Direct Investment affect economic growth*, „Journal of International Economics” 1998, Vol. 45, No. 1, s. 115–135; P.J. Buckley, J. Clegg, Ch. Wang, *Cross, FDI, regional economic differences and growth: Panel data evidence from China*, „Transnational Corporations” 2002, Vol. 11, No. 1, s. 1–28; N. Crespo, M.P. Fontoura, *Determinant factors of FDI spillovers – What do we really know?*, „World Development” 2007, Vol. 35, No. 3, s. 410–425; H.W. Mun, T.K. Lin, Y.K. Man, *FDI and economic growth relationship: An empirical study on Malaysia*, „International Business Research” 2008, Vol. 1, No. 2, s. 11–18.

² K. Schoors, B. Van Der Tol, *Foreign Direct Investment spillovers within and between sectors: Evidence from Hungarian Data*, „Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration” 2002, 02/157, Ghent University, Belgium, s. 1–36.

³ N. Crespo, M.P. Fontoura, *Determinant factors of FDI spillovers – What do we really know?*, s. 410–425; J. Villaverde, A. Maza, *The determinants of inward Foreign Direct Investment: Evidence from the European regions*, „International Business Review” 2015, Vol. 24, No. 2, s. 209–223; A. Chidlow, L. Salciuviene, S. Young, *Regional determinants of inward FDI distribution in Poland*, „International Business Review” 2009, Vol. 18, No. 2, s. 119–133; G. Damioli, G. Marin, *The effects of foreign entry on local innovation by entry mode*, „Research Policy” 2024, Vol. 53, No. 3, s. 1–13; Y. Qu, Ch. Wang, Y. Wei, L. Wu, N. Zheng, *Does eco-innovation of emerging market firms benefit from knowledge spillovers of MNC in a multi-dimensional task environment?*, „Management International Review” 2024, Vol. 64, s. 527–565; E. Mansfield, A. Romeo, *Technology transfer to overseas subsidiaries by U.S.-based firms*, „The Quarterly Journal of Economics” 1980, Vol. 95, No. 4, s. 737–750; J.R. Markusen, A.J. Venables, *Foreign Direct Investment as a catalyst for industrial development*, „European Economic Review” 1999, Vol. 43, No. 2, s. 335–356; R.E. Caves, *Multinational firms, competition, and productivity in host-country markets*, „Economica” 1974, Vol. 41, s. 176–193; M. Blomström, A. Kokko, *The economics of Foreign Direct Invest-*

W ostatnich dekadach zauważalny jest duży wzrost zainteresowania problematyką atrakcyjności inwestycyjnej i to zarówno na poziomie praktyki biznesowej, polityki gospodarczej, jak i jako obszaru badawczego⁴. Jest duża potrzeba lepszego zrozumienia, dlaczego jedne przedsiębiorstwa wybierają te konkretne, a nie inne, kraje na miejsce prowadzenia swojej działalności gospodarczej, aby móc bardziej świadomie tworzyć mechanizmy przyciągania kapitału zagranicznego, zarówno z perspektywy makroekonomicznej i polityki gospodarczej kraju, jak i mikroekonomicznej – perspektywy konkretnego inwestora i branży.

Pojęcie „atrakcyjność inwestycyjna”, mimo że powszechnie stosowane, definiowane jest w różny sposób. Zazwyczaj opisuje się je, uwzględniając pożądane czynniki, które składają się na tę atrakcyjność. Trudności w ścisłym zdefiniowaniu atrakcyjności wynikają zarówno ze złożoności pojęcia, obejmującego szereg tworzących ją czynników, łączonych bezpośrednio z zidentyfikowanymi determinantami wyboru miejsca lokaty kapitału, jak i z subiektywnej natury samego zjawiska, bo to, jakie czynniki będą odgrywały rolę w procesie decyzyjnym i przyciągną inwestora do kraju, będzie zależało od konkretnych celów i uwarunkowań przedsiębiorstwa – inwestora. Stąd atrakcyjność inwestycyjna bywa rozpatrywana z perspektywy czynników lokalizacyjnych regionów jako „[...] kombinacja korzyści lokalizacji możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej i wynikających ze specyficznych cech obszaru, w którym działalność ma miejsce”⁵, jak również z perspektywy bardziej ogólnego rozumienia istoty samego pojęcia atrakcyjności, którą w tym kontekście rozumie się jako

ment incentives, „NBER Working Papers” 9489, National Bureau of Economic Research 2003, s. 1–25; M. Blomström, A. Kokko, M. Zejan, *Host country competition, labor skills, and technology transfer by multinationals*, „Review of World Economics” 1994, Vol. 130, No. 3, s. 521–533.

⁴ V.P.G. Bretas, I. Alon, A. Paltrinieri, K. Chawla, *Bibliometric review on FDI attractiveness factors*, „European Journal of International Management”, 2022, Vol. 17, No. 2/3, s. 469–499.

⁵ A. Hildebrandt, T. Kalinowski, M. Nowicki, P. Susmarski, M. Tarkowski, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005*, red. T. Kalinowski, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, s. 9.

„zdolność skłonienia inwestorów do wyboru regionu jako miejsca inwestycji lokalizacji inwestycji”⁶.

O atrakcyjności inwestycyjnej decyduje zatem kombinacja czynników lokalizacyjnych, które są poddawane ocenie inwestora. Można zatem uznać, że z jednej strony atrakcyjność inwestycyjna jest wypadkową wielu różnych czynników, które tworzą środowisko wpływające na działalność gospodarczą wszystkich przedsiębiorstw funkcjonujących w danej lokalizacji. Z drugiej strony oznacza to, że ocena atrakcyjności inwestycyjnej jest oceną indywidualną i zależy od preferencji konkretnego inwestora, które mogą się różnić w zależności od specyfiki działalności gospodarczej i celów internacjonalizacji działalności⁷. Nie występuje więc pojęcie absolutnej atrakcyjności inwestycyjnej, ale można zidentyfikować uniwersalne czynniki lokalizacyjne, które niezależnie od indywidualnych preferencji konkretnego inwestora będą tworzyć sprzyjające warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej zarówno dla podmiotów krajowych, jak i zagranicznych. Sam inwestor będzie szukał takiej lokalizacji, która może oferować najkorzystniejszą z jego perspektywy kombinację różnych czynników lokalizacyjnych. Z punktu widzenia inwestorów atrakcyjne inwestycyjnie lokalizacje to takie, które wpłyną na redukcję nakładów inwestycyjnych i kosztów funkcjonowania, umożliwią dostęp do rynków zbytu oraz szeroko rozumianych zasobów pożądaných z perspektywy przedsiębiorstwa, co w efekcie przyczyni się do maksymalizacji zysków, zmniejszenia ryzyka niepowodzenia inwestycji i wzrostu wartości przedsiębiorstwa.

Na potrzeby badań, których wyniki przedstawione są w niniejszej książce, jej autorzy zdefiniowali atrakcyjność inwestycyjną regionu jako zbiór czynników, które brane są pod uwagę w jego wyborze jako miejsca dokonania inwestycji.

Warto dodać, że takie rozumienie zagadnienia wskazuje na bezpośredni związek pojęcia atrakcyjności inwestycyjnej z konkurencyjno-

⁶ K. Gawlikowska-Hueckel, S. Umiński, *Ocena konkurencyjności województw*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2000, s. 7.

⁷ A. Hildebrandt, T. Kalinowski, M. Nowicki, P. Susmarski, M. Tarkowski, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006*, red. T. Kalinowski, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2006, s. 14.

ścią kraju, gdzie atrakcyjność inwestycyjna postrzegana jest jako pewna składowa konkurencyjności kraju bądź też bezpośrednie następstwo (wynik) tej konkurencyjności⁸. Konkurencyjność kraju jest szerszym i bardziej kompleksowym pojęciem, postrzeganym często jako kombinacja przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw działających w danym kraju i przewagi komparatywnej danej lokalizacji⁹, bądź też bardziej ogólnie jako zdolność danego obszaru do osiągnięcia sukcesu w rywalizacji gospodarczej¹⁰.

Liczne pozytywne efekty przypisywane BIZ sprawiają, że kraje konkurują o inwestorów zagranicznych, starając się zaoferować jak najkorzystniejsze warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej. W tej sytuacji istotne stają się zidentyfikowanie kluczowych czynników lokalizacyjnych, które wpływają na decyzje inwestorów, a tym samym determinują atrakcyjność inwestycyjną danego kraju czy regionu. Ich dogłębne zrozumienie jest niezbędne w kontekście efektywnego zarządzania i promowania kraju czy regionu w oczach potencjalnych inwestorów. Władze poszczególnych krajów i regionów odgrywają istotną rolę w zwiększaniu atrakcyjności inwestycyjnej kraju/regionu poprzez świadome działania na rzecz identyfikacji i wsparcia silnych stron regionu i eliminacji jego słabości. Warto przypomnieć, że atrakcyjność kraju jest kategorią względną, która może ulec zarówno poprawie, jak i pogorszeniu w zależności od skuteczności podejmowanych działań służących podnoszeniu atrakcyjności kraju czy regionu.

Atrakcyjność inwestycyjną determinuje wiele różnych czynników. Ich podstaw teoretycznych upatruje się między innymi na gruncie teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych, handlu międzynarodowe-

⁸ M. Kozłowska, *Atrakcyjność inwestycyjna – rozważania teoretyczne*, [w:] U. Zagórna-Janszta (red.), *Problemy gospodarcze w ujęciu teoretycznym i praktycznym*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2012, s. 132; E. Janton-Drozdowska, M. Majewska, *Investment attractiveness of Central and Eastern European countries in the light of new locational advantages development*, „Equilibrium Quarterly Journal of Economics and Economic Policy” 2016, Vol. 11, No. 1, s. 103.

⁹ E. Janton-Drozdowska, M. Majewska, *Investment attractiveness of Central and Eastern European countries*, s. 103.

¹⁰ M. Kozłowska, *Atrakcyjność inwestycyjna – rozważania teoretyczne*, s. 132.

go i teorii rozwoju regionalnego, w tym teorii lokalizacji¹¹. W literaturze przedmiotu można spotkać wiele różnych ich klasyfikacji, niekiedy istotnie rozbieżnych z perspektywy samych wskazanych czynników, ale przede wszystkim ich ważności w ocenie atrakcyjności danej lokalizacji w oczach inwestora¹². Mimo dużego zróżnicowania i obszerności zbioru czynników lokalizacyjnych czynniki determinujące atrakcyjność inwestycyjną można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza z nich wynika z charakteru motywów, jakimi kierują się inwestorzy, wychodząc z działalnością inwestycyjną poza granice kraju, czyli będą one bezpośrednio powiązane z celami internacjonalizacji przedsiębiorstwa, specyfiką i rodzajem jego działalności oraz samą naturą projektu inwestycyjnego. Druga grupa natomiast jest ściśle związana z klimatem inwestycyjnym kraju lokaty. To właśnie ta druga grupa determinant jest tym obszarem, na który władze samorządowe mają realny wpływ. Tworzenie możliwie najkorzystniejszego klimatu inwestycyjnego jest przy

¹¹ Zob. J.H. Dunning, *The theory of international production*, „The International Trade Journal” 1988, Vol. 3, No. 1, s. 21–66; idem, *Multinational enterprises and the global economy*; idem, *Location and the multinational enterprise: A neglected factor?*, „Journal of International Business Studies” 1998, Vol. 29, No. 1, s. 45–66; A.M. Rugman, *Internalization as a general theory of Foreign Direct Investment: A re-appraisal of the literature*, „Weltwirtschaftliches Archiv” 1980, Vol. 116, No. 2, s. 365–379; A.M. Rugman, A. Verbeke, *Location, competitiveness and the multinational enterprise*, [w:] A.M. Rugman, T. Brewer (red.), *Oxford handbook of international business*, Oxford University Press, Oxford 2001; J. Misala, *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2003; G.L. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler, *Economic geography: Transition and growth*, [w:] G.L. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler (red.), *The Oxford handbook of economic geography*, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 3–17; A.J. Scott, *Economic geography: The great half century*, [w:] G.L. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler (red.), *The Oxford handbook of economic geography*, s. 483–504.

¹² J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 58–73; J. Witkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowowschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996, s. 54–58; E. Sitek, *Inwestycje bezpośrednie przedsiębiorstwa na rynku zagranicznym*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2000, s. 76–90; K. Przybylska, *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomicznej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001, s. 97–128; J.H. Dunning, *Multinational enterprises*, s. 137–181; UNCTAD, *World Investment Report 1998*, s. 89–130.

tym ważnym narzędziem konkurowania z innymi jednostkami terytorialnymi.

Pojęcie „klimat inwestycyjny” jest ściśle powiązane z atrakcyjnością inwestycyjną. Klimat inwestycyjny rozumiany bardzo szeroko jest określany jako zestaw czynników związanych z daną konkretną lokalizacją, który kształtuje możliwości i zachęty dla przedsiębiorstw do inwestowania, tworzenia nowych miejsc pracy i dalszego rozwoju działalności¹³. W węższym znaczeniu sprowadzany jest do całokształtu działań państwa przyjmującego bezpośrednio inwestycje zagraniczne, zachęcających potencjalnych inwestorów zagranicznych do podjęcia inwestycji¹⁴. Mimo pewnych zbieżności w definicjach pojęć atrakcyjności inwestycyjnej i klimatu w literaturze przedmiotu funkcjonuje wyraźne rozróżnienie pomiędzy pojęciem klimatu inwestycyjnego a atrakcyjnością inwestycyjną. Atrakcyjność inwestycyjna jest rozumiana najczęściej statycznie, jako pewien stan, natomiast klimat inwestycyjny – dynamicznie. Będąc rezultatem podejmowania różnorodnych działań, klimat ten cechuje się zmiennością i wpływa na postrzeganą przez inwestora atrakcyjność inwestycyjną kraju czy regionu¹⁵, przy czym to właśnie państwo i władze lokalne są podmiotami sprawczymi w kształtowaniu określonych warunków inwestowania na swoim terytorium i to ich interwencje przy użyciu określonych narzędzi stymulujących bądź też osłabiających napływy kapitału zagranicznego będą określały atrakcyjność regionu. Mimo że wpływ władz lokalnych na decyzje lokalizacyjne jest ograniczony i czynniki, na które władze lokalne mają wpływ, dotyczą w dużej mierze udogodnień działalności gospodarczej ważnych z punktu widzenia inwestora, jednakże z reguły nieodgrywających kluczowej roli w procesie podejmowania decyzji, ponieważ to czynniki bezpośrednio powiązane z motywami internacjonalizacji

¹³ World Bank, *The world development report 2005: A better investment climate for everyone*, World Bank 2004, Washington DC, s. 2.

¹⁴ J. Witkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowowschodniej: próba interpretacji*, s. 57.

¹⁵ M. Jaworek, W. Karaszewski, M. Kuczmarska, M. Kuzel, M. Szałucka, M. Krajewska, E. Siemińska, *Raport końcowy projektu naukowo-badawczego pn. Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego*, s. 5.

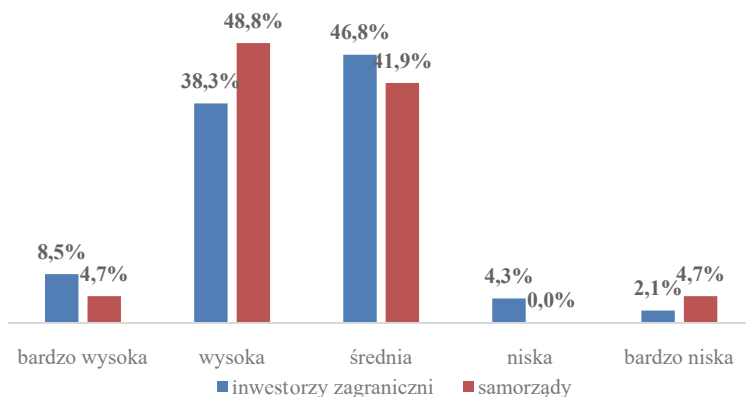
mają decydujące znaczenie. Nie oznacza to jednak, że władze lokalne nie powinny podejmować działań. W obliczu rosnącego ujednoczenia rynków oraz zbliżonych zasad polityki wobec inwestorów zagranicznych to właśnie lokalne uwarunkowania mogą okazać się czynnikami przeważającymi w decyzjach lokalizacyjnych.

6.2. Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego dla inwestycji zagranicznych

Ważnym fragmentem badań, których wyniki są prezentowane w niniejszej książce, była ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego w świetle wskazań jednostek samorządu terytorialnego województwa oraz zlokalizowanych na jego obszarze przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Z badania przeprowadzonego w latach 2022–2023 wynika, że wśród samorządów największy jest udział jednostek oceniających atrakcyjność regionu jako wysoką (48,8%), natomiast wśród przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego dominują podmioty oceniające atrakcyjność inwestycyjną województwa jako średnią (46,8%). Mimo że samorządy częściej aniżeli przedsiębiorstwa wystawiały wyższe oceny atrakcyjności regionu, to różnice w ocenie nie były już tak wyraźne jak w poprzednich edycjach badania (tabela 6.1). Jako bardzo wysoką i wysoką atrakcyjność regionu oceniło 53,5% samorządów oraz 46,8% przedsiębiorstw (wykres 6.1). Są to najwyższe oceny przypisane atrakcyjności inwestycyjnej województwa według badanych dwóch grup respondentów na przestrzeni badanych lat. Co ciekawe, pierwszy raz w historii badań większy okazał się udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, które oceniły atrakcyjność inwestycyjną województwa jako bardzo wysoką (8,5%), aniżeli samorządów (4,7%). Jednakże ocena „wysoka” atrakcyjności województwa była częściej przypisywana przez samorządy (48,8%) w porównaniu z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego (38,3%). Natomiast oceny niekorzystne był częściej wskazywane przez przedsiębiorstwa (6,7%), aniżeli samorządy (4,7%). Różnice pomiędzy grupami respondentów były więc marginalne, a przy

tym to wśród jednostek samorządowych zanotowano wyższy niż w grupie przedsiębiorstw odsetek odpowiedzi wskazujących na bardzo niską atrakcyjność regionu (4,7% vs. 2,1%).

Wykres 6.1. Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Analizując wyniki wcześniejszych edycji badań, można zaobserwować, że jednostki samorządowe wyżej oceniały atrakcyjność regionu aniżeli przedsiębiorstwa, jednakże różnice w ocenie istotnie zmniejszyły się na przestrzeni badanych lat (tabela 6.1). Zwłaszcza w pierwszej edycji badania widoczna była wyraźna asymetria opinii jednostek samorządowych i inwestorów zagranicznych dotyczących atrakcyjności inwestycyjnej. Zbieżność odpowiedzi odnotowano jedynie w przypadku oceny „średniej”. W tym badaniu tylko 9,0% przedsiębiorstw oceniło atrakcyjność regionu jako wysoką bądź bardzo wysoką wobec 32,8% jednostek samorządowych, podczas gdy aż 32,9% przedsiębiorstw przypisało oceny niekorzystne (oceny niskie i bardzo niskie) wobec jedynie 12,9% jednostek samorządowych. Tak zwana „symetryczna odwrotność” ocen zmniejszała się w czasie. Ponadto, co istotne, przepro-

wadzone badania wskazują, iż ogólna ocena atrakcyjności regionu rosła z czasem niezależnie od grupy respondentów. Największy wzrost atrakcyjności regionu obserwowany był z punktu widzenia przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Podczas gdy odsetek sumy ocen wysokich i bardzo wysokich w edycji badania 2003–2004 kształtował się na poziomie 9,0%, w 2011–2012 – 11,1% oraz 2014–2016 – 17,1%, to w ostatniej edycji osiągnął poziom 46,8%. Podobny ogólny wzrost oceny atrakcyjności inwestycyjnej widoczny był również z perspektywy jednostek samorządowych, przy czym sam wzrost nie był aż tak spektakularny jak w przypadku ocen przedsiębiorstw, co wynika z ogólnie wyższych not przypisywanych przez tę grupę respondentów. Odsetek sumy ocen wysokich i bardzo wysokich wzrósł z poziomu 32,8% w pierwszej edycji badania do 53,5% w latach 2022–2023. Niezmiernie cieszy fakt, iż atrakcyjność inwestycyjna regionu rośnie na przestrzeni badanych lat nie tylko z perspektywy jednostek samorządowych, ale przede wszystkim w opinii przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa wyraźnie dostrzegają wzrost atrakcyjności regionu. Zmniejszają się również różnice w ocenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa z perspektywy jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw, co w kontekście rosnącej atrakcyjności w oczach inwestorów może wskazywać, że są oni coraz bardziej świadomi walorów, jakie oferuje teren województwa.

Ważnym aspektem w procesie pozyskiwania inwestora zagranicznego do regionu jest aktywność władz samorządowych, rozumiana wieloaspektowo zarówno w zakresie poziomu przygotowania ich do współpracy z inwestorami zagranicznymi, realnych chęci kreowania sprzyjających warunków prowadzenia działalności gospodarczej na poziomie klimatu inwestycyjnego, jak i proaktywnych działań mających na celu zachęcenie inwestora do lokalizacji inwestycji na terenie ich gminy.

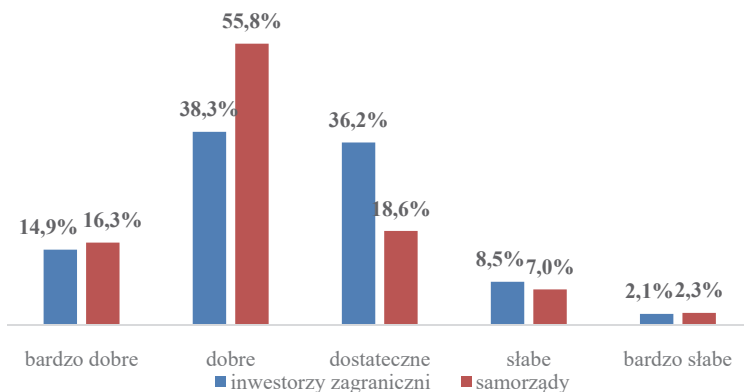
Tabela 6.1. Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Ocena / / Respondenci	Edycja badania							
	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni
Bardzo wysoka	7,1%	0,0%	9,6%	0,0%	9,5%	3,9%	4,7%	8,5%
Wysoka	25,7%	9,0%	28,1%	11,1%	31,6%	13,2%	48,8%	38,3%
Średnia	54,3%	58,1%	51,8%	74,1%	45,3%	56,6%	41,9%	46,8%
Niska	12,9%	26,9%	9,6%	13,0%	11,6%	10,5%	0,0%	4,3%
Bardzo niska	0,0%	6,0%	0,9%	1,9%	2,1%	15,8%	4,7%	2,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Pod względem przygotowania władz samorządowych do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego przeważały noty dobre i dostateczne, przy czym widoczne są różnice w ocenie przygotowania władz samorządowych do współpracy w zależności od grupy respondentów. Samoocena jednostek samorządu terytorialnego ich przygotowania do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego była wyższa w stosunku do oceny samych przedsiębiorstw. W ostatniej edycji badania aż 72,1% badanych samorządów oceniło swoje przygotowanie dobrze i bardzo dobrze, w tym 55,8% wystawiło sobie ocenę dobrą, a 16,3% bardzo dobrą (wykres 6.2). Tę ocenę (dobrą i bardzo dobrą) podzieliło jedynie 53,2% uczestniczących w badaniu przedsiębiorstw (w tym 38,3% wystawiło sobie ocenę dobrą i 14,9% bardzo dobrą), przy czym należy podkreślić, że był to najwyższy odsetek korzystnych ocen przygotowania władz samorządowych do współpracy na przestrzeni lat z punktu widzenia przedsiębiorstw i zdecydowanie wyższy niż w latach ubiegłych (tabela 6.2). Niekorzystnie oceniło przygotowanie jednostek samorządowych jedynie 10,6% przedsiębiorstw oraz 9,3% jednostek samorządu terytorialnego (suma ocen słaba i bardzo słaba).

Wykres 6.2. Ocena przygotowania władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Tabela 6.2. Ocena przygotowania władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Ocena / / Respondenci	Edycja badania							
	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni	JST	inwestorzy zagraniczni
Bardzo dobre	–	0,0%	–	0,0%	8,4%	6,8%	16,3%	14,9%
Dobre	–	17,0%	–	20,8%	56,8%	28,8%	55,8%	38,3%
Dostateczne	–	32,0%	–	45,3%	28,4%	26,0%	18,6%	36,2%
Słabe	–	34,0%	–	28,3%	5,3%	17,8%	7,0%	8,5%
Bardzo słabe	–	17,0%	–	5,7%	1,1%	20,5%	2,3%	2,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Konfrontując ocenę przygotowania władz samorządowych do współpracy z podmiotami zagranicznymi wskazaną w ostatnim badaniu z wynikami wcześniejszych edycji, można zauważyć wyraźną poprawę wyników i to przede wszystkim z perspektywy przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. W pierwszych edycjach badania noty wystawiane władzom samorządowym przez przedsiębiorstwa były bardzo niekorzystne. W latach 2003–2004 roku aż 51% badanych przedsiębiorstw oceniło przygotowanie władz samorządowych do współpracy z przedsiębiorstwami negatywnie (w tym 34% słabo i 17% bardzo słabo), nieco mniejszy odsetek przedsiębiorstw w latach 2011–2012 – 34% oraz w edycji badania 2014–2016 – 38,4% (tabela 6.2). Niewątpliwie ostatnia edycja badania wskazuje na diametralną zmianę oceny prac samorządów terytorialnych przez przedsiębiorstwa, jedynie 10,6% ocen niekorzystnych stanowi istotną różnicę w stosunku do lat ubiegłych. Jednocześnie wyraźnie rośnie odsetek odpowiedzi wskazujących na pozytywną ocenę przygotowania samorządów. Porównując wyniki uzyskane w pierwszej edycji badania, można stwierdzić, że jedynie 17% badanych przedsiębiorstw oceniało przygotowanie władz samorządowych korzystnie i żadne z przedsiębiorstw nie oceniło przygotowania samorządów na poziomie „bardzo dobry”, a 17% oceniło jako „dobre”. W latach 2011–2012 odsetek pozytywnych ocen był nieco wyższy, ale nadal niewielki (20,8%). Ponownie żaden z przedsiębiorców nie wystawił samorządom bardzo dobrej noty. W edycji badania 2014–2016 odnotowano istotniejszą poprawę w zakresie przygotowania władz samorządowych. Po raz pierwszy pojawili się przedsiębiorcy wskazujący na bardzo dobre przygotowanie władz samorządowych do współpracy z przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym (6,8%), a także udział korzystnych ocen (bardzo dobrych i dobrych) wzrósł do poziomu 35,6%. Ostatnia edycja badania przynosi przełom w tym zakresie, pierwszy bowiem raz w historii ponad połowa badanych przedsiębiorstw oceniła przygotowanie władz samorządowych pozytywnie (53,2%). Ponadto, niezależnie od edycji badania, samorzady miały tendencję do przypisywania swoim działaniom wyższych ocen aniżeli przedsiębiorcy, przy czym ich ocena również wzrastała na przestrzeni badanych lat. W latach 2022–2023 ponad 72% badanych samorzą-

dów oceniło swoje przygotowanie dobrze i bardzo dobrze, natomiast w badaniu z lat 2014–2016 takie noty wystawiło sobie 65,3% samorządów. Uzyskane wyniki, w tym przede wszystkim te z perspektywy samych przedsiębiorstw, niezmiernie cieszą, gdyż mogą świadczyć o tym, iż samorzady są świadome korzyści płynących z działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w regionie i konieczności podejmowania działań zmierzających do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym również poprzez poprawę ich przygotowania i jakości obsługi inwestora zagranicznego.

Poprawa współpracy władz samorządowych z przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym widoczna jest również na poziomie aktywności samorządów na etapie pozyskiwania inwestorów zagranicznych i dalszej z nimi współpracy. Widać wyraźny wzrost zaangażowania samorządów na przestrzeni badanych lat, jednak uzyskane wyniki badań wskazują, że w tym obszarze samorzady mają jeszcze niemałe pole do poprawy. W ostatniej edycji badań 57,4% przedsiębiorstw podało, że miejscowe władze nie zabiegały o realizację inwestycji (tabela 6.3). Jest to jednak zdecydowanie lepszy wynik niż w latach ubiegłych: w pierwszym badaniu aż 94,4% badanych przedsiębiorstw wskazało, że władze samorządowe nie zabiegały o realizację ich inwestycji, a w badaniu przeprowadzonym w latach 2014–2016 – 78,7%.

Tabela 6.3. Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii, czy przed rozpoczęciem inwestycji miejscowe władze samorządowe zabiegały o jej realizację

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	–	5,6%	21,3%	42,6%
Nie	–	94,4%	78,7%	57,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Na szczęście zaangażowanie samorządów na rzecz przyciągnięcia inwestorów w ocenie przedsiębiorstw stawało się coraz mniej znaczącym czynnikiem uwzględnianym przy wyborze województwa dla inwestycji. W ostatnim badaniu 85,1% respondentów wskazało, że czynnik ten nie miał znaczenia. Dość zdecydowanie odmienne były opinie przedsiębiorstw wyrażone w poprzednich edycjach badania (tabela 6.4). Dla 66,7% badanych przedsiębiorstw w latach 2011–2012, a 46,2% w latach 2014–2016 zabiegi samorządów o przyciągnięcie inwestora były czynnikiem decydującym o wyborze województwa dla inwestycji (vs. 14,1% w latach 2022–2023).

Tabela 6.4 Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii, czy działania samorządów zabiegające o przyciągnięcie inwestora zagranicznego były czynnikiem decydującym o wyborze regionu dla inwestycji

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	–	66,7%	46,2%	14,9%
Nie	–	33,3%	53,8%	85,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

6.3. Skuteczność instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego

Ważnym aspektem w procesie przyciągnięcia inwestorów zagranicznych do regionu są działania władz lokalnych zmierzające do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Władze samorządowe dysponują szerokim wachlarzem instrumentów, którymi mogą w sposób pośredni bądź bezpośredni podnosić atrakcyjność inwestycyjną regionu, tym sa-

mym świadomie przesądzić o wyborze konkretnej lokalizacji przez inwestora. Z punktu widzenia inwestorów zagranicznych kluczowe jest stworzenie dla nich jak najlepszych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, ale aby było to możliwe, władze samorządowe muszą właściwie rozpoznawać potrzeby przedsiębiorstw w tym zakresie.

Według jednostek samorządu terytorialnego w ostatniej edycji badania najskuteczniejszym instrumentem podnoszącym atrakcyjność inwestycyjną ich gminy było przychylnie nastawienie urzędników do inwestorów zagranicznych (wskaźnik oceny 2,59; wykres 6.3). W latach 2014–2016 ten instrument również uplasował się na pierwszej pozycji (we wcześniejszych edycjach badania ten wariant odpowiedzi nie był stosowany). Na drugim miejscu władze lokalne wskazywały ulepszanie stanu infrastruktury transportowej (2,50). Warto zauważyć, że niezależnie od edycji badania działanie to wskazywane było przez samorządy jako wysoce skuteczne w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej regionu, przy czym w latach 2003–2004 i 2011–2012 uznawane było za najskuteczniejsze (tabela 6.5). Na trzecim miejscu usytuowała się wysoka jakość i sprawność obsługi w urzędach (2,47), której pozycja wydaje się nie zmieniać na przestrzeni badanych lat.

W ocenie władz lokalnych ważnym instrumentem w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej jest również praca nad stałą poprawą wizerunku ich gminy (2,43). W latach 2022–2023 działanie to znalazło się na czwartej pozycji, o dwa miejsca wyżej niż w latach 2014–2016, jednakże z perspektywy analizowanych lat można zauważyć, że niezależnie od edycji badania praca nad wizerunkiem gminy zawsze była postrzegana jako jeden ze skuteczniejszych instrumentów poprawy atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

Ranking pierwszych pięciu spośród najskuteczniejszych instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej w latach 2023–2023 zamyka dbanie o dobry stan środowiska (2,21), przy czym wyniki badań wskazują na zmniejszenie się oceny skuteczności tego działania jako instrumentu podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej gminy. Porównując wyniki uzyskane w ostatniej edycji badania z wynikami z lat 2003–2004, można stwierdzić, że znaczenie tego instrumentu spadło. W pierw-

szej edycji badania plasował się on bowiem na drugim miejscu, tuż za działaniami związanymi z ulepszaniem infrastruktury transportowej.

Wyniki badań wszystkich edycji pokazały, że jednostki samorządu terytorialnego duże znaczenie w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej gminy przypisują tzw. czynnikom miękkim. Istotna rola przypisana przez respondentów nastawieniu urzędników do inwestora czy wysokiej jakości i sprawności obsługi w urzędach wskazuje na świadomość urzędników co do znaczenia ich pracy i postaw. Należy tu jednak wyrazić jednoznaczny pogląd, że właściwe nastawienie, a także wysoka sprawność i jakość obsługi powinny być standardem w funkcjonowaniu każdego rodzaju urzędu w stosunku do przedsiębiorców, i to niezależnie od pochodzenia inwestora.

Skutecznymi instrumentami podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej gminy w oczach jej władz były również: zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu, którego pozycja w zasadzie była bardzo stabilna na przestrzeni badanych lat (pozycja szósta bądź siódma), pomoc inwestorom w załatwianiu formalności związanych z procedurą inwestycyjną, której znaczenie zwiększyło się w ostatnich latach, awansując z pozycji piętnastej w latach 2003–2004, trzynastej w latach 2011–2012 oraz dwunastej w latach 2014–2016 na wysoką pozycję siódmą pod względem skuteczności instrumentu w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a także przychylnie nastawienie społeczności lokalnej do inwestora i inwestycji (badane wyłącznie w ostatnich dwu edycjach, gdzie uplasowało się na ósmej i dziewiątej pozycji).

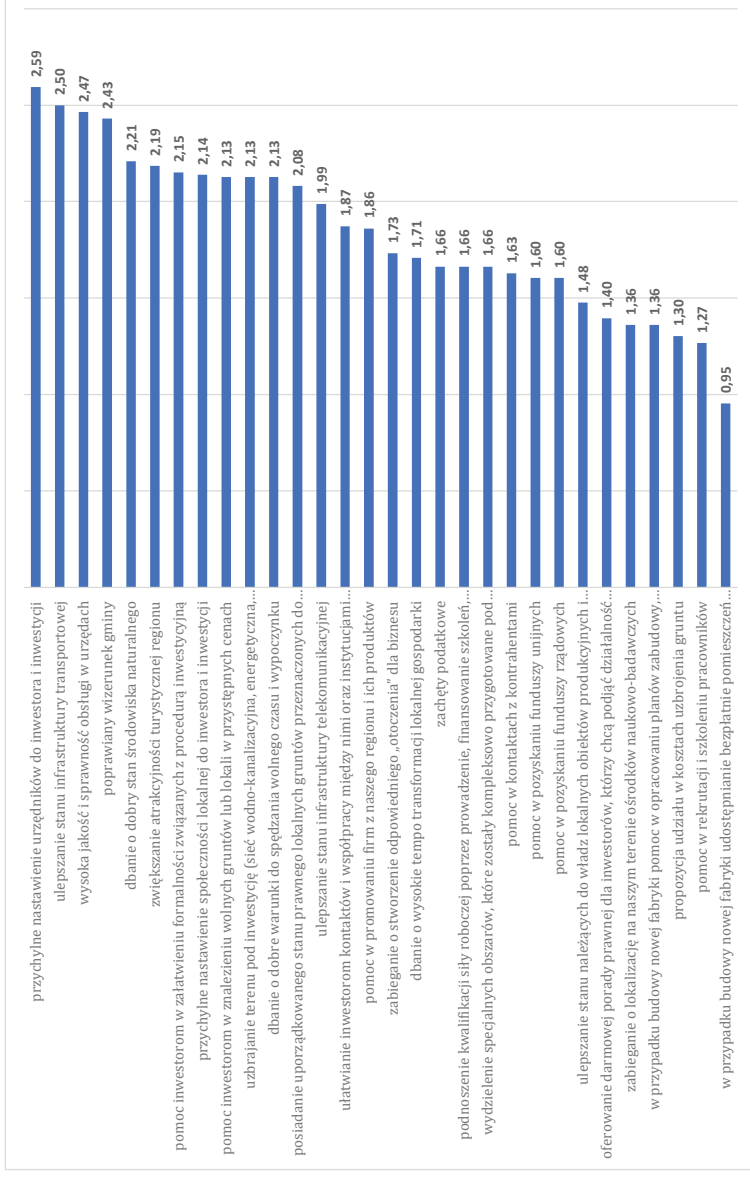
Ponadto w ostatniej edycji badania w oczach władz lokalnych tak samo wysoko skutecznym instrumentem podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej okazała się pomoc inwestorom w znalezieniu wolnych gruntów lub lokali w przystępnych cenach (pozycja dziewiąta), dbanie o dobre warunki do spędzania wolnego czasu i wypoczynku (pozycja dziewiąta) oraz uzbrajanie terenu pod inwestycję (sieć wodno-kanalizacyjna, energetyczna, telekomunikacyjna itd. – także pozycja dziewiąta). Mimo że ponownie dominują instrumenty zaliczane do tzw. czynników miękkich, samorządowcy nie zapominają o istotnej roli czynników z grupy tzw. czynników twardych. Ulepszanie stanu infrastruktury transportowej czy uzbrajanie terenu pod inwestycję (sieć wodno-ka-

nalizacyjna, energetyczna itp.) ocenione zostały przez władze lokalne jako równie wysoko skuteczne instrumenty w podnoszeniu atrakcyjności ich gminy.

W opinii samorządów wyrażonej w ostatnim badaniu czynnikami o najniższej skuteczności okazały się te związane bezpośrednio z samą realizacją inwestycji, jak np. w przypadku budowy nowej fabryki udostępnianie bezpłatnie pomieszczeń biurowych do czasu „rozruchu” inwestycji (we wszystkich edycjach badania była wskazywana jako mało skuteczny instrument podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej), czy pomoc w opracowaniu planów zabudowy, projektów architektonicznych, a także w rekrutacji i szkoleniu pracowników, której rola na przestrzeni lat wyraźnie spadła (z dwudziestej pozycji w pierwszej edycji badania na pozycję dwudziestą dziewiątą w edycji 2022–2023). Władze lokalne jako mało skuteczne działania postrzegają także propozycje udziału w kosztach uzbrojenia gruntu i zabieganie o lokalizację na terenie gminy ośrodków naukowo-badawczych, których ocena nie zmieniła się w stosunku do wyników z lat ubiegłych.

W opinii władz samorządowych na przestrzeni badanych lat nastąpił widoczny wzrost oceny skuteczności instrumentów takich jak dbanie o dobre warunki spędzania wolnego czasu i o wysokie tempo transformacji lokalnej gospodarki. Władze samorządowe przypisują także większą wagę do pomocy udzielanej inwestorom w załatwianiu formalności związanych z procedurą inwestycyjną i w kontaktach z kontrahentami, a także w kontaktach i współpracy między nimi oraz instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi poprzez organizację wystaw, seminariów itp. Spadła natomiast w rankingu rola pomocy w pozyskaniu funduszy unijnych czy w rekrutacji i szkoleniu pracowników. W opinii samorządów mniej skutecznymi instrumentami w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej gminy są również zachęty podatkowe czy działania służące stworzeniu odpowiedniego „otoczenia” dla biznesu.

Wykres 6.3. Ocena skuteczności instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny) w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Tabela 6.5. Ocena skuteczności instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)

Instrument	Edycja badania							
	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	W	P	W	P	W	P	W	P
Dbanie o dobre warunki do spędzania wolnego czasu i wypoczynku	0,80	14	1,40	6	1,79	5	2,13	9
Dbanie o dobry stan środowiska naturalnego	1,60	2	1,79	3	1,90	4	2,21	5
Dbanie o wysokie tempo transformacji lokalnej gospodarki	0,28	26	0,36	25	0,79	23	1,71	17
Oferowanie darmowej porady prawnej dla inwestorów, którzy chcą podjąć działalność na naszym terenie	0,35	24	0,43	24	0,77	25	1,40	25
Podnoszenie kwalifikacji siły roboczej poprzez prowadzenie, finansowanie szkoleń, kursów	0,63	17	0,89	15	0,92	20	1,66	18
Pomoc inwestorom w załatwianiu formalności związanych z procedurą inwestycyjną	0,75	15	0,99	13	1,36	12	2,15	7
Pomoc inwestorom w znalezieniu wolnych gruntów lub lokali w przystępnych cenach	0,88	12	1,24	9	1,47	10	2,13	9
Pomoc w kontaktach z kontrahentami	0,33	25	0,44	23	0,82	21	1,63	21
Pomoc w pozyskaniu funduszy rządowych	0,55	19	0,53	21	0,78	24	1,60	22
Pomoc w pozyskaniu funduszy unijnych	0,83	13	0,85	17	1,24	14	1,60	22
Pomoc w promowaniu firm z naszego regionu i ich produktów	0,65	16	1,00	12	1,34	13	1,86	15
Pomoc w rekrutacji i szkoleniu pracowników	0,43	21	0,54	20	0,99	19	1,27	29
Posiadanie uporządkowanego stanu prawnego lokalnych gruntów przeznaczonych do sprzedaży	1,10	9	1,12	10	1,40	11	2,08	12
Propozycja udziału w kosztach uzbrojenia gruntu	0,20	27	0,25	29	0,51	29	1,30	28
Przychylnie nastawienie społeczności lokalnej do inwestora i inwestycji	–	–	–	–	1,56	9	2,14	8
Przychylnie nastawienie urzędników do inwestora i inwestycji	–	–	–	–	2,34	1	2,59	1
Przychylnie nastawienie urzędników i społeczności lokalnej do inwestora i inwestycji	1,53	5	1,78	4	–	–	–	–
Stale poprawiany wizerunek gminy	1,55	3	1,57	5	1,74	6	2,43	4
Ulepszanie stanu infrastruktury telekomunikacyjnej	1,00	10	0,98	14	1,18	16	1,99	13

Tabela 6.5. Ocena skuteczności instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny) (ciąg dalszy)

Instrument	Edycja badania							
	2003–2004		2011–2012		2014–2016		2022–2023	
	W	P	W	P	W	P	W	P
Ulepszanie stanu infrastruktury transportowej	1,68	1	2,38	1	2,10	2	2,50	2
Ulepszanie stanu należących do władz lokalnych obiektów produkcyjnych i biurowych, które mogłyby być wykorzystane w związku z realizacją inwestycji	0,43	21	0,56	19	0,70	27	1,48	24
Ułatwianie inwestorom kontaktów i współpracy między nimi oraz instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi poprzez organizację wystaw, seminariów itp.	0,45	20	0,53	21	0,81	22	1,87	14
Uzbrajanie terenu pod inwestycję (sieć wodno-kanalizacyjna, energetyczna, telekomunikacyjna itd.)	1,28	6	1,29	8	1,61	8	2,13	9
W przypadku budowy nowej fabryki pomoc w opracowaniu planów zabudowy, projektów architektonicznych	0,38	23	0,35	26	0,73	26	1,36	26
W przypadku budowy nowej fabryki udostępnianie bezpłatnie pomieszczeń biurowych do czasu „rozruchu” inwestycji	0,05	30	0,19	30	0,44	30	0,95	30
W przypadku przejścia istniejącego przedsiębiorstwa pomoc w jego restrukturyzacji	0,15	29	0,28	27	–	–	–	–
Wydzielenie specjalnych obszarów, które zostały kompleksowo przygotowane pod inwestycję	0,60	18	0,74	18	1,07	18	1,66	18
Wysoka jakość i sprawność obsługi w urzędach	1,55	3	1,92	2	2,03	3	2,47	3
Zabieganie o lokalizację na naszym terenie ośrodków naukowo-badawczych	0,20	27	0,26	28	0,52	28	1,36	26
Zabieganie o stworzenie odpowiedniego „otoczenia” dla biznesu	1,00	10	0,87	16	1,13	17	1,73	16
Zachęty podatkowe	1,13	8	1,05	11	1,21	15	1,66	18
Zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu	1,15	7	1,39	7	1,66	7	2,19	6

Objaśnienia: W – wskaźnik oceny; P – pozycja.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Same władze samorządowe jasno deklarują swoje zainteresowanie pozyskaniem inwestora zagranicznego do gminy. W ostatniej edycji badania 76,7% badanych władz samorządowych wskazywało swoje zainteresowanie pozyskaniem inwestora zagranicznego, przy czym odsetek samorządów zainteresowanych jego pozyskaniem był niższy niż w ubiegłych latach, gdzie zazwyczaj takie odpowiedzi wskazywało ponad 90% badanych samorządów, z wyjątkiem edycji 2003–2004, kiedy to wszystkie badane jednostki potwierdziły zainteresowanie pozyskaniem inwestora zagranicznego (tabela 6.6).

Tabela 6.6. Wskazania jednostek samorządu terytorialnego dotyczące zainteresowania pozyskaniem inwestora zagranicznego do gminy

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	100,0%	94,8%	91,5%	76,7%
Nie	0,0%	5,2%	8,5%	23,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Niestety zainteresowanie samorządów pozyskaniem inwestora zagranicznego nie przekładało się automatycznie na przygotowanie oferty skierowanej do potencjalnych inwestorów zagranicznych, dotyczącej możliwości inwestycyjnych w gminie. W latach 2022–2023 jedynie 39,5% samorządów województwa kujawsko-pomorskiego wskazało posiadanie takiej oferty, aż 60,5% oferty nie posiadało (tabela 6.7), co istotnie ogranicza możliwości przyciągnięcia inwestora do gminy. Niestety, na przestrzeni objętego badaniem okresu w tym obszarze nastąpiła jedynie minimalna poprawa. Wprawdzie odnotowywano wzrost odsetka jednostek samorządu deklarujących posiadanie oferty, jednak we wszystkich wcześniejszych edycjach jedynie około 1/3 samorządów deklarowała posiadanie przygotowanej oferty inwestycyjnej dla przedsiębiorców zagranicznych.

Tabela 6.7. Wskazania jednostek samorządu terytorialnego dotyczące posiadania przygotowanej oferty możliwości inwestycyjnych w gminie skierowanej do potencjalnych inwestorów zagranicznych

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	30,9%	31,3%	31,9%	39,5%
Nie	69,1%	68,8%	68,1%	60,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Z punktu widzenia celów prowadzonych badań ważna była identyfikacja oceny trafności wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. W ostatniej edycji badań połowa respondentów (55,3%) zadeklarowała, iż decydując o wyborze lokalizacji, ponownie wybrałaby województwo. Jedynie 12,8% uczestniczących w badaniu zmieniłoby lokalizację swojej inwestycji, natomiast 31,9% nie ma na ten temat jednoznacznego zdania (tabela 6.8). W stosunku do wcześniej formułowanych ocen nastąpiła wyraźna poprawa postrzegania województwa jako miejsca zrealizowanej inwestycji. W latach 2003–2004 jedynie 23,0% badanych przedsiębiorstw skłonne było ponownie ulokować swoją działalność gospodarczą na terenie województwa. Kolejne edycje badań przyniosły znaczącą poprawę w tym obszarze, co może świadczyć, że w świetle doświadczeń inwestorzy upewnili się o trafności swoich decyzji o wyborze województwa jako miejsca inwestycji, a także atrakcyjność województwa uległa poprawie.

W kontekście kreowania świadomej i skutecznej polityki wsparcia podmiotów z kapitałem zagranicznym ważna jest nie tylko pomoc i wsparcie ze strony lokalnych władz samorządowych, ale również całokształt działań podejmowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenie biznesu mających na celu wsparcie działalności gospodarczej podmiotów na terenie województwa, i to nie tylko na etapie

samego pozyskiwania inwestora zagranicznego, ale również, a może przede wszystkim, podczas prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 6.8. Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii, czy ponownie wybraliby województwo kujawsko-pomorskie na miejsce lokaty swojej inwestycji

Wskazania	Edycja badania			
	2003–2004	2011–2012	2014–2016	2022–2023
Tak	23,0%	43,4%	41,1%	55,3%
Nie	17,0%	7,5%	6,8%	12,8%
Trudno powiedzieć	60,0%	49,1%	52,1%	31,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Z przeprowadzonych badań wynika, że dla dużej części ankietowanych przedsiębiorstw nie miało większego znaczenia wsparcie przed rozpoczęciem działalności przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu, które w statutowych obowiązkach mają zapisane wspieranie przedsiębiorczości (tabela 6.9). Należy jednak zaznaczyć, że porównując wyniki na przestrzeni badanych lat, można zauważyć wyraźną poprawę i wzrost ocen pozytywnych pomocy wybranych instytucji dla wsparcia rozpoczęcia działalności gospodarczej w województwie kujawsko-pomorskim. W ostatniej edycji badania odpowiedź „bez znaczenia” przedsiębiorstwa wskazały przede wszystkim w odniesieniu do pomocy instytucji rządowych, takich jak: ambasady RP (51,1%), polskie i zagraniczne izby gospodarcze (48,9%), Polska Agencja Inwestycji i Handlu – PAIiH (44,7%), centra obsługi inwestorów – COI (40,4%). Natomiast grupę instytucji, których wsparcie przed rozpoczęciem działalności uznane zostało za ważne i potrzebne, stanowiły urzędy miasta i gminy, specjalna strefa ekonomiczna oraz Urząd Marszałkowski. 53,2% badanych przedsiębiorstw oceniło bardzo dobrze i dobrze wsparcie otrzymane ze strony urzędów miast i gmin przed rozpoczęciem działalności gospodarczej, 46,8% w odniesieniu do pomo-

cy płynącej ze specjalnej strefy ekonomicznej oraz 34,0% w przypadku wsparcia Urzędu Marszałkowskiego. W stosunku do poprzedniej edycji badania (2014–2016) widoczna jest przede wszystkim różnica w udziale przedsiębiorstw wskazujących „brak znaczenia”. Wówczas bowiem zdecydowana większość respondentów zaznaczyła odpowiedź „bez znaczenia” i to w zasadzie w odniesieniu do prawie wszystkich ocenianych instytucji. Odsetek takich wskazań kształtował się w przedziale od 60% do 79% odpowiedzi w odniesieniu do większości instytucji, z wyjątkiem wsparcia płynącego z urzędów miasta i gminy, starostwa powiatowego, Urzędu Marszałkowskiego i Urzędu Wojewódzkiego (gdzie odsetek wskazań mieścił się w przedziale od 42,1% do 55,6%, jednakże i tak był on na wysokim poziomie w stosunku do edycji badania 2022–2023). W tym czasie najwięcej pozytywnych ocen bardzo dobrych i dobrych otrzymały starostwa powiatowe (18,6%), urzędy miast i gmin (15,9%) oraz izby gospodarcze z kraju inwestora (11,5%), przy czym jednak odsetek pozytywnych ocen ogólnie był bardzo niewielki. Wyniki badania przeprowadzonego w latach 2011–2012 stanowiły podstawę sformułowania podobnych wniosków – ogólna ocena pomocy instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu przed rozpoczęciem działalności gospodarczej nie miała istotnego znaczenia. Największe różnice w odniesieniu do późniejszych edycji badania zidentyfikowano wobec instytucji, których wsparcie przed rozpoczęciem działalności gospodarczej zyskało uznanie. Podczas gdy w badaniu przeprowadzonym w latach 2011–2012 najwięcej ocen „bardzo dobry” i „dobry” odnotowano w odniesieniu do: ministerstw i urzędów centralnych w Polsce (20,9%), PAiH (19,05%) oraz izb gospodarczych z kraju inwestora (17,5%), co świadczyło o przewadze instytucji rządowych nad samorządowymi, odwrotną sytuację obserwowano w późniejszych edycjach badania (2014–2016 i 2022–2023).

Konfrontacja powyższych wyników badania z ocenami wsparcia udzielanego przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu po podjęciu działalności gospodarczej na terenie województwa skłania do bardzo zbliżonych wniosków. Ocena nie różni się istotnie zarówno co do samej ogólnej oceny wsparcia, które w większości przypadków było niezmiennie określane jako „bez znaczenia”, jak i samych instytu-

cji wspierających przedsiębiorców po rozpoczęciu działalności gospodarczej (tabela 6.9). Jak wynika z ostatniej edycji badania, inwestorzy zagraniczni najczęściej wskazywali, że wsparcie udzielane przez instytucje już po rozpoczęciu działalności gospodarczej w regionie nie miało znaczenia, z wyjątkiem urzędów miast i gmin. W przypadku ambasad RP, a także krajowych i zagranicznych izb gospodarczych oraz PAIiH odpowiednio 51,1%, 48,9% i 44,7% badanych przedsiębiorstw określiło ich wsparcie jako „bez znaczenia”. Według wyników badania uzyskanych w latach 2022–2023, po rozpoczęciu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa doceniły przede wszystkim współpracę z urządami miast i gmin (53,2% ocen bardzo dobrych i dobrych), specjalną strefą ekonomiczną (46,8%) oraz Urzędem Marszałkowskim (34,0%). Porównując aktywność w zakresie udzielanego wsparcia przed rozpoczęciem inwestycji i po jej implementacji, należy podkreślić zmniejszenie udziału ocen „bardzo dobra” i „dobra”. Wyższy odsetek ocen pozytywnych dotyczył jedynie Starostwa Powiatowego (odpowiednio 21,3% wskazań ocen „bardzo dobra” i „dobra” – przed rozpoczęciem działalności i 23,4% – po rozpoczęciu działalności) oraz polskich izb gospodarczych (odpowiednio 21,3% i 29,8%). Odnosząc się do wyników z poprzednich edycji badania, można stwierdzić, że nasuwające się wnioski są bardzo zbliżone do tych dotyczących oceny wsparcia instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu przed rozpoczęciem działalności gospodarczej. Wyniki badania z lat 2014–2016 przyniosły obraz ukazujący ogólne rozczarowanie inwestorów zagranicznych wsparciem oferowanym przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu. Odsetek odpowiedzi wskazujących na brak znaczenia ich pomocy był najwyższy na przestrzeni lat. Ponownie odsetek takich wskazań kształtował się na bardzo wysokim i niepokojącym poziomie dla wielu instytucji (ponad 70% odpowiedzi). Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym najwyżej doceniły współpracę po rozpoczęciu działalności gospodarczej ze starostwami powiatowymi (28,1% wskazań ocen bardzo dobrych i dobrych), urządami miast i gmin (26,2%) i Urzędem Marszałkowskim (14,3%), przy czym odsetek pozytywnych ocen był niewielki. W stosunku do ocen wskazywanych w ostatniej edycji badania z lat 2022–2023, jak i oceny pomocy, którą przedsiębiorcy otrzymali

przed podjęciem działalności, wyżej zostało ocenione wsparcie ze strony starostw powiatowych. W latach 2011–2012 przedsiębiorstwa wyżej aniżeli w latach 2014–2016 oceniały pomoc płynącą z instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu, ale jednocześnie niżej niż w ostatniej edycji badania. Nadal większość przedsiębiorstw wskazywała, że niezależnie od instytucji wsparcie od niej płynące po rozpoczęciu działalności nie miało dla nich znaczenia. Wyniki uzyskane z lat 2011–2012 wskazują, iż najwyższe noty przypisano pomocy z urzędów miast i gmin (21,5% wskazań ocen „bardzo dobra” i „dobra”), Urzędu Marszałkowskiego (20,0%) oraz Urzędu Wojewódzkiego (17,9%).

Tabela 6.9. Ocena wsparcia udzielonego inwestorom zagranicznym przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu przed i po rozpoczęciu działalności w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

Wyszczególnienie	Ocena przed rozpoczęciem						Ocena po rozpoczęciu					
	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie
	Edycja 2022–2023											
Ministerstwa i urzędy centralne w Polsce	4,3	14,9	14,9	19,1	36,2	10,6	4,3	4,3	17,0	21,3	40,4	12,8
Ambasady RP	4,3	12,8	10,6	14,9	51,1	6,4	6,4	4,3	8,5	19,1	53,2	8,5
Urząd Wojewódzki	6,4	23,4	17,0	17,0	31,9	4,3	6,4	14,9	21,3	14,9	38,3	4,3
Urząd Marszałkowski	8,5	25,5	19,1	14,9	27,7	4,3	6,4	25,5	17,0	21,3	27,7	2,1
Urząd miasta/gminy	27,7	25,5	21,3	4,3	19,1	2,1	21,3	27,7	25,5	8,5	12,8	4,3
Starostwo powiatowe	12,8	8,5	29,8	6,4	38,3	4,3	8,5	14,9	25,5	10,6	36,2	4,3
Polska Agencja Inwestycji i Handlu	6,4	17,0	14,9	8,5	44,7	8,5	8,5	10,6	12,8	8,5	53,2	6,4
Centra obsługi inwestora	19,1	12,8	10,6	6,4	40,4	10,6	8,5	21,3	17,0	6,4	42,6	4,3
Specjalne strefy ekonomiczne	17,0	29,8	2,1	10,6	34,0	6,4	10,6	29,8	8,5	8,5	36,2	6,4

Tabela 6.9. Ocena wsparcia udzielonego inwestorom zagranicznym przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu przed i po rozpoczęciu działalności w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (ciąg dalszy)

Wyszczególnienie	Ocena przed rozpoczęciem						Ocena po rozpoczęciu					
	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie
Polskie izby gospodarcze	10,6	10,6	10,6	17,0	48,9	2,1	12,8	17,0	14,9	8,5	44,7	2,1
Izby gospodarcze z kraju inwestora	8,5	10,6	14,9	12,8	48,9	4,3	8,5	8,5	12,8	6,4	59,6	4,3
	Edycja 2014–2016											
Ministerstwa i urzędy centralne w Polsce	1,5	3,1	16,9	4,6	60,0	13,8	3,0	6,0	7,5	4,5	62,7	16,4
Ambasady RP	1,6	1,6	4,9	3,3	78,7	9,8	1,6	3,3	1,6	4,9	75,4	13,1
Urząd Wojewódzki	1,6	6,3	14,3	9,5	55,6	12,7	1,6	7,9	17,5	11,1	47,6	14,3
Urząd Marszałkowski	1,6	4,8	14,5	3,2	46,8	29,0	6,3	7,9	14,3	7,9	36,5	27,0
Urząd miasta/gminy	1,6	14,3	12,7	11,9	42,1	17,5	11,9	14,3	8,7	15,9	34,1	15,1
Starostwo powiatowe	11,9	6,8	11,9	6,8	44,1	18,6	12,3	15,8	5,3	12,3	38,6	15,8
Polska Agencja Inwestycji i Handlu	0,0	5,0	5,0	3,3	75,0	11,7	0,0	3,4	1,7	8,5	72,9	13,6
Centra obsługi inwestora	0,0	0,0	4,9	3,3	77,0	14,8	0,0	0,0	5,1	5,1	76,3	13,6
Specjalne strefy ekonomiczne	1,6	3,2	1,6	3,2	79,0	11,3	3,3	1,6	1,6	4,9	77,0	11,5
Polskie izby gospodarcze	1,6	4,9	3,3	3,3	75,4	11,5	1,7	5,0	3,3	10,0	70,0	10,0
Izby gospodarcze z kraju inwestora	3,3	8,2	4,9	3,3	68,9	11,5	1,7	3,4	6,8	5,1	71,2	11,9
	Edycja 2011–2012											
Ministerstwa i urzędy centralne w Polsce	2,3	18,6	14,0	4,7	39,5	20,9	2,5	10,0	12,5	0,0	50,0	25,0
Ambasady RP	0,0	10,8	5,4	2,7	67,6	13,5	5,3	5,3	5,3	0,0	68,4	15,8
Urząd Wojewódzki	0,0	7,9	7,9	5,3	63,2	15,8	0,0	17,9	0,0	0,0	61,5	20,5
Urząd Marszałkowski	0,0	5,1	15,4	12,8	51,3	15,4	0,0	20,0	0,0	5,0	55,0	20,0

Tabela 6.9. Ocena wsparcia udzielonego inwestorom zagranicznym przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu przed i po rozpoczęciu działalności w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (ciąg dalszy)

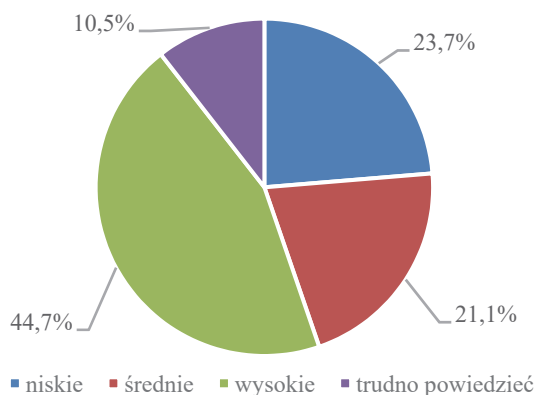
Wyszczególnienie	Ocena przed rozpoczęciem						Ocena po rozpoczęciu					
	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie	bardzo dobra	dobra	dostateczna	słaba	bez znaczenia	brak pomocy – utrudnianie
Urząd miasta/gminy	3,8	11,3	11,3	13,8	43,8	16,3	2,5	19,0	7,6	8,9	50,6	11,4
Starostwo powiatowe	0,0	10,5	10,5	10,5	52,6	15,8	0,0	13,5	8,1	5,4	59,5	13,5
Polska Agencja Inwestycji i Handlu	0,0	19,0	2,4	4,8	54,8	19,0	0,0	15,4	7,7	2,6	61,5	12,8
Centra obsługi inwestora	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Specjalne strefy ekonomiczne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Polskie izby gospodarcze	0,0	10,3	5,1	10,3	56,4	17,9	0,0	10,8	5,4	8,1	62,2	13,5
Izby gospodarcze z kraju inwestora	2,5	15,0	7,5	2,5	57,5	15,0	0,0	15,4	2,6	5,1	64,1	12,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ważne i interesujące spostrzeżenia, niejako w pewnym zakresie spinające klamrą rozważania na temat atrakcyjności inwestycyjnej regionu, wnoszą wyniki badania oceny perspektyw rozwojowych przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Pomimo niekorzystnych zmian geopolitycznych, problemów, wobec których stanęli przedsiębiorcy na skutek pandemii COVID-19 oraz stanu gospodarki kraju, zidentyfikowane w badaniu oceny przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym co do możliwości rozwoju działalności w perspektywie najbliższego roku można uznać za wręcz zaskakująco pozytywne. Otóż w ostatnim badaniu blisko 45% respondentów wykazało zdecydowany optymizm, oceniając perspektywy rozwoju swojej działalności w tym czasie jako

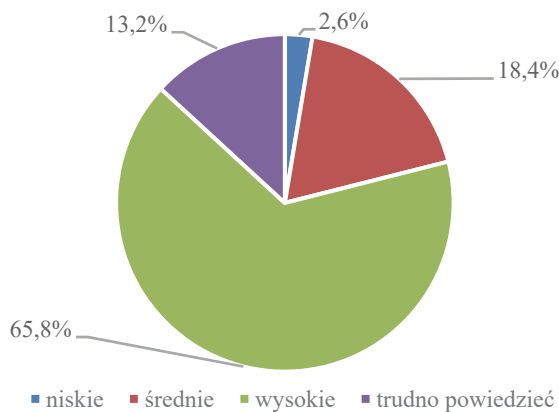
wysokie, natomiast 21,1% jako średnie. Jedynie 23,7% badanych przedsiębiorstw oceniło swoje perspektywy rozwojowe jako niskie. 10,5% respondentów wskazało odpowiedź „trudno powiedzieć” (wykres 6.4).

Wykres 6.4. Ocena perspektyw rozwojowych przedsiębiorstwa w okresie najbliższego roku w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Wykres 6.5. Ocena perspektyw rozwojowych przedsiębiorstwa w okresie pięciu lat w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Biorąc pod uwagę okres najbliższych pięciu lat, respondenci wyraźnie bardziej optymistycznie oceniają perspektywy rozwojowe. Aż 65,8% przedsiębiorstw ocenia je jako wysokie. Równocześnie jedynie 2,6% respondentów ocenia swoje perspektywy rozwoju jako niskie, natomiast 18,4% jako średnie. 13,2% przedsiębiorstw nie potrafiło podać jednoznacznej oceny w tym zakresie i wskazało opcję „trudno powiedzieć” (wykres 6.5).

Wnioski końcowe

Kapitał zagraniczny w przedsiębiorstwach na terenie województwa kujawsko-pomorskiego

Wartość kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2022 roku była prawie sześciokrotnie wyższa w porównaniu z wartością w 1999 roku, co oznacza wyższy wzrost w porównaniu ze zmianą tej wartości w skali kraju – niespełna pięciokrotny wzrost. Interesujące, że tak duży wzrost wartości kapitału zagranicznego w województwie nastąpił przy niewielkim wzroście liczby przedsiębiorstw z udziałem tego kapitału. W 1999 roku statystyki odnotowały działalność 400, natomiast w 2022 roku 475 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.

Nastąpiła zmiana w napływie do województwa kapitału z zagranicy według kraju pochodzenia. W 1999 roku największy udział miał kapitał pochodzący z Holandii (35,2%), a następnie z Wielkiej Brytanii (23,6%) i Niemiec (20,7%). Natomiast na koniec 2022 roku statystyki odnotowały najwyższy udział kapitału z Niemiec (26,5%) i dalej Holandii (24,4%) oraz Belgii (10,1%). Generalnie – zwiększył się udział kapitału pochodzącego z krajów Unii Europejskiej.

Wyniki badania stanowią podstawę do odrzucenia hipotezy H_1 , wskazującej, iż w latach 1999–2022 nie dokonały się znaczące zmiany w zakresie zaangażowania w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego oraz struktury tych podmiotów. Zmiany, jakie nastąpiły w tym okresie, należy uznać za istotne.

Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego

Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym stanowią stosunkowo niewielką grupę przedsiębiorstw, zarówno w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w całej Polsce, chociaż ich udział w strukturze podmiotów gospodarczych zatrudniających 10 i więcej osób jest wyraźnie dostrzegalny, a w analizowanych latach 1999–2022 uległ powiększeniu. Jednocześnie, dysponując relatywnie dużymi zasobami kapitałowymi, prowadzą znaczącą aktywność inwestycyjną, stanowiąc ważną grupę pracodawców, a skala ich działalności jest z reguły większa niż przedsiębiorstw z wyłącznie polskim kapitałem. Można więc wyrazić pogląd, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zajmują ważne miejsce w gospodarce, na co wskazują zarówno wyniki analizy prowadzonej w wymiarze regionalnym, jak i obserwacje dokonywane w skali ogólnopolskiej. W województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zatrudniające 10 i więcej osób stanowiły w latach 2002–2022 średniorocznie 9,6% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych o tej liczbie pracowników, przy czym przypadało na nie średnio 18,2% wartości kapitału podstawowego wszystkich przedsiębiorstw, odpowiadały one za 24,2% nakładów inwestycyjnych, zatrudniały 18,8% ogółu pracujących w przedsiębiorstwach, generowały 28,1% przychodów z całokształtu działalności oraz wypracowywały 27,7% wyników finansowych netto.

Można zatem stwierdzić, że wyniki badania dostarczają przesłanek wskazujących na trafność hipotezy H_2 . W latach 1999–2022 zwiększyło się znaczenie przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego.

Stymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim

Mimo że w analizowanym okresie opinie jednostek samorządu terytorialnego i inwestorów zagranicznych dotyczące czynników stymulują-

cych napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do województwa kujawsko-pomorskiego nieco się zbliżały, to jednak pozostały znacząco rozbieżne. Według gmin zdecydowanie głównym czynnikiem zachęcającym do wyboru województwa jako miejsca inwestowania pozostał czynnik określony jako nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji. Wysoko, na trzecim miejscu, samorządy usytuowały kolejny czynnik związany bezpośrednio z ich własną działalnością, mianowicie jakość i sprawność obsługi w urzędach. Na drugim miejscu pod względem liczby wskazań jednostki samorządowe uplasowały położenie geograficzne województwa, który to czynnik niezmiennie w czasie pozostawał w ocenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym głównym atutem województwa. Na znacznie wyższych miejscach niż samorządy przedsiębiorstwa sytuowały czynniki ekonomiczne związane z cenami na rynku nieruchomości. Atrakcyjność turystyczną województwa i stan środowiska samorządy lokowały dalej na wysokich, wyższych niż przedsiębiorstwa, miejscach.

Sygnalizowane różnice ocen prowadzą do niepokojącego wniosku, że pomimo upowszechniania wyników badań poszczególnych edycji jednostki samorządu terytorialnego województwa dalej pozostają w niewiedzy o czynnikach, które faktycznie decydują o wyborze województwa jako miejsca lokat kapitału z zagranicy.

Uczestniczące w badaniach przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, obok usytuowanego na pierwszym miejscu czynnika położenie geograficzne, wśród głównych stymulant podejmowania inwestycji w województwie wskazywały niezmiennie czynniki ekonomiczne związane z rynkiem nieruchomości – ceny nieruchomości oraz ceny wynajmu i dzierżawy, a więc czynniki o charakterze efektywnościowym. Porównując wyniki badań poszczególnych edycji, wyraźnie widać „awans” czynnika stan infrastruktury transportowej, który w ostatnim badaniu został usytuowany przez przedsiębiorstwa na trzecim miejscu. Niepokoi natomiast zmiana postrzegania znaczenia niewątpliwie bardzo ważnego czynnika – kwalifikacje siły roboczej. Ten wcześniej wysoko sytuowany czynnik w ostatnim badaniu znalazł się dopiero na siódmym miejscu w ocenie przedsiębiorstw, a według opinii samorządów na miejscu dziesiątym.

Destymulanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim

W całym okresie badań obserwowana była rozbieżność poglądów obydwu grup respondentów w odniesieniu do czynników zniechęcających do inwestowania. Jednostki samorządu terytorialnego na pierwszych miejscach wśród destymulant wskazują czynniki od nich w zasadzie niezależne lub mało zależne: dostęp do zasobów naturalnych, dostęp do ośrodków naukowo-badawczych, potencjał przemysłu regionalnego. Przedsiębiorstwa natomiast czynniki bezpośrednio zależne od samorządów: jakość i sprawność obsługi w urzędach, a następnie lokalne zachęty podatkowe.

Zwrócenia szczególnej uwagi wymaga wyższe w porównaniu z wcześniejszymi edycjami badań uplasowanie wśród destymulant, zarówno przez samorządy, jak i przedsiębiorstwa, czynnika „kwalifikacje siły roboczej”. Jest to bowiem sygnał wielce niepokojący. Liczne badania, a także głosy w dyskusjach przedstawiane w czasie cyklu debat o czynnikach rozwoju przedsiębiorczości w województwie kujawsko-pomorskim, o których mowa we wstępie, potwierdzają bowiem fundamentalne znaczenie tego czynnika w decyzjach o lokalizacji kapitału w postaci BIZ i nie tylko. Zasadne wydaje się zatem pilne podjęcie działań na rzecz wskazania pożądanych zmian w kierunkach kształcenia zasobów pracy w regionie i podnoszenia jego jakości oraz podjęcie w tej dziedzinie zdecydowanych działań.

Na przestrzeni omawianych lat zarówno wśród inwestorów zagranicznych, jak i samorządów znacznie zmalała liczba wskazań upatrujących barier inwestycyjnych w infrastrukturze transportowej regionu. Jest to bez wątpienia rezultat licznych inwestycji drogowych realizowanych w ostatnich latach na terenie województwa.

Wyniki przeprowadzonych badań we wszystkich ich edycjach wykazały, że w opinii wielu przedsiębiorców stosowane do tej pory ulgi podatkowe nie zachęcają do podejmowania aktywności inwestycyjnej w województwie kujawsko-pomorskim. Warto więc rozważyć możliwości odpowiedniego dostosowania lokalnych zachęt podatkowych do oczekiwań inwestorów zagranicznych.

***Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego
jako miejsca lokalizacji inwestycji zagranicznych – wskazania
przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego***

Wskazania inwestorów zagranicznych dotyczące najważniejszych determinant podejmowania BIZ w województwie dowiodły, że na przestrzeni badanych lat wzrosło znaczenie takich jego przewag lokalizacyjnych, jak: położenie geograficzne, stan infrastruktury transportowej, ceny zakupu i wynajmu nieruchomości. Rosło także znaczenie czynników związanych ze wspieraniem działalności gospodarczej – otoczenia biznesu, nastawienia lokalnych władz do inwestora i inwestycji, a także działań podejmowanych przez samorządy na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi. Niestety, wśród determinant wyboru województwa jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej z biegiem lat coraz niżej oceniano kwalifikacje miejscowej siły roboczej. Tendencję spadkową odnotowano także w przypadku takich czynników, jak: lokalne zachęty podatkowe, bliskość kluczowego kooperanta, stan środowiska naturalnego, atrakcyjność turystyczna, stan praworzędności i chłonność lokalnego rynku, z tym że w hierarchii determinant BIZ miały one znacznie mniejsze znaczenie niż zasoby siły roboczej.

W świetle wyników uzyskanych w efekcie cyklu przeprowadzonych badań, uwzględniając zwłaszcza wyniki dotyczące ważnej determinanty, jaką jest jakość siły roboczej, można przyjąć, że istnieją przesłanki do uznania trafności hipotezy H_3 ; na przestrzeni okresu objętego badaniami nastąpiły zmiany ważności determinant wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca BIZ w kierunkach związanych z cechami jakościowymi uwzględnianych zasobów.

***Ocena korzyści i zagrożeń związanych z działalnością
przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w świetle opinii
samorządów***

Opracowana przed ponad dwudziestu laty koncepcja projektu badania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim zakładała, że ocena korzyści i zagrożeń związanych z napływem kapitału w ich postaci będzie dokonywana na podstawie opinii jednostek samorządu terytorialnego województwa, jako z jednej strony aktywnych kreatorów życia społeczno-gospodarczego, a z drugiej wnikliwych „obserwatorów” kształtującej się rzeczywistości i następujących przemian. Koncepcja ta była konsekwentnie realizowana w poszczególnych edycjach badania. Rezultatem tego jest pozyskanie interesujących informacji o zmianach oceny korzyści i zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Uzyskane rezultaty zwracają uwagę na coraz wyższe oceny przypisywane korzyściom z tytułu napływu BIZ (w tym sensie wskazują na ich rosnące znaczenie, a w dalszej kolejności na dominację nad identyfikowanymi zagrożeniami). Warte podkreślenia jest, że zarówno w przypadku ocen korzyści, jak i zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w kolejnych edycjach badania odnotowano wyższy udział odpowiedzi w jakikolwiek sposób nacechowanych, tj. coraz niższe odsetki wskazań „brak oddziaływań”. Obserwacja ta sugeruje rosnącą świadomość przedstawicieli jednostek samorządowych co do znaczenia i wpływu BIZ na miejsce (region) ich lokaty. Dodatkowo spostrzeżenie to wydaje się wzmocnione przesunięciem akcentów określających stopień oddziaływania BIZ jako „niski” w kierunku ocen „wysoki” w przypadku ewaluacji korzyści oraz ocen „średni” w kierunku „wysoki” w odniesieniu do zagrożeń (ten ostatni aspekt może również wskazywać na różne doświadczenia jednostek terytorialnych oraz ujawniającą się w ich następstwie większą dozę „krytycyzmu” w stosunku do efektów towarzyszących działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym). Należy jednak podkreślić, że nie zmienia to generalnie interpretacji rezultatów omawianych badań jako ukazujących

pozytywny obraz oddziaływań BIZ, a więc dominację korzyści nad zagrożeniami. Wyniki badań ujawniły, że wśród najważniejszych pozytywnych efektów BIZ w województwie kujawsko-pomorskim znajdują się: „wzrost zatrudnienia i wydajności pracy”, „ożywienie gospodarcze” oraz „wzrost konkurencyjności gminy”. Natomiast w odniesieniu do skutków negatywnych to przede wszystkim „tworzenie silnej konkurencji dla lokalnych przedsiębiorstw” oraz „ryzyko lokalnego monopolu firmy zagranicznej, eliminacja konkurencji”.

***Zainteresowanie gmin
województwa kujawsko-pomorskiego kapitałem zagranicznym
w postaci inwestycji bezpośrednich***

Zdecydowana większość badanych samorządów deklarowała swoje zainteresowanie pozyskaniem inwestora zagranicznego do gminy, przy czym na przestrzeni badanych lat obniżył się odsetek samorządów zainteresowanych pozyskaniem inwestora zagranicznego. Może to być skutkiem oceny realności szans, szczególnie gmin wiejskich, na przyciągnięcie zagranicznych inwestorów. Niestety zainteresowanie nie przekłada się automatycznie na przygotowanie oferty dotyczącej możliwości inwestycyjnych w gminie skierowanej do potencjalnych inwestorów zagranicznych. Większość badanych jednostek samorządowych niezależnie od edycji badania wskazywała, że takiej oferty nie posiada, co istotnie ogranicza możliwości przyciągnięcia inwestora do gminy.

***Aktywność jednostek samorządu terytorialnego w pozyskiwaniu
kapitału zagranicznego***

Niepokojącym wynikiem badań jest utrzymujący się wysoki odsetek samorządów biernie oczekujących na kontakt ze strony inwestora, co może wskazywać na ograniczone zaangażowanie w proaktywną promocję regionu.

Jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego wykorzystują przede wszystkim bierne formy pozyskiwania informacji o potencjalnych inwestorach zagranicznych, rzadziej wybierane są źródła wymagające postawy aktywnej. Najpopularniejszym źródłem informacji o potencjalnych inwestorach wykorzystywanym przez jednostki samorządowe pozostaje Internet, przy czym rola tego źródła stopniowo malała na przestrzeni badanych lat. Warta odnotowania jest znacząco spadająca w czasie rola prasy, co prawdopodobnie jest wynikiem cyfryzacji mediów i preferowania bardziej bezpośrednich kanałów informacji. Natomiast wzrosło znaczenie przekazu informacji przez inwestorów prowadzących działalność oraz instytucji rządowych jako źródeł informacji.

Wyniki badań wykazały, że niezmiennie większość jednostek samorządu terytorialnego województwa nie ma wydzielonej agendy (ani stanowiska pracy) odpowiedzialnej za obsługę inwestorów zagranicznych, a obsługiwani są oni tak jak wszystkie inne podmioty gospodarcze prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy. Może to ograniczać zdolność gmin do skutecznego przyciągania i wspierania inwestorów zagranicznych. Ważne jest jednak, że rośnie liczba jednostek posiadających takie agendy, co dowodzi, że samorządy zaczynają dostrzegać znaczenie profesjonalnej obsługi inwestorów. Potwierdza to też fakt, że na przestrzeni badanych lat nastąpił spadek odsetka samorządów wskazujących osobę pełniącą najwyższą funkcję (prezydent, burmistrz, wójt) jako odpowiedzialną za obsługę inwestorów.

Najpoważniejszą barierą skutecznej promocji gmin województwa kujawsko-pomorskiego, wskazywaną w każdej edycji badań, był brak środków finansowych. Kolejną barierą, której znaczenie wzrosło na przestrzeni lat, jest małe zainteresowanie podmiotów zewnętrznych, które mogłyby wspomóc działania promocyjne. Trzecim z najczęściej wskazywanych ograniczeń jest brak wykwalifikowanej kadry. Słabe zaangażowanie urzędników oceniono jako najmniej istotną barierę prawie we wszystkich edycjach badania (z wyjątkiem pierwszej edycji), co może wynikać z niskiego poziomu samokrytyki jednostek samorządowych.

Wyniki badań wskazały na niską skłonność samorządów do korzystania z doświadczeń miast i gmin, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego. Jedynie wynik uzyskany w edycji 2011–2012 informował, że odsetek ankietowanych samorządów, które wykazały się aktywną postawą w tym obszarze i były zainteresowane korzystaniem z doświadczeń innych miast i gmin, wyniósł ponad 50%. Badania pozostałych edycji wykazały, że ponad połowa jednostek samorządu województwa terytorialnego nie promowała bądź nie prowadziła działań na rzecz pozyskania inwestora zagranicznego wspólnie z urzędem/mi z sąsiedniego terenu, co wskazuje na relatywnie mało aktywną postawę lokalnych władz w tym obszarze.

Ponadto jednostki samorządu terytorialnego mają niską skłonność do współpracy w obszarze promowania bądź prowadzenia działania na rzecz pozyskania inwestora zagranicznego wspólnie z sąsiednimi urzędami. Ponad połowa jednostek samorządu terytorialnego nadal nie prowadzi wspólnych działań promujących inwestycje zagraniczne z sąsiednimi urzędami, chociaż w ostatniej edycji badania widać poprawę w tym zakresie. Może to oznaczać, że jednostki samorządowe zaczynają dostrzegać korzyści wynikające z dzielenia kosztów promocji i współpracy międzyregionalnej, co może przyczynić się do skuteczniejszego pozyskiwania inwestorów zagranicznych i bardziej efektywnego wykorzystania zasobów.

W każdej edycji badania jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego najwyżej oceniły pomoc w promocji gmin na rzecz przyciągnięcia inwestorów zagranicznych udzieloną im przez Urząd Marszałkowski oraz urzędy gmin. Nieco słabiej oceniono pomoc ze strony centrów obsługi inwestora, specjalnych stref ekonomicznych i urzędów miast. Należy przy tym podkreślić znaczącą poprawę oceny pomocy płynącej ze strony centrów obsługi inwestora, co wskazuje na rosnące zaangażowanie tych instytucji w działania promocyjne i pomoc inwestorom zagranicznym. Niestety, jednostki samorządowe nisko oceniły pomoc udzielaną ze strony instytucji szczebla centralnego, w tym ministerstw i ambasad RP, a także płynącą z otoczenia biznesu, np. z izb gospodarczych. Porównanie wyników poszczególnych edycji badań ukazuje jednak ogólną niewielką poprawę w ocenie

wsparcia instytucji rządowych i okołobiznesowych. Może to świadczyć o większej aktywności tych instytucji oraz o wzroście świadomości samorządów na temat możliwości korzystania z dostępnego wsparcia.

Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego

W całym okresie badań atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego była najczęściej oceniana jako średnia i to zarówno przez jego jednostki samorządowe, jak i przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym. Wśród wskazujących atrakcyjność inwestycyjną województwa jako bardzo dobrą i dobrą zdecydowanie wyższy w stosunku do odsetka przedsiębiorstw był udział samorządów. Interesujące, że oceny niekorzystne układały się w odwrotnej proporcji, jednakże tzw. symetryczna odwrotność ocen badanych grup zmniejszała się z upływem lat. Zbieżność odpowiedzi odnotowano jedynie w przypadku oceny „średnia”. Ponadto, co istotne, przeprowadzone badania wskazują, że ogólna ocena atrakcyjności regionu rosła na przestrzeni czasu nie tylko w opinii jednostek samorządowych, ale przede wszystkim przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, co należy uznać za sygnał pozytywny. Sugeruje to bowiem, że inwestorzy są coraz bardziej świadomi walorów, jakie są im oferowane na terenie województwa.

Przygotowanie gmin województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy z inwestorami zagranicznymi

Ważne dla skuteczności zachęcania inwestorów do wyboru regionu jako miejsca ich lokat kapitałowych jest odpowiednie przygotowanie władz samorządowych do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego. Ocena przygotowania władz samorządowych do współpracy z przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym wyraźnie poprawiła się na przestrzeni badanych lat. Warta podkreślenia jest znacząca poprawa ocen przygotowania władz samorządowych formułowa-

nych przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Mimo że nadal jest niższa niż samoocena jednostek samorządu terytorialnego województwa, stanowi dobry prognostyk dla działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu i budowanie pozytywnych relacji z inwestorami zagranicznymi. W ostatniej edycji badania aż 72,1% samorządów oceniło swoje przygotowanie jako dobre lub bardzo dobre, w porównaniu do 53,2% przedsiębiorstw, które podzieliły tę pozytywną opinię. Był to najwyższy odsetek korzystnych ocen samorządów z perspektywy przedsiębiorstw w historii badań.

Poprawa współpracy władz samorządowych z przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym jest widoczna również na etapie pozyskiwania inwestorów zagranicznych i dalszej z nimi współpracy. Zaangażowanie samorządów wyraźnie wzrosło na przestrzeni badanych lat, jednak wciąż pozostaje niewystarczające (w ostatniej edycji badań 57,4% przedsiębiorstw wskazało, że miejscowe władze nie podejmowały aktywnych działań na rzecz realizacji inwestycji).

Instrumenty podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej województwa stosowane przez gminy

Z badań wynika, że władze samorządowe uważają „miękkie” instrumenty, takie jak przychylne nastawienie urzędników do inwestorów oraz wysoka jakość obsługi w urzędach, za kluczowe w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej gmin. W ocenie samorządów niezmiennie ważne pozostają też „twarde” czynniki, jak rozbudowa infrastruktury transportowej, choć ich znaczenie nieznacznie spadło na przestrzeni lat. Samorządy coraz bardziej doceniają działania poprawiające wizerunek gminy i ułatwiające inwestorom procedury administracyjne, a także pomoc w nawiązywaniu kontaktów z instytucjami okołobiznesowymi. Ważnym instrumentem jest również dbanie o dobry stan środowiska. Natomiast rola niektórych działań, takich jak wsparcie w rekrutacji pracowników i pozyskiwaniu funduszy unijnych, oceniana jest coraz niżej, podobnie jak inne zachęty, np. podatkowe. Wyniki sugerują, że samorządy dostosowują swoje działania i reagują na potrzeby in-

westorów, co ma sprzyjać tworzeniu stabilnego i przyjaznego środowiska dla zagranicznych inwestycji.

Ogół wyników badań odnoszących się do powyższych zagadnień stanowi przesłankę do potwierdzenia słuszności hipotezy H_4 – w ciągu minionych dwóch dekad dokonały się istotne zmiany projakościowe w ramach aktywności władz samorządowych w pozyskiwaniu inwestorów zagranicznych.

Ocena wsparcia inwestorów zagranicznych w województwie

W ocenach przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego dotyczących pomocy instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu przed rozpoczęciem działalności gospodarczej w województwie kujawsko-pomorskim większość respondentów niezmiennie wskazywała, że wsparcie inwestorów przez te instytucje nie miało znaczenia. Najwyższy był udział przedsiębiorstw, które tak oceniły wsparcie instytucji rządowych oraz podmiotów otoczenia biznesu. Uwzględniając odsetek ocen „bardzo dobry” i „dobry”, można zauważyć, że w badanym czasie inwestorzy najwyżej oceniali pomoc urzędów gmin i miast, specjalnych stref ekonomicznych oraz Urzędu Marszałkowskiego i, co ważne, odsetek ten wzrastał na przestrzeni badanych lat.

W całym okresie badań większość przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oceniała jako mało istotne wsparcie udzielane im przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenie biznesu po podjęciu działalności gospodarczej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Zdecydowana większość respondentów określiła wsparcie instytucji rządowych i otoczenia biznesu jako „bez znaczenia”. W ostatniej edycji badań korzystniejszy wynik odnotowano w odniesieniu do urzędów miast i gmin, specjalnych stref ekonomicznych oraz Urzędu Marszałkowskiego. Odsetek pozytywnych ocen tych instytucji był wyższy w stosunku do wyniku poprzednich edycji. W porównaniu do ocen wsparcia oferowanego przed rozpoczęciem działalności oceny wsparcia po jej rozpoczęciu są generalnie niższe.

Mimo pewnych pozytywnych symptomów ogólny obraz wsparcia inwestorów z zagranicy pozostaje niepokojący. Generalnie większość badanych przedsiębiorstw nie zmieniła opinii, że zwłaszcza wsparcie instytucji rządowych, otoczenia biznesu zarówno przed, jak i po rozpoczęciu działalności gospodarczej jest „bez znaczenia”, co wyraźnie sugeruje potrzebę poprawy działań w tym zakresie. Można jednak dostrzec pewne pozytywne tendencje w poprawie ocen wsparcia udzielanego przez instytucje lokalne: urzędy gmin i miast, specjalne strefy ekonomicznych, Urząd Marszałkowski, w porównaniu do wcześniejszych lat.

***Województwo kujawsko-pomorskie jako miejsce lokaty kapitału
w postaci BIZ – czy wybór okazał się trafny?***

Wyniki badań wskazują na wzrost zadowolenia inwestorów z wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej. W ostatniej edycji badania ponad połowa przedsiębiorstw (55,3%) deklarowała ponowny wybór tego regionu dla prowadzenia działalności gospodarczej, co potwierdza jego rosnącą atrakcyjność inwestycyjną. W stosunku do wcześniej formułowanych ocen nastąpiła wyraźna poprawa postrzegania województwa jako miejsca zrealizowanej inwestycji. Pozytywna tendencja sugeruje, że doświadczenia inwestorów umocniły ich w przekonaniu o trafności swoich decyzji, a także – jak wskazują wcześniejsze odpowiedzi – poprawiła się atrakcyjność województwa.

Zakończenie

Książka ta stanowi zwieńczenie przeprowadzonych przez jej autorów badań bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w całym okresie jego istnienia, a nawet więcej – od okresu 1990–1999, kiedy to obecny obszar województwa kujawsko-pomorskiego tworzyły województwa bydgoskie, toruńskie i włocławskie (znajduje się w niej mała wzmianka o tym badaniu). Skoncentrowano się w niej na bardzo syntetycznym porównaniu wyników czterech projektów badawczych przeprowadzonych po powstaniu w 1999 roku województwa kujawsko-pomorskiego.

Tak jak powiedziano we wstępie – każdy z tych projektów został przeprowadzony z zastosowaniem niemal identycznej metodyki. W badaniach wykorzystano bogaty materiał statystyczny prezentowany we wszelkich dostępnych opracowaniach Głównego Urzędu Statystycznego oraz pochodzący ze statystyk niepublikowanych, opracowanych dla potrzeb związanych z tymi badaniami przez Wojewódzki Urząd Statystyczny. Jednak szczególnie cenne są, zdaniem autorów, informacje zgromadzone w efekcie poszczególnych edycji badań empirycznych przeprowadzonych z udziałem jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego oraz przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego prowadzących działalność gospodarczą na jego terenie. Kompleksowość tych badań, a przede wszystkim ich ciągłość w czasie czynią uzyskane wyniki oryginalnymi. Rozszerzając wiedzę, zwłaszcza o uwarunkowaniach BIZ, wyniki te mogą być przydatne w rozważaniach teoretycznych dotyczących międzynarodowych przepływów kapitału. Mają jednak przede wszystkim wartość praktyczną, wyposażają bowiem władze województwa kujawsko-pomorskie-

go w unikatowy zbiór informacji, którego wykorzystanie może mieć istotne znaczenie w działaniach na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, a zwłaszcza w polityce wobec BIZ.

Autorzy książki niezmiennie podkreślają, że wśród rozlicznych obowiązków władz samorządowych, podobnie jak rządowych, obowiązkiem szczególnym jest dbałość o rozwój miejscowej przedsiębiorczości i to niezależnie od źródeł zasilającego ją kapitału. Wobec wielokrotnie podnoszonego problemu deficytu kapitału w Polsce, jak również poziomu jego technologicznej nowoczesności, dalej niemałą potrzebą jest zewnętrzne zasilanie kapitałowe gospodarki. Stąd dalsze zabieganie władz o pozyskanie kapitału w postaci BIZ jest obiektywną koniecznością. Skuteczność działań w tym zakresie uzależniona jest od możliwie najpełniejszego rozpoznania stymulant i destymulant wyboru województwa jako miejsca inwestowania. Jest też warunkiem kreowania świadomej i skutecznej polityki wobec BIZ. Przedstawione w pracy wyniki badań przynoszą w tym zakresie ważne informacje w postaci wskazań wynikających z autopsji przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. W efekcie konfrontacji ich z ocenami jednostek samorządu terytorialnego powstaje nienajlepszy obraz możliwości zapewnienia skuteczności działań na rzecz przyciągania kapitału z zagranicy. Stąd, mając świadomość potrzeby upowszechniania wyników badań, autorzy książki wyrażają niezmiennie gotowość uczestnictwa w debatach z przedstawicielami jednostek samorządowych poświęconych tym problemom. Obecnie w województwie kujawsko-pomorskim szczególnie ważny wydaje się problem dopasowania oferty podażowej do potrzeb rynku pracy.

Ważna jest zdolność wychodzenia naprzeciw oczekiwaniom potencjalnych inwestorów, istotne jest zatem rozpoznanie tych oczekiwań. Nie ma tu oczywiście mowy o tworzeniu specjalnych przywilejów dla przedsiębiorców z zagranicy. Chodzi głównie o uwzględnienie kwestii obiektywnych trudności, między innymi związanych z „poruszaniem się” w mniej znanej rzeczywistości kraju niebędącego krajem macierzystym. Na tym tle warto raz jeszcze zwrócić uwagę, że niezmiennie oceniając wsparcie instytucji rządowych, samorządowych i otoczenia biznesu, większość przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

województwa kujawsko-pomorskiego wyraża mało pozytywne opinie (zwłaszcza o pomocy po podjęciu prowadzenia działalności gospodarczej), dotyczące głównie centralnych instytucji rządowych, ambasad RP, ponadwojewódzkich podmiotów otoczenia biznesu. W tym kontekście może cieszyć jedynie widoczna poprawa ocen jednostek samorządu terytorialnego województwa i specjalnych stref ekonomicznych.

W świetle tych spostrzeżeń wart uwagi jest sformułowany w toku postępowania badawczego wniosek, że w Polsce działa nazbyt dużo rozproszonych instytucji i organizacji, których obowiązkiem statutowym jest wspieranie przedsiębiorstw. Z tym wiąże się powielanie działań (szczególnie mniej ważnych), nieklarowny ich podział, brak koncentracji na najważniejszych.

Pozytywnym sygnałem dla województwa kujawsko-pomorskiego, płynącym z opisanych w tej książce wyników badań, jest zidentyfikowany wzrost zadowolenia inwestorów z wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej.

Spis literatury

- Abouelfarag H.A., Abed M.S., *The impact of Foreign Direct Investment on real wages in Egypt: A sectoral empirical analysis*, „Topics in Middle Eastern and African Economies” 2018, Vol. 20, No. 2.
- Abrahamy F., Koningszand J., Slootmaekers V., *FDI spillovers in the Chinese manufacturing sector: evidence of firm heterogeneity*, „Economics of Transition and Institutional Change” 2010, Vol. 18, Issue 1.
- Aharoni A., *The foreign investment decision process*, [w:] P.J. Buckley, P.N. Ghauri (red.), *International business strategy. Theory and practice*, Routledge, New York 2015.
- Ahmad E., Hamdani A., *The role of Foreign Direct Investment in economic growth*, „Pakistan Economic and Social Review” 2003, Vol. 41, No. 1/2.
- Al-Mulali U., Tang C.F., *Investigating the validity of pollution haven hypothesis in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries*, „Energy Policy” 2013, Vol. 60, Issue C.
- Amighini A., Cozza C., Giuliani E., Rabellotti R., Scalera V.G., *Multinational enterprises from emerging economies: What theories suggest, what evidence shows. A literature review*, „Economia e Politica Industriale” 2015, Vol. 42, Issue 3.
- An T., Xu Ch., Liao X., *The impact of FDI on environmental pollution in China: Evidence from spatial panel data*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28.
- Ashraf A., Herzer D., Nunnenkamp P., *The effects of greenfield FDI and cross-border M&As on total factor productivity*, „The World Economy” 2016, Vol. 39, Issue 11.
- Baek J., *A new look at the FDI-income-energy-environment nexus: Dynamic panel data analysis of ASEAN*, „Energy Policy” 2016, Vol. 91, Issue C.
- Balasubramanyam V.N., Salisu M., Sapsford D., *Foreign Direct Investment and growth in EP and IS countries*, „The Economic Journal” 1996, Vol. 106, No. 434.

- Bayar Y., Remeikienė R., Žufan J., Novotný M., *Unemployment effects of greenfield and brownfield investments in post-transition European Union members*, „E&M Economics and Management” 2020, Vol. 23, Issue 2.
- Bayar Y., Şaşmaz M.Ü., *Impact of Foreign Direct Investments on unemployment in emerging market economies: A co-integration analysis*, „International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research” 2017, Vol. 10, Issue 3.
- Belderbos R., Castellani D., Du H.S., Lee G.H., *Internal versus external agglomeration advantages in investment location choice: The role of global cities' international connectivity*, „Journal of International Business Studies” 2024 (on-line).
- Belderbos R., Du H.S., Slangen A., *When do firms choose global cities as foreign investment locations within countries? The roles of contextual distance, knowledge intensity, and target country experience*, „Journal of World Business” 2020, Vol. 55, Issue 1.
- Bermejo Carbonell J., Werner R.A., *Does Foreign Direct Investment generate economic growth? A new empirical approach applied to Spain*, „Economic Geography” 2018, Vol. 94, Issue 4.
- Beugelsdijk S., Smeets R., Zwinkels R., *The impact of horizontal and vertical FDI on host's country economic growth*, „International Business Review” 2008, Vol. 17, Issue 4.
- Blomström M., Kokko A., *How foreign investment affects host countries*, The World Bank, Washington 1997 (Policy Research Working Paper Series, No. 1745).
- Blomström M., Kokko A., *The economics of Foreign Direct Investment incentives*, „NBER Working Papers” 9489, National Bureau of Economic Research 2003.
- Blomström M., Kokko A., Zejan M., *Host country competition, labor skills, and technology transfer by multinationals*, „Review of World Economics” 1994, Vol. 130, No. 3.
- Blomström M., Sjöholm F., *Technology transfer and spillovers: Does local participation with multinationals matter?*, „European Economic Review” 1999, Vol. 43, Issues 4–6.
- Borensztein E., De Gregorio, J., Lee, J.-W., *How does Foreign Direct Investment affect economic growth*, „Journal of International Economics” 1998, Vol. 45, No. 1.
- Bretas V.P.G., Alon I., Paltrinieri A., Chawla K., *Bibliometric review on FDI attractiveness factors*, „European Journal of International Management” 2022, Vol. 17, No. 2/3.

- Buckley P.J., Clegg J., Wang Ch., *Cross, FDI, regional economic differences and growth: Panel data evidence from China*, „Transnational Corporations” 2002, Vol. 11, No. 1.
- Buckley P.J., Ghauri P.N., *Globalisation, economic geography and the strategy of multinational enterprises*, „Journal of International Business Studies” 2004, Vol. 35.
- Budner W.W., *Czynniki lokalizacji inwestycji a możliwości rozwoju ekonomicznego gmin w Polsce*, „Administratio Locorum” 2007, Vol. 6, No. 3.
- Caves R.E., *Multinational firms, competition, and productivity in host-country markets*, „Economica” 1974, Vol. 41.
- Chakravarty D., Goerzen A., Musteen M., Ahsan M., *Global cities: A multi-disciplinary review and research agenda*, „Journal of World Business” 2021, Vol. 56, Issue 3.
- Chidlow A., Salciuviene L., Young S., *Regional determinants of inward FDI distribution in Poland*, „International Business Review” 2009, Vol. 18, No. 2.
- Clark G.L., Feldman M.P., Gertler M.S., *Economic geography: Transition and growth*, [w:] G.L. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler (red.), *The Oxford handbook of economic geography*, Oxford University Press, Oxford 2000.
- Crespo N., Fontoura M.P., *Determinant factors of FDI spillovers – What do we really know?*, „World Development” 2007, Vol. 35, No. 3.
- Csomós G., *Cities as command and control centres of the world economy: An empirical analysis, 2006–2015*, „Bulletin of Geography. Socio-Economic Series” 2017, No. 38.
- Cuervo-Cazurra A., *Corruption in international business*, „Journal of World Business” 2016, Vol. 51, Issue 1.
- Cuervo-Cazurra A., Dieleman M., Hirsch P., Rodrigues S.B., Zyglidopoulos S., *Multinationals’ misbehavior*, „Journal of World Business” 2021, Vol. 56, Issue 5.
- Cuervo-Cazurra A., Narula R., Un C.A., *Internationalization motives: Sell more, buy better, upgrade and escape*, „The Multinational Business Review” 2015, Vol. 23, No. 1.
- Czaplewski L., Karaszewski W., *Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla regionu przyjmującego*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2012.
- Czerwieniec E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w środowisku lokalnym*, „Zeszyty Naukowe” nr 94, Prace Katedry Mikroekonomii Akademii Eko-

- onomicznej w Poznaniu, red. E. Czerwieniec, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2007.
- Damioli G., Marin G., *The effects of foreign entry on local innovation by entry mode*, „Research Policy” 2024, Vol. 53, No. 3.
- Domański B., Jarczewski W., *Cel i zakres opracowania*, [w:] B. Domański, W. Jarczewski (red.), *Klimat inwestycyjny w województwie małopolskim*, Departament Gospodarki i Infrastruktury, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2006.
- Doytch N., Narayan S., *Does FDI influence renewable energy consumption? An analysis of sectoral FDI impact on renewable and non-renewable industrial energy consumption*, „Energy Economics” 2016, Vol. 54.
- Driffeld N., Hughes D., *Foreign and domestic investment: Regional development or crowding out?*, „Regional Studies” 2003, Vol. 37, Issue 3.
- Dunning J.H., *Location and the multinational enterprise: A neglected factor?*, „Journal of International Business Studies” 1998, Vol. 29, No. 1.
- Dunning J.H., *Multinational enterprises and the global economy*, Addison-Wesley Publishing Company, Workingham 1993.
- Dunning J.H., *The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity*, „International Business Review” 2000, No. 9.
- Dunning J.H., *The theory of international production*, „The International Trade Journal” 1988, Vol. 3, No. 1.
- Dunning J.H., *Towards a new paradigm of development: implications for the determinants of international business*, „Transnational Corporations” 2006, Vol. 15, No. 1.
- Dunning J.H., Lundan S.M., *Multinational enterprises and the global economy*, 2nd ed., Edward Elgar, Cheltenham, UK–Northampton, USA 2008.
- Ewing B.T., Yang B., *The differential growth effect of FDI across US regions*, „International Economic Journal” 2009, Vol. 23, No. 4.
- Faeth I., *Determinants of Foreign Direct Investment – A tale of nine theoretical models*, „Journal of Economic Surveys” 2009, Vol. 23, No. 1.
- Fan C.C., *Globalizing research on global cities and international business*, „Journal of International Business Studies” 2024, Vol. 55.
- Farla K., de Crombrughe D., Verspagen B., *Institutions, Foreign Direct Investment, and domestic investment: Crowding out or crowding in?*, „World Development” 2016, Vol. 88.
- Ferencikova S., Sr., Ferencikova S., Jr., *Outward investment flows and the development path: The case of Slovakia*, „Eastern European Economics” 2012, Vol. 50, No. 2.

- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., *Ocena konkurencyjności województw*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2000.
- Goerzen A., Asmussen C.G., Nielsen B.B., *Global cities and multinational enterprise location strategy*, „Journal of International Business Studies” 2013, Vol. 44.
- Gopinath M., Chen W., *Foreign Direct Investment and wages: A cross-country analysis*, „Journal of International Trade and Economic Development” 2003, Vol. 12, Issue 3.
- Górecka D., Szałucka M., *Country market selection in international expansion using multicriteria decision aiding methods*, „Multiple Criteria Decision Making” 2013, Vol. 8.
- Görg H., Greenaway D., *Foreign Direct Investment and intra-industry spillovers: A review of the literature*, Leverhulme Centre for Research on Globalisation and Economic Policy, University of Nottingham, Nottingham 2001 (Research Paper, No. 2001, 37).
- Gorynia M., *Przedsiębiorstwo w biznesie międzynarodowym. Aspekty ekonomiczne, finansowe i menedżerskie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.
- Gorynia M., Bartosik-Purgat M., Jankowska B., Owczarzak R., *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych – aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, „Ekonomista” 2006, nr 2.
- Gupta A.K., Govindarajan V., *Converting global presence into global competitive advantage*, „The Academy of Management Executive” 2001, Vol. 15, No. 2.
- Hildebrandt A., Kalinowski T., Nowicki M., Susmarski P., Tarkowski M., *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005*, opracowanie pod red. T. Kalinowskiego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005.
- Hildebrandt A., Kalinowski T., Nowicki M., Susmarski P., Tarkowski M., *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006*, opracowanie pod red. T. Kalinowskiego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2006.
- Hungarian Data*, „Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration” 2002, Ghent University, Belgium 02/157.
- Huynh H.T., Nguyen P.V., Trieu H.D., Tran K.T., *Productivity spillover from FDI to domestic firms across six regions in Vietnam*, „Emerging Markets Finance and Trade”, Vol. 57, No. 1.

- Iriyama A., Kishore R., Talukdar D., *Playing dirty or building capability? Corruption and HR training as competitive actions to threats from informal and foreign firm rivals*, „Strategic Management Journal” 2016, Vol. 37, Issue 10.
- Jacobs A.J., *Nested dependent city-regions: FDI, uneven development, and Slovakia's Bratislava, Nitra, Trencin, Trnava, and Zilina city-regions*, „Journal of Urban Affairs” 2017, Vol. 39, Issue 6.
- Jahanger A., *Influence of FDI characteristics on high-quality development of China's economy*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28.
- Janton-Drozdowska E., Majewska M., *Investment attractiveness of Central and Eastern European countries in the light of new locational advantages development*, „Equilibrium Quarterly Journal of Economics and Economic Policy” 2016, Vol. 11, No. 1, s. 97–119.
- Jaworek M., Karaszewski W., *Ewolucja determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vi-stula” 2018, nr 2.
- Jaworek M., Karaszewski W., *Kapitał zagraniczny w przedsiębiorstwach prowadzących działalność na obszarze Polski (od Królestwa Polskiego do końca II Rzeczypospolitej)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020.
- Jaworek M., Karaszewski W., Kuczmarska M., *Determinants of Foreign Direct Investment in the Kujawsko-Pomorskie voivodeship from 2000 to 2022: An evaluation based on empirical research*, „Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series” 2024, Nr 192.
- Jaworek M., Karaszewski W., Kuczmarska M., Kuzel M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Kazachstanu (na przykładzie aktywności inwestycyjnej polskich przedsiębiorstw)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022.
- Jaworek M., Karaszewski W., Kuczmarska M., Kuzel M., Szałucka M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, struktura, miejsce w gospodarce, uwarunkowania)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2024.
- Jaworek M., Karaszewski W., Kuczmarska M., Kuzel M., Szałucka M., Krajewska M., Siemińska E., *Raport końcowy projektu naukowo-badawczego pn. Atrakcyjność inwestycyjna województwa kujawsko-pomorskiego zrealizowanego przez zespół Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem dr hab. inż. Małgorzaty Jaworek, prof. UMK, zleconego przez Pomorską Specjalną Strefę Ekonomiczną sp. z o.o., Toruń, styczeń 2023.*

- Jaworek M., Kuczmarska M., *Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, Vol. 79, nr 1.
- Jaworek M., Kuczmarska M., Lizińska W., *Kreowanie klimatu inwestycyjnego na rzecz przyciągania inwestorów zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego w wybranych województwach Polski*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2016, *Ekonomia XLVII*, nr 1.
- Jaworek M., Kuzel M., *Aktywność inwestycyjna największych przedsiębiorstw w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2013, nr 155.
- Jaworek M., Kuzel M., *Efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2007, nr 1152.
- Jaworek M., Kuzel M., *Przedsiębiorstwa i kapitał zagraniczny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999–2010*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2012.
- Kalinowski T., Sobczak D. (red.), *Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie śląskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych*, IBnGR, Gdańsk 1997.
- Karaszewska H., Karaszewski W., *Spółki z udziałem zagranicznym w Polsce – płace, wydajność pracy, inwestowanie*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Inwestycje w procesie transformacji gospodarki Polski 1990–1999*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000.
- Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2004.
- Karaszewski W., *Foreign Direct Investment inflows in the Central and Eastern European countries and the determinants of this investment*, The 12th Annual International Conference “Business and Economic Development in Central and Eastern Europe”, Brno, Czech Republic, 10–11 September 2004.
- Karaszewski W., *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001.
- Karaszewski W., *Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla regionu przyjmującego bezpośrednio inwestycje zagraniczne w Polsce*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wojewódz-*

- twie kujawsko-pomorskim. Stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005.
- Karaszewski W., Jaworek M., Siemińska E., *Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę regionu „goszczącego” – wybrane zagadnienia*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016.
- Kisiel R., Krajewska A., Nazarczuk J.M., *Spatial concentration of businesses with foreign capital in the capital cities of the Polish voivodeships and their agglomerations from 1995–2016*, „Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia” 2017, Vol. 16, No. 4.
- Kola-Bezka M., Kuzel M., *Global cities and multinational enterprises: Integrating the existing concepts for future research studies*, „Bulletin of Geography. Socio-Economic Series” 2023, No. 60.
- Kola-Bezka M., Kuzel M., Sobczak I., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i znaczenie kapitału zagranicznego dla gospodarki województwa*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2009.
- Kozłowska A., Szczepkowska-Flis A., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce kraju goszczącego – ujęcie teoretyczne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia” 2010, nr 113.
- Kozłowska M., *Atrakcyjność inwestycyjna – rozważania teoretyczne*, [w:] U. Zagórna-Janszta (red.), *Problemy gospodarcze w ujęciu teoretycznym i praktycznym*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2012.
- Kuzel M., *Kapitał intelektualny organizacji w procesie internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw – inwestorów zagranicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018.
- Kuzel M., *Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2012.
- Kuzel M., *The investment development path: Evidence from Poland and other countries of the Visegrád Group*, „Journal of East-West Business” 2017, Vol. 23, No. 1.
- Kuzel M., Kuczmarska M., Czaplewski L., Jaworek M., *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] W. Karaszewski (red. nauk.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych wojewódz-*

- twach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016.
- Kwon Y.-C., *Effects of vertical and horizontal FDI projects on a host country's economy: Trade and local linkages*, „Foreign Trade Review” 2001, Vol. 36, Issues 3–4.
- Lizińska W., *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce (studium na poziomie terytorialnym)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012.
- Lizińska W., *Zmiany motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31/1.
- Lundan S.M., *Definitions, motivations, and locational determinants of Foreign Direct Investment*, [w:] A.T. Tavares-Lehmann, P. Toledano, L. Johnson and L. Sachs (red.), *Rethinking investment incentives: Trends and policy options*, Columbia University Press 2016.
- Majcen B., Radosevic S., Rojec M., *FDI subsidiaries and industrial integration of Central Europe: Conceptual and empirical results*, Halle Institute for Economic Research, Halle 2003 (IWH Discussion Paper, No. 177).
- Mansfield E., Romeo A., *Technology transfer to overseas subsidiaries by U.S.-based firms*, „The Quarterly Journal of Economics” 1980, Vol. 95, No. 4.
- Markusen J.R., Venables A.J., *Foreign Direct Investment as a catalyst for industrial development*, „European Economic Review” 1999, Vol. 43, No. 2.
- Mączyńska E., *Inwestycje i restrukturyzacja potencjału technicznego przedsiębiorstw (wyniki badań)*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Inwestycje w procesie transformacji gospodarki Polski 1990–1999*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000.
- Medve-Bálint G., *Changes below the surface? Regional patterns of Foreign Direct Investment in post-crisis Central and Eastern Europe*, [w:] B. Galgóczi, J. Drahokoupil, M. Bernaciak (red.), *Foreign investment in Eastern and Southern Europe after 2008. Still a lever of growth?*, ETUI, Brussels 2015.
- Mello Jr. L.R. de, *Foreign Direct Investment in developing countries and growth: A selective survey*, „The Journal of Development Studies” 1997, Vol. 34, No. 1.
- Misala J., *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2003.
- Mun H.W., Lin T.K., Man Y.K., *FDI and economic growth relationship: An empirical study on Malaysia*, „International Business Research” 2008, Vol. 1, No. 2.

- Narula R., Dunning J.H., *Multinational enterprises, development and globalization: Some clarifications and a research agenda*, „Oxford Development Studies” 2010, Vol. 38, Issue 3.
- Narula R., Guimón J., *The investment development path in a globalized world: Implications for Eastern Europe*, „Eastern Journal of European Studies” 2010, Vol. 1, Issue 2.
- Narula R., Pinelli A., *Multinational enterprises and economic development in host countries: What we know and what we don't know*, Henley Business School, University of Reading, Reading 2016 (Discussion Paper, No. JHD-2016-01).
- Nazarczuk J.M., Krajewska A., *Local determinants of Foreign Direct Investment in Poland: The role of Relative Distance*, „Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy” 2018, Vol. 13, Issue 1.
- Nazarczuk J.M., Umiński S., Brodzicki T., *Determinants of the spatial distribution of exporters in regions: The role of ownership*, „The Annals of Regional Science” 2020, Vol. 64.
- Nguyen D.T.H., Sun S., Beg A.R.A., *How does FDI affect domestic firms' wages? Theory and evidence from Vietnam*, „Applied Economics” 2019, Vol. 51, Issue 49.
- Nielsen B.B., Asmussen Ch.G., Weatherall C.D., *The location choice of Foreign Direct Investments: Empirical evidence and methodological challenges*, „Journal of World Business” 2017, Vol. 52, No.1.
- Osayomi T., Adeniyi O., *Spatial econometric analysis of inbound Foreign Direct Investments in Nigeria: A geographically weighted regression approach*, „Nigerian Journal of Economic and Social Studies” 2017, Vol. 59, No. 1.
- Oziewicz E., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
- PAiiIZ, *Bariery w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Warszawa 2010.
- Pilarska Cz., *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych z perspektywy kraju goszczącego*, „Gospodarka Narodowa” 2018, z. 296, nr 4.
- Pilka M.E., Słuka N.A., Szymańska D., *The world's largest foreign TNCs in U.S. global cities: Observations in studying industrial composition*, „Cities” 2022, Vol. 120.
- Polloni-Silva E., Morales H.F., Rebelatto D.A.d.N., Hartmann D., *Are foreign companies a blessing or a curse for local development in Brazil? It depends on the home country and host region's institutions*, „Growth and Change” 2021, Vol. 52, Issue 2.

- Protsenko A., *Vertical and horizontal Foreign Direct Investment in transition countries*, Ludwig-Maximilians-Universität, München 2003.
- Przybylska K., *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomicznej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001.
- Puchalska K., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik modernizacji polskiej gospodarki*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2015, Vol. 41.
- Qu Y., Wang Ch., Wei Y., Wu L., Zheng N., *Does eco-innovation of emerging market firms benefit from knowledge spillovers of MNC in a multi-dimensional task environment?*, „Management International Review” 2024, Vol. 64.
- Ren Y.S., Apergis N., Ma C., Baltas K., Jiang Y., Liu J.L., *FDI, economic growth, and carbon emissions of the Chinese steel industry: New evidence from a 3SLS model*, „Environmental Science and Pollution Research” 2021, Vol. 28.
- Rozkwitalska M., *Zarządzanie międzynarodowe*, Difin, Warszawa 2007.
- Różański J., Kuzel M., *Powiązania gospodarcze pomiędzy przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami lokalnymi w Polsce*, „Przeгляд Organizacji” 2017, nr 2.
- Rugman A.M., *Internalization as a general theory of Foreign Direct Investment: A re-appraisal of the literature*, „Weltwirtschaftliches Archiv” 1980, Vol. 116, No. 2.
- Rugman A.M., Verbeke A., *Location, competitiveness and the multinational enterprise*, [w:] A.M. Rugman, T. Brewer (red.), *Oxford handbook of international business*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- Rymarczyk J., *Biznes międzynarodowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.
- Rymarczyk J., *Internacjonalizacja i globalizacji przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Saas M., Gál Z., Juhász B., *The impact of FDI on host countries: The analysis of selected service industries in the Visegrad countries*, „Post-Communist Economies” 2018, Vol. 30, Issue 5.
- Saraswati A., Hartono D., Indriyani W., *The impact of FDI on energy intensity: A spatial econometric analysis of Indonesian provinces*, „Journal of Environmental Studies and Sciences” 2022, Vol. 12.
- Saucedo E., Ozuna T., Jr., Zamora H., *The effect of FDI on low and high-skilled employment and wages in Mexico: A study for the manufacture and vice sectors*, „Journal for Labour Market Research” 2020, Vol. 54.

- Schmerer H.J., *Foreign Direct Investment and search unemployment: Theory and evidence*, „International Review of Economics and Finance” 2014, Vol. 30.
- Schoors K., Van Der Tol B., *Foreign Direct Investment spillovers within and between sectors: Evidence from Hungarian data*, „Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration” 2002, Ghent University, Belgium.
- Scott A.J., *Economic geography: The great half century*, [w:] G.L. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler (red.), *The Oxford handbook of economic geography*, Oxford University Press, Oxford 2000.
- Shahbaz M., Nasreen S., Abbas F., Anis O., *Does Foreign Direct Investment impede environmental quality in high-, middle-, and low-income countries?*, „Energy Economics” 2015, Vol. 51, Issue C.
- Sitek E., *Inwestycje bezpośrednio przedsiębiorstwa na rynku zagranicznym*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2000.
- Smarzynska-Javorcik B., *Does Foreign Direct Investment increase the productivity of domestic firms? In search of spillovers through backward linkages*, „American Economic Review” 2004, Vol. 94, No. 3.
- Smarzynska-Javorcik B., Spatareanu M., *To share or not to share: Does local participation matter for spillovers from Foreign Direct Investment?*, „Journal for Development Economics” 2008, Vol. 85, Issues 1–2.
- Solomon E.M., *Foreign Direct Investment, host country factors and economic growth*, „Ensayos Revista de Economía” 2011, Vol. 30, No. 1.
- Stančík J., *FDI spillovers in the Czech Republic: Takeovers vs. greenfields*, European Commission, Brussels 2009 (Economic Papers, No. 369).
- Stawicka M., Kwieciński L., Wróblewski M., *Analiza atrakcyjności inwestycyjnej regionu w świetle współczesnych trendów, w ramach projektu Analizy, badania i prognozy na rzecz Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego* [POKL.08.01.04–02–003/08].
- Stojčić N., Orlić E., *Spatial dependence, foreign investment and productivity spillovers in new EU member states*, „Regional Studies” 2020, Vol. 54, No. 8.
- Sucháček J., Urmínský J., Škapa S., *The spatial distribution of largest firms in the Czech Republic and its managerial implications*, „GeoScope” 2018, Vol. 12, No. 2.
- Szkorupová Z., *Relationship between Foreign Direct Investment and domestic investment in selected countries of Central and Eastern Europe*, „Procedia Economics and Finance” 2015, Vol. 23.

- Tan S.W., Tusha D., *Foreign firm characteristics, labour market restrictions and FDI spillovers: Evidence from Moldova*, „The World Economy” 2023, Vol. 46, Issue 1.
- Tiwari A.K., Mutascu M., *Economic growth and FDI in Asia: A Panel-data approach*, „Economic Analysis and Policy” 2011, Vol. 41, Issue 2.
- Umiński S., *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
- UNCTAD, *World Investment Report 1994: Transnational corporations, employment and the workplace*, United Nations, New York–Geneva 1994.
- UNCTAD, *World Investment Report 1998: Trends and determinants*, New York–Geneva 1998.
- Vijaya R.M., Kaltani L., *Foreign Direct Investment and wages: A bargaining power approach*, „Journal of World-Systems Research” 2007, Vol. 13, No. 1.
- Villaverde J., Maza A., *Foreign Direct Investment in Spain: Regional distribution and determinants*, „International Business Review” 2012, Vol. 21, Issue 4.
- Villaverde J., Maza A., *The determinants of inward Foreign Direct Investment: Evidence from the European regions*, „International Business Review” 2015, Vol. 24, No. 2.
- Wang M., Sunny Wong M.C., *What drives economic growth? The case of cross-border M&A and greenfield FDI activities*, „Kyklos” 2009, Vol. 62, Issue 2.
- Wei S.-J., *Foreign Direct Investment in China: Sources and consequences*, „NBER Chapters” 1996, [w:] *Financial deregulation and Integration in East Asia*, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Weresa M.A., *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, „Zeszyty BRE Bank–CASE” 2000, nr 62.
- Wirz A., *Die Wechselwirkungen zwischen Raumstruktur und Direktinvestitionen in Entwicklungsländern unter besonderer Berücksichtigung des Arbeitsmarktes. Dargestellt an den Direktinvestitionen der Automobilindustrie in Nigeria*, Ludwig-Maximilians-Universität, München 1984.
- Witkowska J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne*, „Ekonomista” 2000, nr 5.
- Witkowska J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowowschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996.
- World Bank, *The World Development Report 2005: A better investment climate for everyone*, World Bank, Washington DC 2004.
- Zimny Z., *Polityka wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wnioski dla Polski*, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Warszawa 2017.

Zorska A., *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

Opracowania statystyczne

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 1999 roku*, Warszawa 2000.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2001 roku*, Warszawa 2002.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2002 roku*, Warszawa 2003.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2003 roku*, Warszawa 2004.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2004 roku*, Warszawa 2005.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 roku*, Warszawa 2007.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2007 roku*, Warszawa 2008.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2008 roku*, Warszawa 2009.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2009 roku*, Warszawa 2010.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2011 roku*, Warszawa 2012.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2012 roku*, Warszawa 2013.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2013 roku*, Warszawa 2014.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2015 roku*, Warszawa 2016.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2016 roku*, Warszawa 2017.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2017 roku*, Warszawa 2018.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2018 roku*, Warszawa 2019.

GUS, *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2019 roku*, Warszawa 2020.

- GUS, *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2020 roku*, Warszawa 2021.
- GUS, *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2021 roku*, Warszawa 2022.
- GUS, *Bilansowe wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2022 roku*, Warszawa 2024.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2006 roku*, Warszawa 2007.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2007 roku*, Warszawa 2008.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2008 roku*, Warszawa 2009.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2009 roku*, Warszawa 2010.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 roku*, Warszawa 2012.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2012 roku*, Warszawa 2013.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2013 roku*, Warszawa 2014.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2015 roku*, Warszawa 2016.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2016 roku*, Warszawa 2017.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2017 roku*, Warszawa 2018.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2018 roku*, Warszawa 2019.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2019 roku*, Warszawa 2020.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2020 roku*, Warszawa 2021.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2021 roku*, Warszawa 2022.
- GUS, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2022 roku*, Warszawa 2024.
- GUS, *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 1999 roku*, Warszawa 2000.

- GUS, *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2001 roku*, Warszawa 2002.
- GUS, *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2002 roku*, Warszawa 2003.
- GUS, *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2003 roku*, Warszawa 2004.
- GUS, *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2004 roku*, Warszawa 2005.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2016 roku*, Warszawa 2017.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2017 roku*, Warszawa 2018.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2018 roku*, Warszawa 2019.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2019 roku*, Warszawa 2020.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2020 roku*, Warszawa 2021.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2021 roku*, Warszawa 2022.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2022 roku*, Warszawa 2023.

Spis tabel

Tabela M.1. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego objętych badaniami i poziom zwrotności kwestionariuszy badawczych w czterech edycjach badań	23
Tabela M.2. Liczba jednostek samorządu terytorialnego, które wzięły udział w badaniu, i poziom zwrotności kwestionariuszy badawczych w czterech edycjach badań	24
Tabela 1.1. Wybrane wskaźniki ekonomiczne województwa kujawsko-pomorskiego na tle Polski (stan na 31.12.2022 r.)	29
Tabela 1.2. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 1999–2022	32
Tabela 1.3. Wartość kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 1999–2022 (w mln zł)	33
Tabela 1.4. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego powstałych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w efekcie inwestycji <i>greenfield</i>	35
Tabela 1.5. Podstawowy kapitał zagraniczny według kraju pochodzenia udziałowców – największych inwestorów w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999, 2006, 2014, 2022 ...	36
Tabela 1.6. Struktura przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego według klas wielkości w latach 2006, 2014, 2022 ...	39
Tabela 2.1. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób)	42
Tabela 2.2. Wartość kapitału podstawowego w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz jego udział w ogólnej war-	

	tości kapitałów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)	46
Tabela 2.3.	Wartość nakładów inwestycyjnych na środki trwale ponoszonych przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości inwestycji podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)	50
Tabela 2.4.	Liczba pracujących w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej liczbie pracowników podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób)	54
Tabela 2.5.	Wartość przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości przychodów podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)	57
Tabela 2.6.	Wartość wyników finansowych netto w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym oraz ich udział w ogólnej wartości zysków netto podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Polski (lata 1999–2022 – podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, mln zł)	60
Tabela 3.1.	Ekonomiczne czynniki lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych	70
Tabela 3.2.	Czynniki stymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%)	77
Tabela 3.3.	Czynniki destymulujące podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw i władz samorządowych (%)	83
Tabela 3.4.	Determinanty wyboru województwa kujawsko-pomorskiego jako miejsca lokaty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	88

Tabela 4.1.	Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach goszczących – część 1	102
Tabela 4.1.	Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach goszczących – część 2	103
Tabela 4.2.	Wybrane publikacje koncentrujące się na problematyce efektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ujęciu regionalnym	107
Tabela 4.3.	Ocena efektów związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – wskaźnik oceny)	116
Tabela 4.4.	Korzyści związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ocenie jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)	120
Tabela 4.5.	Zagrożenia związane z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ocenie jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)	124
Tabela 5.1.	Źródła informacji o potencjalnych inwestorach zagranicznych w opinii jednostek samorządu terytorialnego	135
Tabela 5.2.	Agendy (osoby) odpowiedzialne za obsługę inwestorów zagranicznych w urzędach gmin w opinii jednostek samorządu terytorialnego	137
Tabela 5.3.	Przeszkody w skutecznej promocji gmin województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego	139
Tabela 5.4.	Skłonność samorządów do korzystania z doświadczeń innych miast i gmin, które skutecznie zabiegają o inwestora zagranicznego	140
Tabela 5.5.	Skłonność samorządów do promowania bądź prowadzenia działania na rzecz pozyskania inwestora zagranicznego wspólnie z urzędem/mi z sąsiedniego terenu	141
Tabela 6.1.	Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym ...	155

Tabela 6.2.	Ocena przygotowania władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	156
Tabela 6.3.	Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii, czy przed rozpoczęciem inwestycji miejscowe władze samorządowe zabiegały o jej realizację	158
Tabela 6.4.	Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii, czy działania samorządów zabiegające o przyciągnięcie inwestora zagranicznego były czynnikiem decydującym o wyborze regionu dla inwestycji . . .	159
Tabela 6.5.	Ocena skuteczności instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny)	164
Tabela 6.6.	Wskazania jednostek samorządu terytorialnego dotyczące zainteresowania pozyskaniem inwestora zagranicznego do gminy	166
Tabela 6.7.	Wskazania jednostek samorządu terytorialnego dotyczące posiadania przygotowanej oferty możliwości inwestycyjnych w gminie skierowanej do potencjalnych inwestorów zagranicznych	167
Tabela 6.8.	Wskazania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym dotyczące opinii czy ponownie wybrałoby województwo kujawsko-pomorskie na miejsce lokaty swojej inwestycji? . . .	168
Tabela 6.9.	Ocena wsparcia udzielonego inwestorom zagranicznym przez instytucje rządowe, samorządowe i otoczenia biznesu przed i po rozpoczęciu działalności w województwie kujawsko-pomorskim w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	171

Spis wykresów

Wykres 1.1. Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego i zmiany wartości podstawowego kapitału zagranicznego w województwie kujawsko-pomorskim (stan na koniec 2022 roku)	34
Wykres 1.2. Struktura przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w województwie kujawsko-pomorskim według krajów (stan na koniec 2022 roku)	38
Wykres 2.1. Intensywność inwestowania w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym i w przedsiębiorstwach bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)	52
Wykres 2.2. Rentowność kapitału podstawowego netto przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)	62
Wykres 2.3. Rentowność obrotów netto przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstw bez udziału tego kapitału w województwie kujawsko-pomorskim (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 1999–2022, %)	62
Wykres 2.4. Wybrane charakterystyki (udziały) ilustrujące miejsce przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego (podmioty zatrudniające 10 i więcej osób, lata 2002–2022, %)	65
Wykres 3.1. Zestawienie najważniejszych stymulant podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim	76
Wykres 3.2. Zestawienie najważniejszych destymulant podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim	82

Wykres 4.1. Ocena korzyści związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – rozkład odpowiedzi, %)	114
Wykres 4.2. Ocena zagrożeń związanych z działalnością przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – perspektywa jednostek samorządu terytorialnego (ujęcie syntetyczne – rozkład odpowiedzi, %)	114
Wykres 5.1. Ocena pomocy instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesu w promocji gminy na rzecz „przyciągnięcia” inwestora w edycji badania 2022–2023	142
Wykres 5.2. Ocena pomocy instytucji rządowych i samorządowych oraz otoczenia biznesu w promocji gminy na rzecz „przyciągnięcia” inwestora w edycji badania 2014–2016	143
Wykres 6.1. Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023	153
Wykres 6.2. Ocena przygotowania władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy z przedsiębiorstwami z udziałem kapitału zagranicznego w opinii jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023	156
Wykres 6.3. Ocena skuteczności instrumentów podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej stosowanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w opinii jednostek samorządu terytorialnego (wskaźnik oceny) w edycji badania 2022–2023	163
Wykres 6.4. Ocena perspektyw rozwojowych przedsiębiorstwa w okresie najbliższego roku w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023	174
Wykres 6.5. Ocena perspektyw rozwojowych przedsiębiorstwa w okresie pięciu lat w opinii przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w edycji badania 2022–2023	174

Spis schematów

Schemat 4.1. Obszary oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na kraj lokaty.....	99
---	----

Od prawej:
Włodzimierz Karaszewski
Magdalena Kuczmarska
Małgorzata Jaworek
Małgorzata Szałucka
Marcin Kuzel

Autorzy książki, pracownicy Katedry Inwestycji i Nieruchomości Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, od wielu lat prowadzą badania naukowe dotyczące międzynarodowych przepływów kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Ich prace badawcze w tej tematyce poświęcone są: BIZ w Polsce – ich natężeniu, strukturze, uwarunkowaniom i skutkom w zakresie krajowym oraz regionalnym; BIZ w skali światowej; problematyce aktywności inwestycyjnej polskich przedsiębiorstw za granicą; działalności największych bezpośrednich inwestorów świata, a także przedsiębiorstw wielonarodowych z krajów rozwijających się. Wyniki tych badań zostały ogłoszone w licznych opracowaniach naukowych – książkach i artykułach publikowanych w kraju i za granicą. W powszechnej opinii toruński ośrodek badań BIZ, który tworzą, należy do wiodących w Polsce. Szerzej o zespole badawczym: <https://skolar.umk.pl>.

Książka zawiera bardzo syntetyczne porównanie wyników czterech projektów badawczych zrealizowanych po powstaniu w 1999 roku województwa kujawsko-pomorskiego, stanowiąc swego rodzaju zwieńczenie prowadzonych przez jej autorów badań BIZ w województwie w całym dotychczasowym okresie jego istnienia. Kompleksowość tych badań, a przede wszystkim ich ciągłość w czasie czynią uzyskane wyniki oryginalnymi. Mogą być one przydatne w rozważaniach teoretycznych dotyczących międzynarodowych przepływów kapitału, mają jednak przede wszystkim wartość praktyczną, wyposażają bowiem władze województwa kujawsko-pomorskiego w unikatowy zbiór informacji, którego wykorzystanie może mieć istotne znaczenie w działaniach na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, a zwłaszcza w polityce wobec BIZ.

Fundusze Europejskie
dla Kujaw i Pomorza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

9 788323 161530